ВІСТІ КОМБАТАНТА

3

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1992

Printed by Beskyd Graphics Ltd., 2559 Dundas St. W., Toronto, Ont.
Tel.: (416) 761-9882 Fax (416) 766-8537

ВІСТІ КОМБАТАНТА
Рік 1992 Торонто — Нью-Йорк — Ч. 3(178)

ЗМІСТ

ВІСТІ КОМБАТАНТА

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:
VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:

Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція
застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1992 РІК:

В Канаді річна передплата 25.00 дол. В США і інших країнах 25.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:
AUFC – H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

або:
Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:
Mr. Bojczuk Lew
68 Wilpena Terrace
Kilkenny, S.A.
Australia 5009

Коментарі

Мирослав Малецький

ЗА ВІЛЬНОРИНКОВУ ЕКОНОМІКУ
(пам'яті професора Ф. фон Гаєка)

Упадок і розклад Совєтського Союзу правдоподібно закінчив добу ідеологічно обоснованих суспільних і господарських експериментів. Доба ідеологій почалася Французькою революцією (здобуття Бастилії), а закінчилася розвалом берлінського муру. "Внутрішні суперечності" розклали Французьку революцію, "революцію рівности, вільности і братерства), упала імперія німецького націонал-соціялістичного расизму та, врешті, розвалилась остання цього типу імперія, до речі, також соціялістична, російських і зросійщених більшовицьких вельмож. Ця остання імперія, яка мала стати державою робітників і селян, рівности всіх, згідно з гаслом "від кожного по спроможности, кожному по потребі" -- стала насправді запереченням нею пропаґанованих кличів. У своїй кінцевій стадії залишила постаючі на її руїнах держави в катастрофічному господарському і моральному стані. Дослівно приходиться відбудовувати все життя, практично з нічого, та ще й з обтяженням чисельно немалої кількости бюрократів, які з принципу ворожі всім змінам та такі зміни саботують.

Слідкуючи за суспільними й господарськими змінами в державах, що постали або відродилися на територіях впливів кол. Совєтського Союзу, не можна не запримітити дискусії на тему, як найкраще й на яких основах проводити реформи вже свобідного життя. Переважають думки, які фаворизують економічну вільноринкову систему, хоч не бракує також прихильників системи центрального плянування економіки. Є і такі, яким найкраще відповідала б мішана система. Дискутують при цьому, як ці реформи проводити: Чи радикально всі нараз чи постепенно?

Саме поняття "вільноринкове господарство" не означає на практиці абсолютно вільного ринку. Сучасні держави на Заході, хоч їх називають капіталістичними, капіталістичними не є в розумінні Маркса й його послідовників. Економіка модерної держави не може

обійтися без – хай малої – але все ж таки інґеренції держави. Не може обійтися без державою реґулюючих можливостей, зокрема коли мова про цілість життя народів та їх соціяльну структуру.

Непомітно для світових медій, з виїмком може фахових журналів, відійшов недавно з цього світа, в опінії багатьох, один з найвизначніших економістів 20-го століття, великий теоретик і прихильник вільноринкового господарства – професор Фрідріх фон Гаєк (Friedrich von Hayek, 1899-1992). Його теоретичні міркування з 1940 і 50-тих років знайшли практичне підтвердження своєї правильности в недавніх подіях на сході Европи. Треба пригадати, що Гаєк голосив свої теорії в часах, коли більшість економістів захоплювалась совєтською системою комунізму, добачуючи в ній успіхи навіть тоді, коли невдачі були очевидні. Гаєка називали капіталістичним лакеєм та скрайнім реакціонером. В тій добі в науці домінували прихильники соціялістів, а зокрема в Британії прихильники економічних теорій – Кейнса.

Гаєк народився у Відні в аристократичній сім'ї. Своє життя посвятив політичним і економічним студіям.

Побачивши загрозу для Австрії від соціялізму в обох формах – націонал-соціялізму з Німеччини й інтернаціонального соціялізму із Сходу – Гаєк виїхав до Англії. Там він влаштувався професором у відомій London School of Economics, де викладав в роках 1931-1950. Наступних 12 років викладав у Чікаґському університеті, а згодом – в університеті в Фрідбурґу в Німеччині. Знавці твердять, що з його теорій багато користав Ергард Людвік, західньо-німецький міністер господарства, проводячи успішні післявоєнні економічні реформи. Час тих реформ та їх наслідки назвали в світі "німецьким господарським чудом". Гаєк в 1974 році одержав нагороду Нобля.

Про теорії Гаєка можна писати багато; деякі з них складні і на цьому місці не можливо ними займатися. Однак треба дещо згадати як причинок до теперішніх дискусій в післясовєтських країнах, зокрема в Україні.

Одним з центральних і дуже ориґінальних елементів в системі ідей Гаєка є його концепція функції ринкових інституцій. Гаєк не хоче погодитися з загально тоді прийнятим принципом, що головне завдання економіки – є творити економічні добра. Для нього економіка – це студії неплянованої координації людської активности при помочі вільноринкових процесів, функція яких не полягає в альокації рідкісних ресурсів, наприклад капіталу, але замість того в тому, щоб економити найрідкісніший ресурс – людське знання. Ринкові інституції є засобом, при допомозі котрого розпорошені серед суспільства інформації, яких ніхто не в силі знати в цілості, стають доступними для всіх, бо вони виявляють себе саме в цінах.

Отже, проблема центрального плянування – це проблема знання. Центральне плянування без цін не може знати пов'язання, які існують між коштами продукту та його рідкістю. Тому

централььно плянована економіка стає хаотичною і марнотратною – і це є переконуюче вияснення вбогости всіх соціялістичних держав. Їх бідність не виводиться з культурних традицій чи з браку охоти до праці; вона випливає з неспроможности знати плянуючим інституціям всіх інформацій про потреби й можливості поодиноких районів великої держави, бо вони єдиним чином проявляються в цінах на вільному ринку. Мілтон Фрідман, видатний американський економіст, признає Гаєкові великий вплив його технічно-економічної теорії на економічні й політичні науки, політичну філософію, а навіть і психологію.

Під час 2-ої світової війни Гаєк написав книжку п. н. "Дорога до невільництва" (The Road To Serfdom*)*. В цій невеличкій книжці автор доказує переконливими арґументами, що вільний ринок і клясичні індивідуальні свободи є фактично й логічно нерозлучні. Тому переконання демократів-соціялістів, що економічні процеси можна плянувати без втрати особистої свободи, показуються неконсеквентними, утопійними і тим самим небезпечними. В кінцевій фазі вони ведуть до повного невільництва.

Пророче віщування, що центральне плянування доведе до хаосу і бідноти, і тим самим довершиться велика драма нашого століття – упадок соціялізму – унагляднює великість і глибокість думання професора Ф. Гаєка.

Безумовно, Україна стоїть перед великими суспільними й економічними реформами. Не сумніваємося, що після теперішних експериментів, провідники й фахівці виберуть найкращі дороги, бо від успішности реформ залежатиме стабільність не тільки нашої української держави, але, правдоподібно, також стабільність Сходу, а то й всієї Европи.

Торонто, 3 червня 1992 р.

СЛАВА СТЕЦЬКО -- ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН ЛЬВОВА

3 квітня у Львові відбулася урочиста сесія міської Ради народних депутатів, присвячена 2-річниці підняття українського національного синьо-жовтого прапора на вежі ратуші. Саме тут вперше в Україні було встановлено національний прапор.

Депутати одноголосно прийняли ухвалу про присвоєння звання "ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН МІСТА ЛЬВОВА" голові проводу Організації українських націоналістів (ОУН) Славі СТЕЦЬКО.

(РУ, 3.4.92).

Іван Кедрин

СКРИПУЧИЙ ВІЗ НА ВИБОЇСТІЙ ДОРОЗІ

– Скажіть, Пане Михайле, на чому Ви спираєте свій оптимізм щодо майбутньости України?

– Скрипучий віз їде по вибоїстій дорозі з багатьма дірами, але помалу посувається вперед.

Михайло Горинь – один із найвидатніших діячів сучасного національно-державницького руху в Україні, колишній політичний в'язень, член Верховної Ради у Києві, один із лідерів Українського Народного Руху, належав до групи осіб, які товаришили президентові Леонідові Кравчукові в його подорожі до Вашінґтону в першій половині травня 1992 р. Був одним із кількох представників Кравчука на розмові з державним секретарем ЗСА Джеймсом Бейкером. Після офіційних розмов і парад у Вашінґтоні, після паради до центрального американського військового цвинтаря в Арлінґтоні, стейт Вірджинія, і на самому цвинтарі, де Леонід Кравчук склав вінок на могилі Невідомого Вояка, -- і після парад у Філядельфії, де Кравчук отримав почесний докторат, розмовляв спершу з членами Екзекутиви УН Союзу і після того відвідав Редакцію "Свободи". Мене повідомили про ті відвідини Михайла Гориня, з яким я познайомився був під час його, Гориня, минулорічних відвідин Америки, і там, у редакційній кімнаті "Свободи", я завдав кілька запитів Михайлові Гориневі, на які він охоче відповідав. Людина висококультурна, розумна й мила, не позбавлена почуття гумору, що диктувало йому переплітати свої відповіді іронією і сарказмом, це була насолода розмовляти про Україну, її болячки, її сучасний стан і перспективи, з таким авторитетним діячем. Михайло Горинь напевне не має нічого проти того, щоб його символічний тріскучий віз поставити в заголовок до цих міркувань.

Ситуація в Україні далі дуже важка і складна, і так само важким і складним є завдання автора інформаційної й коментарської статті в українському журналі. Мене особисто страшенне хвилює факт, що в Україні виходять округло дві тисячі газет, здобуваючи папір різними штуками, але та маса газет не цікавиться станом рідної батьківщини, не подає взагалі ніяких інформацій про існуючі проблеми, про працю Верховної Ради й уряду України та про всі її позитиви й неґативи. Загально відомо, що в Україні страшенне поширилося хабарництво і злочинство. Завданням преси є інформувати і коментувати, – у теперішній дійсності в

Україні преса могла би (повинна) відіграти першорядну виховну ролю. Але вона цим не цікавиться. Маємо у кожній газеті – може з вийнятком львівської "За вільну Україну" – довжелезні статті на теоретично-ідеологічні міркування, оповідання, ескізи, з яскравим нахилом до порнографії, і вся та амбіція міст і містечок мати "свій" часопис – марнується з зайвим витрачанням грошей і труду в пусте. Заторкнув я і цю справу у розмові з Михайлом Горинем. "Що Ви хочете? – відповів Горинь. – Наші так звані журналісти – це все ще виквіт комуністичного режиму. Вони все ще не позбулися страху, що не вільно писати про будь-що недобре в країні і не вільно повчати, бо це все прероґатива партії" – може не цими словами, але у такому дусі була відповідь Михайла Гориня. Свій оптимізм висловлюють наші люди, американські чи канадські українці, які масово відвідують Україну, – кожний на свій лад. "Не відповідає правді – оповідає один високоосвічений професіонал, який вже кількакратно відвідував Україну, Львів і Київ – що там люди не працюють. Ранком вулиці Києва заповнені метушливими мужчинами й жінками різного віку, які поспішають до своєї заробіткової, смішно мізерної, праці". Однак водночас і такі патріоти оптимісти признають, що треба буде одної ґенерації, щоби позбутися наслідків 72-літнього панування комунізму, який скривив душі мільйонів невільничих громадян. Конкретно: все ще не видно тієї вічливости в усіх установах, яка прикметна на Заході. Наші земляки в Україні якось все ще не звикли користуватися словом "дякую", що його раз-у-раз у своїй мові вживають англійці, французи, німці, американці, канадці, еспаномовні народи.

Страшенне трудно будувати рідний державно-адміністраційний апарат з людей, які були би льояльні до державної верхівки, коли все ще не викорінилась російщина. На вулицях Києва й інших наддніпрянських міст та в більшості установ – все ще лунає мова російська. Правда, за Польщі між двома світовими війнами існував такий дивогляд на Холмщині, що, бувало, скаржиться чоловік польською мовою, що його називають поляком, коли він – українець. Це було явище так званих калакутів, з яким я стрічався у відвідинах Холмщини. Але це таки дуже й дуже неприємне і ненормальне явище, щоб у столиці рідної держави переважала мова того сусіда, який все ще не може привикнути, що не стало Малоросії і настала відокремлена Україна.

З якого елементу творити кадри державної адміністрації? Кравчук добирає собі співробітників та призначає на керівні становища в областях людей з того середовища, що його він найкраще знає. З цього приводу є деяке ремствування, але воно навіть у Галичині не оправдане, бо там, за існування Совєтського Союзу і вже після його розвалу, наші люди вибирали до сільських і обласних Рад – комуністів.

Чув я від дуже розумної людини такий вислів: "Український державний апарат будують тепер його вороги". Це самозаперечливий парадокс, але в Україні все ще існує чимало таких парадоксів.

Цікаво, що поважних діячів України не журить повінь політичних партій. Вони переконані, що число тих партій скорчиться і що вони не вносять хаосу, бо в усіх важливіших справах погоджуються. Нема, чуємо, якоїсь зорганізованої опозиції проти президента Кравчука і (знову цікавий парадокс!) – найбільш опозиційною є Соціялістична партія, яка насправді є партією комуністичною і, фактично, виступає проти Леоніда Кравчука з позицій туги за Совєтським Союзом та з позицій російського, а не українського, патріотизму. На такому тлі – чуємо – зникає давня метушливість "революційних націоналістів", що їх у діяспорі називають популярно "бандерівцями", а в Україні знали, як "червоно-чорних" чи "синьо-чорних". Забулося вже, що з отаким своїм партійним прапором їздили на різні демонстрації до Москви і намагалися зробити той партійний прапор – державним. Недавно чув я, що в Україні постала навіть партія "Любителів пива". Ясно, що це неповажно, як неповажними були гурра-патріоти, які у барах у Ню-Йорку запевняли, що державу українську можна відзискати тільки революцією. Щасливо, що сталося це без революції, а тепер, коли все ще в українській державі лунає мова російська – шанувати треба всіх патріотів, які ширять мову українську.

Джерелом нашого оптимізму щодо ситуації в Україні є факт, що нема в Україні такої хронічно напруженої атмосфери, яка існує в Росії, і що нема того політичного розгардіяшу, який існує в Польщі, першій сателітській країні, яка визволилася з-під московської комуністичної влади. У Польщі нараховують тепер 27 політичних партій і вони вносять хаос, чого в Україні нема.

Дозвольте навести один маленький випадок, який настроює оптимістично.

Кілька днів тому кельнерка в недалекому ресторанчику, польська студентка, яка закінчила університетські студії "Торговельної адміністрації", дістала працю у великій торговельній фірмі у стейті Ню Джерзі, – здивувала мене вісткою, що фірма висилає її в Україну, як свого представника, щоб завершити умову про імпорт з України – цементу. Просила мене помогти дістати підручник-самоучок української мови й американсько-український словник; була захоплена перспективою подорожі в Україну. У дальшій розмові на цю тему я почув, що та американська фірма вже зв'язалася з ким треба в Україні, що підписання торговельної умови є на добрій дорозі. Хто з нас, українців, знав тут в Америці чи Канаді, що в Україні продукують цемент такої високої якости, що хочуть імпортувати його сюди?! Логічно треба прийняти, що це не

виїмковвий випадок і що напевне багато різних промислово-торговельних фірм у різних країнах світу цікавляться природними багатствами України та її продукцією для нав'язання торговельних відносин. Чи воно не помагає стати оптимістом?!

Але оптимізм ні трохи не перечить реалізмові. Нас журить вибоїста дорога з масою дір, по якій посувається скрипучий віз, і ми цікаві пізнати, котра з отих дір на дорозі найпоганіша і як довго треба ждати, щоби віз міг гладко покотитися по ідеально вимощеному шляху. Здається, що цього не всилі вирахувати ні один економіст в Україні і поза нею. Труднощі України є прерізні, внутрішнього порядку і ззовні. Труднощі психологічного характеру, політичного, матеріяльного. Сьогодні, мабуть, найбільш турбує уряд Кравчука і найширші кола громадянства втручання Росії у внутрішні справи України. Є в Росії кола просяклі так глибоко ідею великоросійської імперії, що вони не всилі примиритися з фактом державности України у межах визначених референдумом 1 грудня минулого року. Відтіль вічна шарпанина про Крим, про Чорноморську фльоту, про Донеччину, про міжнаціональні тертя у Молдові. Для ладнання тих вічних суперечок треба мати залізні нерви, витривалість, вірність принципам, поруч із готовністю до компромісів і все це – згідно з загальним поглядом наших земляків в Україні – має Леонід Кравчук.

Є ще одна болюча суто внутрішня справа: Церква і міжвіровизнаневі відносини. Дуже делікатна матерія, бо йдеться про віру, про людську совість, про ієрархію. Партійно-політичний фанатизм у нас щасливо минувся. На релігійному тлі він ще існує, не в масах, але в одиницях -- по обох сторонах, українсько-католицькій та українсько-православній. Нічого тут вглиблюватися в історію, у злощасний, зорганізований КҐБ, "собор" у Львові, який "скасував" Унію і загнав Українську Католицьку Церкву у підпілля, та про насильну русифікацію Церкви під плащиком переходу на православну віру. Це вже поза нами. Треба прославляти однаково тих духовників, які зберегли вірність Українсько-Католицькій Вірі і Церкві, як і відновлення Української Автокефальної Православної Церкви, яка постала у добі УНР, за законом, що його зладив професор Олександер Лотоцький. Настало двоєвір'я в Україні і воно не шкодить. Утопійне було гасло професора Івана Огієнка, першого ректора Кам'янець-Подільського університету, згодом Митрополита Православної Церкви в Канаді, –"один нарід, одна мова, одна Церква". Мало є країн у світі тільки з одною вірою і Церквою. В Англії є Англіканська Церква від часів Генриха VIII і Католицька, у Лондоні стоять обидва величаві собори тих Церков, у Німеччині є дві Церкви – Католицька й Лютеранська, у Чехії є дві Церкви, є там католики і величають Гуса, якого спалили були на костирі, в Америці є мозаїка віровизнань – бо є ще євангелики –

з'єднані жагучим бажанням побачити Україну сильною, багатою, "у сім'ї великій, вольній, новій" і спільними силами домогтися здійснення цієї мрії. Ловля душ у нашій ситуації і наприкінці XX сторіччя була би злочином і свідоцтвом нашої незрілости.

Хай же скрипучий віз іде по вибоїстій дорозі – коби посувався щораз вперед.

ХТО ЗАПОЧАТКУВАВ ПОХОРОН СРСР?

Багато ходить чуток про те, в кого зародилася ідея похорону СРСР, що почався під час конференції в Біловезькій пущі. Виходить, що ініціятором був не Єльцин – а Кравчук, як подало "Радіо Росія" з інтерв'ю кореспондента тижневика "Собеседник" Кира Владина з Президентом Кравчуком.

Ініціятором поїздки в Біловезьку пущу, де кінець-кінців вирішилася доля Радянського Союзу, була Україна, говорив президент Леонід Кравчук. Але й він не знав, до чого ця конференція доведе, коли туди їхав.

– Я їхав туди й думав,– розповідав Кравчук кореспондентові "Собеседник",– поговоримо й зробимо малу заяву. Однак коли ми засіли до столу й почали розглядати різні варіянти, Єльцин відкрито й чесно сказав: "Я повинен поставити перед вами три питання, не від себе, а від Горбачова. Прошу відповісти на них – не мені, а Горбачову. Очевидно, я теж в цьому зацікавлений".

– Перше питання: Чи ви погодитесь на проєкт договору (про існування нового СРСР)?

– Треба було підписати цей договір. Я сказав, які статті договору треба відкинути і т. і. Коли я на всі запитання відповів: "ні", Єльцин запитався: "Який вихід?"

– Значить Єльцин не мав певних плянів відносно Горбачова? – запитався кореспондент.

– Ні, – відповів Кравчук,– Єльцин чесно сказав, що в залежності від моєї відповіді він займе становище Росії. Єльцин був послідовний. Ви пам'ятаєте, що сказав Єльцин коли всі прибули для підписання договору, а мене там не було: "Я Союзу без України не бачу". І тому я говорю: сама історія так поставила. І Горбачова і Єльцина. Нема України – нема Союзу.

ЗМІНА КОЛЬОРІВ ЗАБАРВЛЕННЯ СТОВПІВ ЯК ПРИКОРДОННИХ ЗНАКІВ

КМ України прийняв Постанову про зміну кольорів забарвлення стовпів прикордонних знаків, які позначають державний кордон.

Прикордонна атрибутика буде замінена кольорами державного синьо-жовтого прапора.

Перефарбування стовпів відбудеться після узгодження цього питання із відповідними органами суміжних з Україною держав.

(РУ, 15. 4. 92).

Люди, опінії, події

Василь Федорович

УКРАЇНА В ОПІНІЇ ВАШІНҐТОНУ

Тут мова про роки 1919-20 і 1991-92. Дві дати, коли йшлося про визнання Америкою України як окремої незалежної держави.

В травні 1920 р. представник українського уряду, Юліян Бачинський, вніс до Державного Департаменту (Міністерства Закордонних Справ) ЗСА меморандум в справі офіційного визнання України. Цей меморандум доволі обширний. В ньому підкреслені національні прагнення України, а саме: політичне визволення і об'єднання всіх українців в одній демократичній державі, а заразом бажання економічної співпраці з іншими народами.

Згідно з меморандумом Україна базує свої претенсії до незалежности на таких головних принципах:

1. Українці є окремим народом з безперервною історичною і культурною традицією.

2. Від віків вони є автохтонами тієї території, яку тепер замешкують.

3. В українців віддавна є нестримне змагання до незалежности.

4. Українці бажають, щоб їх економічне життя було вільне від експлуатації його чужими силами.

5. Україна є запорукою нового ладу в східній Европі, який остаточно зліквідує історичний спір між Польжею і Росією за контролю її природних багатств.

В меморандумі розглянені по черзі всі названі пункти. Говорячи про окремішність українського народу, меморандум підкреслює, що за всіма принципами етнології та історії українці творять окрему расову одиницю. В Америці, натомість, панує переконання, що Україна є тільки провінцією Росії, а українці щодо мови й раси є ідентичні з росіянами. Таке насвітлення справи неправильне. Видатні антропологи, в тому числі й деякі росіяни, погоджуються з тим, що українці творять окремий фізичний тип, відмінний від росіян і поляків. Історичний розвиток довів до створення двох національностей – росіян і українців, і двох різних мов – російської та української.

Українці є автохтонами на своїй території і живуть там від непам'ятних часів. Організування державного життя на Україні почалося ще в період Київської Русі. Але під натиском монгольської навали Київ упав, Галичину захопила Польща, а згодом на підставі Люблінської унії з 1569 р. цілу Правобережну Україну прилучено до Польщі. Той стан тривав аж до повстання Хмельницького в 1648 р. Нещасною для України була Переяславська угода з 1654 р., яка довела до поневолення України. Навіть Кромвел відраджував Хмельницькому зв'язуватися з Москвою, бо вона не пошанує ніяких свобідних народів. І справді, після Полтави (1709 р.) Москва постепенно, але послідовно здійснювала поневолення України: в 1764 р. скасовано гетьманський уряд, в 1775 р. зруйновано Запорізьку Січ, потім заведено кріпацтво, а далі посилено русифікацію всього українства. Французька революція до деякої міри розбудила національну свідомість українського народу. В 19 ст. зроджуються незалежницькі тенденції, проявляється політична діяльність.

Переломовою подією в історії України була російська революція з 1917 р. з гаслом самовизначення народів. Тоді Українська Центральна Рада своїми універсалами проголосила незалежність України.

В економічному відношенні Україна – як стверджує меморандум – займає 300 тис. квадратних миль простору, а її населення нараховує 45 мільйонів (1920 р.) . Земля України дуже родюча й Україна експортує велику кількість збіжжя до інших країн світу. Крім того, Україна має мінеральні багатства, як: вугілля, залізо, манґан, нафту, ґрафіт, фосфати та інші. Завдяки тим великим природним багатствам Україна має змогу самостійно розвиватися, а через міжнародну торгівлю причинитися до збагачення теж інших країн. Росія є, очевидно, проти самостійности України, бо Україна є житницею Росії, їй дуже потрібне українське вугілля і залізо, а що важливіше – Україна відтинає Росію від Чорного моря і замикає їй доступ до Середземного моря. Проте меморандум зазначує, що нема перешкод до співпраці між Україною і Росією і є можливі між ними нормальні торговельні взаємини. Перешкодою до такої співпраці є тільки політичні мотиви – Росія хоче залишитися великою потугою і мати під своєю контролею всі багатства України.

Після проголошення Української Народної Республіки, більшовики пішли війною на Україну, захопили Лівобережжя і встановили в Харкові УРСР з т. зв. українським радянським урядом, зложеним майже з самих москалів; його головою був румун Раковський. Справжній український уряд очолює Петлюра і за ним стоїть увесь український народ. Одночасно українці бунтуються проти всіх наїздників-загарбників: німців, білоґвардійців, більшовиків. Меморандум спростовує опінію деяких політичних

кіл, що незалежна Україна може підпасти під вплив Німеччини і стати її авантпостом на сході Европи. Підставою такого міркування вважають Берестейський мир з 1918 р. Але не треба забувати, що Румунія також заключила сепаратний мир з Німеччиною, а проте альянти трактують її як свого союзника, мовляв – вона була силою обставин примушена заключити мир з Німеччиною. Вони при тому забувають, що Україна була тоді в далеко гіршому положенні, ніж Румунія, яка все таки мала зорганізовану державу і власну армію. Український уряд в тому часі був ще "в пеленках", державна організація була слабка, а військо складалося в більшості з решток здеморалізованої царської армії. Українцям лишалися дві можливості: війна з Німеччиною, Австро-Угорщиною і Болгарією або конфлікт з більшовицькою Росією. Якби Україна поступилася більшовикам, то німці зайняли б українські землі, а така окупація була б згубна. Тому Україна заключила мир з Німеччиною в надії на краще майбутнє. Пізніші події показали, що Німеччина ніколи не була зацікавлена в незалежності України. Під кінець війни вона знайшлася в матеріяльній скруті й дуже потребувала українського збіжжя, а також ринку збуту для своїх товарів, тому заключила цей т. зв. хлібний мир. Насправді Німеччина завжди попирала Росію, чи то царську, чи конституційну, чи врешті більшовицьку, в кожному разі "єдину неділиму".

Вкінці меморандум зазначує, що визнання України є справою міжнародної доцільности, бо не може бути миру в східній Европі, як довго Україна буде поневолена якоюнебудь сусідньою державою. Трактувати українців так немов би вони не мали морального права на самовизначення, тобто на власну державу, противорічить принципам, що їх проголосив през. Вільсон в часі, коли Америка вступила в війну проти Німеччини і її союзників. Залишення українців поза увагою допровадить до неспокоїв у східній Европі. Незалежна Україна створить рівновагу сил в східній Европі, а це буде ґарантією миру в тій частині світу.

Проте – хоч як вичерпні були арґументи меморандуму – вони не промовляли до переконання американських політиків. Зрештою, американці, як і всі англосакси, люди практичні, вони рахуються з реальними фактами; теоретичні міркування українських політиків не мали на них впливу. В Америці віддавна панує проросійська політика (цей погляд покутує досі!), американці є приклонниками великої неподільної Росії. В часі внесення меморандуму про визнання України Державний Секретар Бейнбридж Кольбі заявив виразно, що Америка буде респектувати цілісність території Росії, за виїмком Фінляндії, Польщі і Вірменії, які були силою включені до російської імперії, й тому їх претенсії до незалежности є леґально оправдані. (Лист до амбасадора Італії з 10. 8. 1920).

До Першої світової війни американці не мали належної уяви про існування в російській імперії інших національностей, а вже ніяк не містилося їм в голові, що якісь там українці є окремим народом, для них те все були росіяни. Тому коли після революції в 1917 р. українці та інші поневолені народи видвигнули клич самовизначення і почали організувати власне державне життя, що довело до конфлікту з центром в Петрограді, американці вважали це внутрішньою російською справою, маючи в пам'яті власну громадянську або цивільну війну з 1861-1865 років, коли то 11 південних стейтів ("конфедерати") проголосили сецесію з Унії і почали війну проти центру на півночі. Для американців Україна чи радше Малоросія була тільки південною провінцією Росії, подібно, як південні стейти в Америці. Тому що цивільну війну в Америці виграли вкінці північні стейти, і тим самим зберегли Унію, американці були переконані, що і в Росії "громадянська війна" закінчиться перемогою центру в Петрограді і надалі залишиться неподільна Росія. З тих міркувань вони тільки приглядалися змаганням українського народу, не давали Україні абсолютно ніякої допомоги, щоб -- мовляв -- не встрявати у внутрішні справи Росії, а одночасно попирали центральні білоґвардійські сили. Коли більшовики здобули перевагу над білими, спокійно погодилися з новою ситуацією. Україна, як один з епізодів домашньої війни, пішла в забуття.

Тим часом події на Україні не ворожили нічого доброго. Правда, була проголошена незалежність України (4-ий універсал), але це був радше тільки символічний акт, не було ані армії, ані стабільного уряду, ширилася отаманщина, ворожі елементи підносили голову й саботували дії молодої держави, всюди завважувалося хаос. Впродовж відносно короткого часу були три зміни уряду: Центральна Рада з президентом Грушевським, потім гетьман Скоропадський, а після нього Директорія, спершу під головуванням Винниченка, а згодом Петлюри. Ці часті зміни викликували недовір'я до стійкости нової держави, а в додатку більшовицька армія ринула на Україну, зайняла її столицю Київ, український уряд мусів відступити спершу до Вінниці, потім до Кам'янця-Подільського, а вкінці покинув зовсім українську територію. Отже, в часі, коли до Вашінґтону прибув представник українського уряду зі своїм меморандумом, Україна втратила основний атрибут державности – тобто територію. Ясна річ, що американський уряд не ставився поважно до справи визнання України.

Незалежно від того, деякі арґументи меморандуму, нпр., твердження про антропологічну й расову окремішність українського народу (хоч тоді ще не було Гітлера з його расовою теорією) були незрозумілі й несприємливі для більшости американців, які до речі є мішаниною різних рас і народів. Не дуже теж

захоплювалися американські політики й бізнесмени природними багатствами України й обіцянками великих матеріяльних користей, бо Америка могла мати всі ті блага від одного центру в Росії, без потреби втримувати окремі дипломатичні й торговельні представництва в Україні та інших державах, що мали постати після розвалу імперії. Отже, теж з економічних міркувань Україна не була їм так дуже потрібна.

З тих причин американський уряд поставився неґативно до меморандуму в справі визнання української держави.

В 1990-их роках ситуація в Україні зовсім інша. Не зважаючи на понад 70-річне жорстоке більшовицьке панування враз із горезвісним голодомором, репресіями, тюрмами, розстрілами, концтаборами, винищуванням української інтеліґенції, послідовною русифікацією всіх ділянок життя та загальним терором, український нарід не зломився, перетривав всі удари долі і як тільки заблисла маленька зірка ніби свободи, він почав відживати наново, пробудилася придавлена національна свідомість і гін до волі. З приходом Горбачової гласности і перебудови – хочемо того чи ні – люди набрали більше відваги, стали явно висловлювати свої думки, почали цікавитися своїм правдивим минулим, старалися виправити чи заповнити "білі плями" в українській історії, організувалися товариства для захисту української мови, об'єднання молоді плекали культ минулого – головно добу козаччини і УСС-ів, опікувалися забутими й знищеними стрілецькими могилами і приводили їх до порядку. Це причинилося до розбудження свідомости й активности серед української молоді, особливо в західних областях України. Згодом постали політичні партії з окресленою програмою, а перше місце серед них зайняв "Рух", що допровадив до першого свобідного голосування і виборів до парляменту. Хоч у першому парляменті не було демократичної більшости, все таки вдалося ухвалити ряд законів, між нами найважливіші: закон про державну мову, про суверенітет України (липень 1990), закон зглядно акт про незалежність України з 24 серпня 1991 р., підтверджений загальним референдумом з 1 грудня 1991 р. та вибором президента України. Тими актами Україна заманіфестувала перед цілим світом свою волю до незалежности. Західний світ, той скептичний світ, вислав на Україну своїх представників і кореспондентів, щоб наглядати над проведенням референдуму. Всі були приємно заскочені, бо референдум пройшов мирно з придержанням усіх демократичних принципів. Світ переконався, що українці зрілі до самостійного державного життя.

Це внутрішні переміни в Україні. На зовнішньому міжнародному форумі наступили також далекойдучі досягнення. Найважливіше з них – це членство України в Об'єднаних Націях, що сталося на вимогу Сталіна. Очевидно, він не мав наміру через

те піднести престиж України, а тільки хотів мати більше голосів для своєї користи. Таким чином західний світ мусів – хоч нерадо – погодитися з існуванням України, покищо в формі УРСР, хоч більшість дипломатів далі вважала Україну провінцією Росії (відома фраза "Тексас СРСР"). Але все таки Україна поволі здобувала собі право громадянства у світі.

Без сумніву, українська діяспора внесла великий вклад в ділянку освідомлення Заходу про українське питання. До того часу всюди домінували давні російські науковці, що після революції опинилися на Заході. Вони ширили великоросійську пропаґанду і переконували американський науковий та політичний світ, що є тільки одна Росія і один російський народ. Тепер українські науковці в різних американських університетах, включно з відомим Гарвардом, почали відкривати американцям очі на українську проблему. Поволі, крок за кроком, часто з великими труднощами, Україна й українці почали знаходити зрозуміння серед американських наукових кіл. Правда, ще й досі є одиниці, що не відступають від своїх проросійських поглядів, але вони сьогодні вже в меншості. Нині американський державний апарат з президентом, Пентаґоном, а останньо навіть з Державним Департаментом, дивляться на Україну іншими очима.

Після проголошення незалежности в серпні 1991 р. різні державні мужі, політики й представники бізнесового світу стали відвідувати Україну й тут наглядно переконалися в нестримній волі українського народу до самостійного життя. Вслід за тим поодинокі держави, одна за одною, почали офіційно визнавати Україну. З західних держав Канада перша визнала Україну. За нею пішли інші держави, а вкінці зробив це консервативний обережний Вашінґтон(під деякою пресією діяспори). В американській політиці наступив крутий поворот. Влітку 1991 р. президент Буш в поворотній дорозі з офіційної візити в Москві відвідав Україну і в Києві в українському парляменті виголосив промову, в якій заявив, що Америка буде далі орієнтуватися на центр в Москві, але одночасно буде брати до уваги фактичний стан, що заіснував в поодиноких республіках. При тому радив українцям не відриватися від центру в Москві та остерігав їх перед "згубним націоналізмом" (так якби тільки український націоналізм був згубний!). Місія Буша в Києві не осягнула бажаних результатів. Українці прийняли його ввічливо і з почестями, але не прийняли його лекції про демократію і націоналізм. Про те писала українська й англомовна преса. Мабуть, така загальна реакція вплинула на зміну американської політики супроти України.

Вліті 1991 р. Л. Кравчук, тоді ще як голова Верховної Ради, відвідав Канаду й Америку. Тоді президент Буш прийняв його прихильно на приватній розмові в Білому Домі. В травні 1992 р. Л.

Кравчук, вже як президент України, на запрошення президента Буша приїхав з візитою до Вашінґтону враз із своєю дружиною Антоніною і групою поважних осіб на відповідальних становищах. У відрізненні від минулорічної візіти, коли розмови в Білому Домі були напівзасекречені, тепер представники американського уряду вітали президента України почесною військовою ґвардією, зробили йому параду перед Пентаґоном, де вояки тримали синьо-жовті прапори, коли він ішов на військовий цвинтар зложити вінок. Президент Буш прийняв Кравчука в своєму кабінеті, де підписано кілька договорів, при чому Буш обіцяв Україні негайну фінансову допомогу (правда, сума 100 мільйонів дол. мізерна в відношенні до потреб України). Треба ствердити, що американці прийняли українського президента прихильно, гідно і достойно. През. Буш, державний секретар Бейкер (звичайно дуже стриманий), міністер оборони Чейні та багато сенаторів і конґресменів виявляли свою прихильність українському президентові.

На закінчення візити през. Кравчука відбулося в Вашінґтоні офіційне відкриття української амбасади і впровадження першого амбасадора України в Америці д-ра Білоруса. Це справді історична подія в українсько-американських взаєминах. През. Кравчук закріпив в представників американської великодержави безспірну правду, що Україна не є якимсь проминальним епізодом, а державою, яка має всі дані стати нормативним чинником у культурній демократичній Европі.

* *
*

З ВІДВІДИН ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В США

Президент Кравчук прилетів до Вашінґтону 5 травня 1992. Його привітав на летовищі державний секретар (міністер закордонних справ) США Джеймс Бейкер. Перед Пентаґоном президента Кравчука привітали 21 гарматним салютом. Вечером того дня Л. Кравчук в присутності Дж. Бейкера урочисто відкрив перше Посольство (амбасаду)незалежної України в Вашінґтоні та представив присутнім першого посла (амбасадора) України в США д-ра Олега Білоруса та заявив, що "незабаром ми вітатимемо в Києві першого посла США в Україні пана Романа Попадюка".

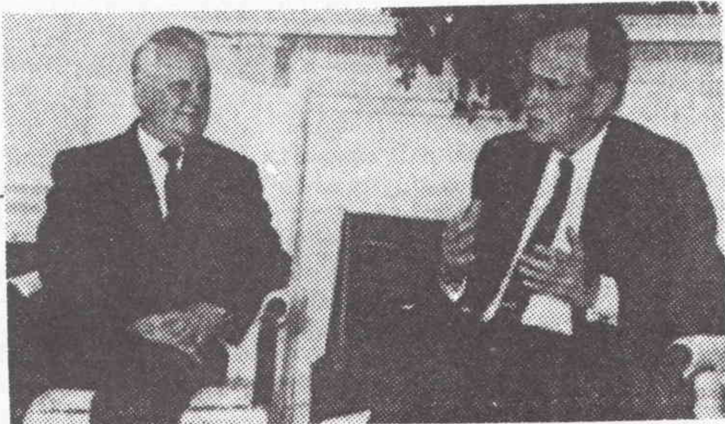

Президент України Л. Кравчук і президент США Дж. Буш у Білому Домі.

У своєму слові Дж. Бейкер заявив, що він радий бути присутнім на цьому відкритті Українського посольства у Вашінґтоні, бо Україна зайняла своє законне місце серед волелюбних і незалежних народів. Він також підкреслив важливість розвитку відносин між США та Україною. Після дводенного перебування в Вашінґтоні та Кемп Дейвід, різних нарад, підписання договорів, зустрічей з міністром оборони Р. Чейні, міністром фінансів Н. Брейді, спільною пресовою конференцією разом з президентом Бушом, 8-го травня президент Л. Кравчук прибув до Гюстону, Тексас, де відвідав Центр космічних дослідів та оглянув міжпростірні кораблі типу "Шатл", побував у центрі управління, де він спостерігав за летом космічного корабля "Ендевор" та розмовляв телефонічно з командиром корабля Д. Бранделстіном.

Пізніше президент Кравчук зустрівся з керівництвом Гюстонського університету, бизнесменами, а також відвідав президента Турецької республіки, який перебував тут на лікуванні.

У суботу, 9-го травня, Л. Кравчук прибув до Де Мойн, Айова, де зустрівся з американськими бизнесменами та фармерами і обговорював з ними різні актуальні справи.

В неділю, 10 травня, президент Кравчук був запрошений до Філядельфії, де йому Ля Саль університет надав почесний докторат, а він виголосив до понад 1300 ґрадуантів цього університету промову, в якій сказав, що його відвідини Філядельфії мають символічне значення, бо тут народилася американська демократія і в цьому місті вшановують президента новонародженої демократичної України. Вечером того дня в одному з кращих готелів Філядельфії відбувся бенкет, у якому взяли участь поверх 1000 гостей (бо на більше не було місця) і на якому виступали з промовами різні достойники, як наукового так і політичного світу, а посадник (мейор) Філядельфії Ед Рендел, вітаючи през. Л. Кравчука, сказав, що "Кравчук є один з тих, що мирним способом допомогли зліквідувати Совєтський Союз". Одночасно посадник Рендел прочитав проклямацію ґубернатора штату Пенсильванія, який проголосив "День 10 травня – днем Леоніда Кравчука".

В понеділок, 11 травня на зустрічі з представниками української громади в Нью-Йорку през. Кравчук перестеріг, що російські шовіністи надалі загрожують державній незалежності України. Він заявив, що Ґорбачов засуджує націоналізм колишніх республік СССР, але нічого не говорить про російський націонал-шовінізм. На світі є люди, які не хочуть, щоб Україна була самостійною державою. Україна мусить себе захистити і тому повинна збудувати сильне військо і Національну Ґвардію.

Протягом свого одноденного перебування в Нью-Йорку през. Л. Кравчук мав зустріч з колишнім президентом США Ричардом Ніксоном, з колишнім мін. закорд. справ та дорадником президента США Генрі Кіссінджером, з генеральним секретарем Об'єднаних Націй Бутрос-Ґалі та з багатьома америкланськими підприємцями. Кравчук також відбув пресконференцію в ООН, на якій сказав, що Росія відноситься несправедливо не тільки до України, а і до інших держав-членів СНД.

На пресконференції Л. Кравчук звернув увагу журналістам на те, що вони замало пишуть за Україну і тому світ не є поінформований про сучасну незалежну політику України.

Щодо Чорноморської фльоти, през. Л. Кравчук сказав, що Україна вимагає частину цієї фльоти, бо "більшість надводної фльоти будована в Україні з української сталі".

Підсумовуючи відвідини президента Кравчука у Вашінґтоні, Роман Попадюк, заступник асистента президента Буша та новоназначений амбасадор США до Києва, сказав, що "президент Буш є дуже вдоволений з цієї візити. Вона дала сильну базу для приятельських відносин на міжнародній арені..." Ці відвідини також показали, що Америка хоче допомогти Україні стати важним політичним і економічним чинником в тій частині світу.

А відомий політолог Збіґнєв Бжезінський, після зустрічі з през. Л. Кравчуком, сказав, що ця зустріч дала позитивне враження і він був захоплений конструктивним і реалістичним підходом українських керівників до до розв'язання складних питань та проблем, як у відносинах з Росією, так і з іншими країнами в Европі.

П. Д. ("Український Голос", ч. 21, 92)

Збіґнєв Бжезінський

ОБЕРІТЬ "КАНАДСЬКИЙ" ВАРІЯНТ

Росія тепер – посткомуністична держава. Весь світ радіє появі цієї нової реальности. Загибель комунізму – цієї гидкої доктрини ненависти, політичного гніту й економічної некомпетентности означає, – що Росія може тепер знов увійти до світового співтовариства як справді демократична і европейська держава.

Але щоби бути водночас і демократичною, і европейською державою, Росія не повинна бути імперською. Час імперій скінчився. Більше того, досвід Великобританії, Франції та Голляндії засвідчив, що простим людям краще не бути громадянами імперської держави. Ні процвітання, ні демократія не сумісні з прагненням зберегти імперію, хоча західні демократії засвоїли цей урок лише після другої світової війни. Тепер, однак, стало ясно, що імперія – це скорше тягар, аніж джерело достатку. У наш час суспільне благополуччя – набагато більшою мірою продукт відкритої торгівлі між дружніми партнерами, а демократія всередині країни просто не сумісна з пригнобленням інших людей.

Росія переживає нині період осмислення нових принципів взаємин зі світом і водночас переосмислює саму себе. Це важкий, часом навіть болісний процес. Але для миру у всьому світі, так само, як і для подальшого процвітання і демократії справді европейської Росії, дуже важливо, аби цей процес завершився виникненням нової і справді постімперської Росії.

Пробним каменем у цьому разі будуть, звісно ж, взаємини між демократичною Росією і демократичною Україною. Деяким росіянам важко змиритися з реальною вільною й незалежною Україною. Одні твердять, що Україна – це взагалі не окрема держава. Другі посилаються на Київську Русь як доказ того, що сама історія веліла Росії й Україні залишатися об'єднаними. Є й такі, котрі радять Президентові Єльцину проводити політику конфронтації з Україною шляхом скасування промислових замовлень (з надією викликати соціяльний вибух в Україні) й залякування Києва, порушуючи питання про кордони й особливо про долю Криму. Деякі політичні опоненти російського Президента, зокрема сам віце-президент, висувають небезпечний арґумент про те, що СНД слід розглядати насамперед як перехідний етап до нової єдиної держави, що перетворює на насмішку саме поняття "незалежна Україна".

У всіх цих доказах іґнорується один простий, але дуже важливий факт: українці хочуть мати власну окрему, національну державу, яка не була б ні одним цілим з Кремлем, ні його підлеглою частиною. У цьому й полягає суть нової важливої реальности в Европі.

Ось чому необхідно терміново розглянути неґативні наслідки серйозного погіршення українсько-російських взаємин і розробити модель конструктивних стосунків між двома народами.

Конфлікт цей завдасть шкоди обом народам. Він лише посилить націоналістичні пристрасті й напевне підірве перспективи демократії. Спроби Росії залякати Україну шляхом збереження військово-морських баз у Криму, а також нагнітання соціяльної напруги шляхом економічного тиску та розпалювання сепаратистських настроїв серед неукраїнського

населення відродять і побоювання Заходу щодо російського великодержавного шовінізму. Такі дії посилять також антиросійські настрої серед українців, з чого радітимуть тільки вороги Росії.

Набагато розумнішою політикою було б прагнення встановити між Росією та Україною взаємини, подібні до тих, які існують між США і Канадою. Ці дві країни справді політично незалежні. Вони мають власні армії й флоти, що не заважає їм співпрацювати у розв'язанні обмежених стратегічних проблем. Американські бази на канадській землі підлягають під юрисдикцію Канади, і вона одержує за це гроші. Їхні економічні структури взаємодіють одна з одною, вони відкриті і взаємозалежні.

Але в них різні валюти, не зважаючи на те, що їхні кордони цілком відкриті для переміщення товарів та пересування людей.

США як сильніша країна завжди намагаються підбадьорювати канадців і ставляться з повагою до їхньої національної гордости й справжнього суверенітету. Саме це завдання має стати тепер центральним для російського демократичного керівництва в його політиці щодо України. Воно не повинно загострювати увагу громадськости на таких другорядних питаннях, як Крим, не кажучи вже про Чорноморський флот (з військового погляду, це все одно третьорядне військово-морське з'єднання, цінне в основному як металобрухт). Розумніше було б оголосити про дуже стислий графік повного виведення всіх неукраїнських сил з української землі й про поділ флоту на основі приблизної частки українського внеску у військово-промислову міць колишнього Радянського Союзу (близько 30 відсотків).

США й Канада довели, що два народи, які мають багато в чому схожі мову й культуру і водночас власну національну самобутність, можуть жити як справді добрі сусіди. Тим самим вони засвідчують зрілість своєї демократії. Немає сумніву, що демократичні росіяни й демократичні українці зможуть жити так само. *("ЛУ", ч. 4, 92)*

* *
*

Володимир Лановий
Віце-прем'єр-міністер України

ЕКОНОМІЧНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І РЕФОРМИ

Після розпаду СССР виникло багато нових, політично незалежних держав. Однак вони не оволоділи до цього часу усім арсеналом засобів реґулювання своїх національних господарств. Усі, за винятком однієї – Росії. Остання не тільки повністю керує економікою у своїх державних кордонах, а й контролює економічні процеси в сукупності держав, які входили до СССР. За такої ситуації Росія не змогла не скористатися з переваг свого чільного становища: реґулюючи державні імпульси, спрямовані на економічну експлуатацію залежних від неї країн собі на користь.

При створенні СНД Російська Федерація не запропонувала спільно реґулювати випуск і розподіл між державами грошових коштів, що їх друкують націоналізовані нею підприємства. Центральний банк Росії, не радячись з іншими, викидає нові порції кредитних ресурсів, власниками котрих стають винятково російські заклади (бюджет, банки, підприємства). Росія в односторонньому порядку користується банківськими депозитними та іншими позиковими коштами всіх держав, що були раніше централізовані Держбанком СССР і підлягають поверненню власникам. Так само в односторонньому порядку використовує уряд Росії спільні валютні нагромадження і запаси.

Чи може Україна за цих умов самостійно реґулювати співвідношення товарів і грошей на власній території, стимулювати активність зовнішньої торгівлі, стабілізувати ціни, вводити антиінфляційні важелі, добиватися фінансової сталости підприємств і підтримувати рівень життя народу? Чи може вона стимулювати структурні зрушення і збільшення національного багатства, припливу інвестицій, товарів і технологій? Ні й ні.

Вихід один: послідовно здійснювати курс на економічну незалежність, висловлений доленосними актами Верховної Ради України в 1990 та 1991 роках і "Основами національної економічної політики" Президента нашої держави.

Розумність цих підходів підтвердили в особистих бесідах, дискусіях і експертизах визначні політики, бізнесмени ЗСА, Англії, Італії, Німеччини, вчені Гарвардського, Нью-Йоркського, Центральноевропейського університетів, Массачусетського технологічного інституту тощо. І тепер ми повинні зробити рішучий крок до становлення суверенної економіки – через самостійну емісію грошей, незалежну кредитну систему, свою бюджетну та позикову політику, власний контроль за рухом цін, забезпечення збалансованости товарів і платіжних коштів, митне й валютне реґулювання.

Яка ж буде нова економічна функція Української держави? Вона послідовно звільнятиме ринок від своєї адміністративної опіки. Зокрема,це

виражатиметься ось у чому. Поперше, буде різко розширено коло продукції, яку продаватимуть поза державним замовленням, лімітами та іншими централізованими розподільниками. Водночас там, де існує конкуренція, держава не втручатиметься в ціноутворення.Подруге, істотно скорочуються бюджетні вливання в економіку і при цьому будуть знижені прямі й непрямі податки. Держава послабить контроль за створенням і ліквідацією підприємств, продажем майна і цінних паперів. Національний банк перестане вказувати, скільки і в яку ціну купувати банкам кредитні ресурси. Потретє, мінімізується перелік рецензованих для експорту товарів і збільшується кількість ступенів свободи в операціях з валютою. Українська держава оволодіє методами опосередкованого впливу. Головними серед них будуть: стимулювання за допомогою пільгових кредитів, податків, субсидій та інвенстицій структурних перебудов і впровадження новах технологій, реґулювання грошової маси і діяльности банків, вплив за допомогою цін і податків на монополістів, диференційоване митно-тарифне й валютне стимулювання експорту, заохочення підприємництва і торгівлі.

Крім того, наша держава -- єдина, котра зможе забезпечити економічний захист на своїй території і тих, хто виробляє, і тих, хто споживає. З цією метою держава з допомогою економічних і фінансових засобів добиватиметься стабільности як внутрішнього, так і зовнішнього курсу національної грошової одиниці. При цьому Україна змінюватиме зовнішній курс щодо валют, які знецінюються, і цим оберігатиме внутрішні ціни від експорту з відповідних країн. Використовуючи спеціяльні методи, вона забезпечуватиме еквівалентність зовнішнього валютного й товарного обміну. Власний прикордонний і митний контроль звільнить нас від неорганізованого вивезення національної валюти й товарних ресурсів за межі держави, а вміле структурне реґулювання експорту й імпорту зробить позитивним платіжний баланс республіки. *("Українські Вісті", ч. 19. 92.)*

Микола Рябчук

ЩО БУДЕ З КРИМОМ?

Упродовж двох тижнів кількасот кримських татар пікетувало український парлямент, Раду Міністрів та Майдан Незалежности в Києві. На самому початку цієї акції не обійшлося без зіткнень з міліцією – при спробі кримських татар розбити наметове містечко безпосередньо перед Верховною Радою. Опозиція відразу ж опублікувала в пресі протест проти "брутальности" властей, хоча заради об'єктивности треба визнати, що поліція будь-якої країни світу діяла б скоріш за все подібним чином при спробі будь-кого бльокувати вхід до парляменту.

Формально маніфестації кримських татар були приурочені до зустрічі лідерів СНД у Києві, хоча не виключено, що своєрідним поштовхом до цієї акції стало рішення про референдум у Татарстані, за допомогою якого надволські татари мали підтвердити (і таки підтвердили) своє прагнення до незалежности від Росії. Всупереч поверховним уявленням, кримські і надволзькі татари мають досить мало спільного між собою – і в мові, і звичаях, і, зрештою, в генеалогії. Належать вони до вельми віддалених гілок великого тюркського древа. І все ж приклад Татарстану і Чечні виявляється сьогодні доволі звабливим для багатьох таких народностей колишнього СРСР.

Кримські татари маніфестували в Києві не лише зі своїми національними блакитними прапорами, а й з державними жовто-блакитними прапорами України – підкреслюючи таким чином свою лояльність до республіки, в межах якої вони хочуть отримати автономію.

Представники українського уряду і парляменту зустрілись тим часом із делеґацією меджлісу – найвищого репрезентативного органу кримських татар. Головна вимога кримських татар – відновлення історичної справедливости, себто повернення депортованого народу на його власні землі – загальновідома й загальновизнана.

Українська адміністрація справді не має тепер ані коштів для повернення і розселення татар у Криму, ані достатнього політичного впливу на поновлення там для них хоч якоїсь автономії. Ксенофобські настрої серед "російськомовного" населення Криму настільки великі, а загроза відокремлення Криму від України настільки гостра, що не лишають Кравчукові великих засобів впливу на тамтешню шовіністичну адміністрацію. В кожному разі, українському урядові не вдалось покищо забезпечити навіть мінімальних прав для української меншости, яка складає в Криму не мало, не багато – майже третину населення. Навпаки, ледь не щодня з'являються інформації про викорінення в Криму останніх осередків українства – закриття шкіл, газет, культурно-освітніх закладів. Не кращі справи,зрозуміло, і з забезпеченням прав кримсько-татарської меншости, яка складає покищо лише 5% населення Криму.

Небезпека перетворення Криму на своєрідну Північну Ірляндію, Палестину чи Карабах не зникає ані з його приєднанням до Росії, ані з формальним наверненням під контроль Києва, ані з проголошенням т. зв. "незалежної" Кримської Республіки. Доля півострова не вирішується прос-

тим голосуванням – чи то у Києві, чи в Москві, чи то на самому півострові. Воля більшости може бути визнана меншістю лише тоді, коли не ущемлятиме найжиттєвіших прав цієї меншости. Інакше будь-який плебісцит виявиться пустою формальністю; дев'ять полярників на крижині можуть цілком демократично проголосувати за те, щоб з'їсти десятого, але десятий навряд чи визнає "демократизм" такого рішення, хоч би за нього проголосувало й дев'ять мільйонів.

Проблема Криму може бути вирішена лише на основі консенсусу між трьома основними етнічними групами півострова. Позиція демократичної України виглядає у цьому відношенні найоптимальнішою: узаконити на півострові три державні мови – українську, російську, кримсько-татарську, створити двопалатний парлямент (на територіяльних та національних засадах), надати кримським татарам можливу автономію в районах їх компактного проживання. Словом, реалізувати такий собі "кантональний", "швайцарський" варіянт.

Чи прислухаються до цього націонал-радикали українські, татарські і, особливо, російські? На жаль, у сьогоднішній ситуації, коли Крим став для певних московських політиків і генералів усього лише картою в їхніх імперських, реваншистських іграх.

Прихильники "незалежности" Криму, як відомо, зібрали вже понад 200 тисяч підписів, необхідних для проведення референдуму з питанням: "Чи бажаєте ви, щоб Крим став незалежною республікою в союзі з іншими державами?" Перспектива цього референдуму, дасть керівництву Криму снаги у незакінчених ще переговорах із Києвом про конституційне розмежування повноважень між Україною й Кримською Республікою. Голова Верховної Ради Криму Багров, очевидно, візьме з цієї ситуації все, що подужає взяти. Але не більше – бо як "кравчукіст" (не за духом, але за політичною генеалогією і прагматичним характером) він відчуває, скоріш за все, ту межу, переступати якої за конкретних обставин не варто.

А тим часом від його позиції залежить чимало: вплив посткомуністичних структур на півострові все ще достатній, аби великою мірою передбачити результати будь-якого референдуму. Для цього не треба навіть "підказувати" люмпенізованому, соціяльно й національно аморфному населенню бажану для властей відповідь, досить лише вміло сформулювати запитання в бюлетені.

Бо хоч би що хто казав про священне право націй на самовизначення, у Криму важко уникнути одного, не вельми зручного для Багрова та його однодумців питання: про самовизначення якого власне народу тут іде мова.

("НС", ч. 17,92)

ВІДБУЛАСЯ КОНФЕРЕНЦІЯ СЕРЕДОВИЩА УГВР

Нью-Йорк, Н.Й. Тут в залі НТШ відбулася 4 і 5 квітня 1992 р. конференція Середовища УГВР, в якій взяли участь 48 делеґатів з ЗСА, Канади і Европи. Конференцію проводила Президія в складі: проф. Василь Маркусь (Чікаґо) -- голова, д-р Мирослав Малецький (Торонто), д-р Модест Ріпецький (Чікаґо) – заступники голови, Ліда Марцюк (Мюнхен) і Ярослав Клим (Нью-Йорк) – секретарі.

Конференція вітала відродження незалежної української держави і основно розглянула окремі аспекти подій і процесів, які сьогодні проходять на українських землях. Конференція відмітила могутній здвиг українського народу, який виявляє небуденну динаміку та життєздатність.

Україна користується тепер сприятливою міжнародною коньюктурою. Признання серед інших народів знаходять поступові програми демократичних партій сучасної України, гуманні принципи політики її уряду і парляменту у відношенні до всіх громадян незалежно від національности, часу чи релігії. Зовнішній світ назагал оцінює позитивно прагнення України будувати свої взаємини з іншими державами, зокрема з Росією, на принципах миру, взаємовизнання і невтручання у внутрішні справи.

На конференції проаналізовано також серйозні труднощі і небезпеки перед якими стоїть молода українська держава. Її народне господарство знаходиться в глибокій кризі. Недостача товарів першої потреби створює загрози соціяльного характеру. Організоване політичне життя доволі розбите, вражає брак єдности в колах українських демократичних партій та існують загрози з боку тоталітарних сил зліва і справа. Непокоять непорозуміння між українськими церквами. А в парі з тим, дуже серйозну небезпеку для української держави творять російські шовіністичні елементи, які досі не погодилися з самим фактом упадку імперії. В таких умовах видається першочерговим завданням досягнути взаємопорозуміння між урядом і демократичними силами сучасної України в питаннях забезпечення національного інтересу української держави, її безпеки, свободи і добробуту її громадян.

Конференція відмітила великий вплив відновленої української держави на відродження і посилення активности української діяспори і зміцнення її єдности з українським материком.

Розглянено також питання дальшої ролі організованих українських політичних сил в діяспорі після відновлення української держави. Конференція оцінила, що основне завдання тих сил, а саме допомога українському народові боротися за самостійність, перестало бути актуальним і що ті сили повинні спрямувати свою працю на шляхи громадської і політичної активности. Це відноситься також до Середовища УГВР, хоч воно не було і не є політичною партією або центром.

Середовище УГВР є об'єднанням колишніх учасників організованої визвольної боротьби українського народу на рідних землях, або осіб, які політично формувалися вже в умовах західніх суспільств, але яких

суспільно об'єднують програмові позиції, зформульовані в таких основоположних документах, як Постанови III Великого Надзвичайного Збору ОУН у 1943 р., Декларація УПА з того ж року і Плятформа УГВР з 1944 р. Ці документи знаменували відхід організованого українського визвольного руху від позицій інтеґрального націоналізму до демократії. А принципи тих документів перегукуються з програмами демократичних партій сучасної України і це створює пригожий ґрунт для їх співпраці з Середовищем УГВР.

Конференція переконана, що всякі намагання будь-яких українських політичних кіл в діяспорі творити свої клітини в Україні чи накидати українцям на батьківщині свої програми є шкідливі.

Рівночасно конференція закликає членів Середовища УГВР бути активними в різних громадських товариствах та організаціях, яких метою є матеріяльна та моральна допомога українській державі та в акціях приєднування для України приятелів в державних і громадських колах західних суспільств.

ПРО НАБОЛІЛЕ МИНУЛЕ

Листування д-ра Василя Сірського з Анатолієм Михайленком, головним редактором журналу "Україна".

"ЖУРНАЛ "УКРАЇНА" ТА ЇЇ РЕДАКТОР"

Така стаття Віталія Бендера появилася в тижневику "Українські Вісті" з датою 22 вересня ц. р. Віталій Бендер подивляє редактора журналу "Україна", мабуть, за те, що п. Анатолій Михайленко прилюдно заявив: "він ніколи нікого із земляків не атакував, не паплюжив, не розпинав, не зраджував". І ще В. Бендер говорить про п. Михайленка: "Він і не крився і відверто заявляв, що належить до КПСС і, як посадова особа, не жаліє перебування в партії, бо це допомагає в різних видавничих труднощах, які сиплються як з міха".

Я вірю, що п. Анатолій Михайленко є ще сьогодні членом мертвої вже КПСС, але що до першої його заяви (ніколи нікого із земляків не атакував...) то тут щось не так. Ой бреше ж він (Михайленко), бреше" – повторю слова Михайленка, котрі він сказав про мого сина у своїй книжці "Кленовий лист з Канади", що тільки що появилася в Канаді (стор. 65). Приїхав п. Михайленко до Канади з однією метою: допомогти Комісії Дешена викривати в Канаді воєнних злочинців, покликуючись на інформації лідерів ТОУК. Ось яким спостереженням починає п. Михайленко свою книжку: "У відеошукачі я побачив: на стіні будинку красується... тризубець. Так-так, той самий символічний знак, під яким проти Радянської влади воювали українські буржуазні націоналісти... під яким продавали гітлерівцям Україну і її народ, під яким тепер по різних закордонних смітниках недобиті петлюрівці та фашистські прихвостні галасують про "самостійну" Україну, намагаючись сіяти розбрат між дружною сім'єю радянських народів. А під тризубцем напис: "Гуртожиток Інституту святого

Володимира для студентів українського походження" (стор. 10-11). Це оцінка п. Михайленка усіх свідомих українців в Канаді.

Окремо він присвятив свої слова кол. воякам Дивізії "Галичина". П. Михайленко пише: "У Канаді знайшли притулок недобитки – "дивізійники" – колишні вояки дивізії СС "Галичина", зрадники українського народу, які продавали Україну Гітлерові, тільки б не була вона Радянською, більшевицькою". (ст. 52-53). І жаліє, мабуть, пан (а може товариш) Михайленко, що "це не вигадка, містере Сірський, не всіх "ваших хлопців" вдалося розгромити під Бродами. Дехто і досі мріє про "свою державу" (ст. 67). Розуміється, що всі інформації про дивізійників п. Михайленко одержав голови ТОУК Петра Ільковича Кравчука, котрий вважає: "Дивізія "Галичина" була злочинною формацією. Матеріяли, які ми мали про злочинців, що переховуються в Канаді, надіслали в комісію Дешена..." (ст. 65). Дивізійники повинні запам'ятати собі, хто робив доноси в Оттаву! Пан Михайленко присвятив дивізії двадцять кілька сторінок своєї книжки "Кленовий лист з Канади".

Та й слід згадати оцінку УПА словами пана Михайленка: "Українську Повстанську Армію, цей набрід зрадників, знаний під короткою назвою – УПА (їхні криваві сліди досі ятряться на Україні) сенатор (Юзик) славить так: Вони билися, як говорили, з Сталіном..." (ст. 63).

Не забув пан Михайленко обкидати болотом пок. сенатора П. Юзика та його помічника. І пахне духом доносу, коли Михайленко згадує мою особу: "Василь Сірський, працівник університетської бібліотеки в провінції Онтаріо. Ба, він же був не то єфрейтором, не то капралом дивізії СС "Галичина", драпонув з своїм братом Володимиром Сірським, теж дивізійником, з-під Бродів влітку 1944 року і опинився спочатку в Словаччині, потім в Італії брехнею, як "жертва війни" пропхався до Канади" (ст. 64). Торонтські шпики забули панові Михайленкові сказати, що 16-літнього Волод. Сірського нацисти вивезли на невільничу працю у 1942 році і що непосильна праця та знущання змусили його шукати порятунку в Дивізії.

Через цілу книжку пана Михайленка снується червона нитка ненависти до свідомого (а непродажного) українства в Канаді, критикується політичний устрій Канади, вихвалюються мирні подвиги проґресистів і т. д. І все це робить пан Михайленко покликаючись тільки на авторитет часопису "Життя і Слово", на думки Павла Ковальчука чи Марка Трелиці (Ми знаємо добре, хто криється за Терлицею).

Забув п. Михайленко відвідати канцелярію КУК, в якому гуртуються всі свідомі українці Канади, де можна було дістати додаткові інформації про українську Канаду, а не дивитися на неї одними очима продажної Терлиці.

Ми не хотіли б засуджувати "на смерть" таких людей як Михайленко чи Терлиця, але нам здається, що всі люди їхнього калібру повинні би тепер відбути національну сповідь, а потім покаятися, так як це зробив один з наших поетів. Тільки тоді ми повіримо їм. Якщо вони того не зроблять, то їхню поставу вважатимемо як осторогу перед ще одним пучом КПСС. Бо книжка А. Михайленка "Кленовий лист з Канади" стверджує таку можливість.

В. Сірський

Вельмишановний пане Сірський!

Листа Вашого одержав, на жаль, пізно: людина, якою Ви його передавали, видно, довго тримала в себе, а потім вкинула в конверт і прислала мені. Краще листи адресувати поштою, тепер вона доходить, і, здається, без перевірки. Маю також і вашу статтю з місячника "Наш голос". Щойно до цього журналу я надіслав моє каяття, хотів би, щоб його опублікували. Це не так каяття, а роздуми над нашою гіркою історією. Якщо можете – поцікавтесь, чи редакція його одержала. Той же текст разом з фотографіями, які раніше не могли бути опубліковані, поміщу і в журналі "Україна". А також Вашу статтю "Чому ми йшли в Дивізію "Галичина". Правда, журнал тепер виходить місячно, а не тижнево, бо немає паперу, немає коштів.

Чи знаєте, чи читаєте наш журнал? Його знають і шанують багато українців діяспори. Сам я робив ... (два слова не зміг прочитати) про нужденне життя українців у Зеленому Клину, у No. 1-6 за 1991 р., розповів про українців Австралії, в No. 23-26 за 1991 р. – про українців Англії. Журнал стояв на демократичних позиціях ще тоді, коли належав партії, хоч це мені дорого давалось. Ваш лист про моє каяття змусив мене сісти за спогади про те, чи важко було бути редактором під час так званої перебудови (а я головним редактором з грудня 1984 р.) Бо в ті роки на словах проголошувалась демократія, плюралізм, а в партійних кабінетах мені знімали стружку за те, що я поєднував сині і жовті кольори на обкладинці, за правдиву статтю про Мазепу і Махна. Мене пильнували на найвищих республіканських зборах, за те, що критикував партократію за нещастя української мови й культури на Івано-Франківщині, Вінничині теж ... Про все це, як воно було, я й хочу розповісти у споминах. Але журнал йшов курсом національного відродження. В Австралії, в Англії на зустрічах з українськими громадами мене запитували, чому досі був у партії. Тоді і тепер Вам відповідаю без лукавства: якби я вийшов тоді з партії, мене б на другий день звільнили з посади головного редактора, а призначили б нового і змусили б зміняти журнал. Тому я цього й не робив в ім'я "України", її тодішнього і теперішнього курсу.

Щодо мого шельмування Вас та інших у книжці, то я це частково пояснив у статті, яку надіслав до журналу "Наш голос". Але щоб те зрозуміти, треба було від народження жити в нашій шкурі. Ми нічого не знали ні з своєї історії, ні з історії визвольних змагань. Та ще й тепер знаємо мало. Це трагічна сторінка нашої історії, коли брат убивав брата, але обидва вірили, що вбивають за Україну. І насилувати людей з цією правдою, на мою думку, не слід, треба, щоб вона органічно входила в переконання. А це довгий і тривалий процес. Моє каяття – те, що я роблю для зближення діяспори з Україною, для правди про діяспору. Хотілось би, щоб Ви зрозуміли це нам треба єднатися в ім'я перебудови нашої держави, і не будемо сіяти сумніву, підозріння. Згодні зі мною? Чекаю відповіді. Звичайно, хотілось б зустрітися з Вами в Канаді, але, очевидно, це вже неможливо – квитки стали недоступні для нашої бідності. Але коли будете в Києві – з радістю приймемо Вас у редакції.

Передайте моє вибачення Василевому синові (мова про йде про Сірського Бориса). Нині є що згадати про нашу зустріч з Вами, і я це зроблю в своїх споминах.

Цього листа теж можете опублікувати разом посланим до редакції.

З повагою
А. Михайленко.
25 лютого, 1992 р.

Ватерлю, 11 травня, 1992.

Вельмишановний Пане Михайленко!

Дуже дякую за Вашого листа від 25 лютого ц. р. Зразу ж не відписував, бо чекав на появу Вашої статті "Дорога до кургану згоди", що появилася в "Нашому Голосі" з датою 4 квітня, 1992 р. Я просив редакцію "Н. Г." переслати Вам це число.

Претенсій до Вас у мене немає, бо ж після референдуму в Україні, я простив усім своїм політичним довжникам, крок, що збігається з Вашою думкою "насипати Курган пам'яті, в якому навіки поховати наші чвари, наш розбрат, нашу ворожнечу". Але... але... Може Ви там у Совдепії й не знали своєї історії, але її мусіли знати, тільки не хотіли деякі вожаки ТОУК у Канаді. (Я знав дуже багато рядових членів ТОУК – це були дуже гарні люди). На початку 60-х років велика група рядових членів ТОУК відвідали вперше Україну (42 особи, між ними моя рідна сестра). Після повороту з України всі вони зібралися в місті Ошава коло Торонта, щоб обмінятися своїми враженнями з відвідин Батьківщини. Це, що я почув там, просто не вірив своїм ухам: "Ми служили катам власного народу, допомагали окупантові розпинати нашу Батьківщину!" – голосив діяч ошавської округи. І якщо вже тоді прозріли ці рядові члени ТОУК, то чому цієї діявольської дійсности не бачили деякі лідери цієї організації, що дуже частенько відвідували Україну? А вже пересилати Комісії Дешена фальшиві інформації про кол. членів дивізії "Галичина" – цей акт межує з нелюдською підлістю.

Колись-то, перед мандрівкою у світи, моя мати повчала мене: "Сину, якщо ти не можеш другій людині помогти в потребі, то бодай не шкодь їй". І тому мені тяжко зрозуміти нелюдські вчинки деяких провідників ТОУК. І їм, необхідно, прийдеться сказати хоч маленьке "Вибачайте нам!" Так водиться в культурному й гуманному світі.

Ваш журнал "Україна" я передплачував і тільки після появи книжки "Кленовий лист з Канади" відмовив передплату. Зараз її відновлю. Знаю добре Вашу радянську дійсність, бо ж самий зустрічався з нею в 1939-1941 рр. Бачив на власні очі арешти й депортацію наших братів у сибірську пропасть. Але навіть і тоді я не переставав бути людиною. На весні 1940 р. мені запропонувала Надія Нікітенко – комсорг середньої школи у місті Броди – вступити в Комсомол. Я їй сказав тоді, що цього зробити не можу, бо я християнин. І знаєте яка була її реакція? Вона, вся в сльозах, обняла мене і благала: "Сірський бережи себе!" І від цієї хвилини вона була правдивою Берегинею моєї долі. Дещо пізніше, вона врятувала моє життя. Отже, як бачите, комунізм не зламав характеру всіх людей. Може ще живе ця шляхетна людина -- нехай моя згадка про неї станеться вічною вдячністю!

Цього року поїду в Україну й при нагоді відвідаю редакцію "України" в Києві.

З дружнім привітом
Ваш
В. Сірський

Сергій Козак

БЛИЗЬКО СЕРЦЯ -- ТРИЗУБ

Пентаґон, яким нас в Україні так лякали на шкільних "політінформаціях" наші вчительки, насправді, -- привабливий і ориґінальний (п'ятикутний!) будинок. Це неофіційна назва Міністерства оборони США, яка, проте, цілком офіційно прижилася і в американській пресі і в американському суспільстві загалом. Той самий Пентаґон, у якому ще вчора Україна згадувалась не інакше як "частина Союзу" і то тільки тому, що на ній розміщено ядерну зброю, нещодавно зустрічав генерал-полков-

Під час своєї візити у США міністер оборони України, генерал-полковник Констянтин Морозов, у зустрічах з українською спільнотою запевняв, що українське військо вивчатиме історію і гідно продовжуватиме традиції усіх тих, що впродовж століть стояли в обороні України зі зброєю в руках від Конашевича-Сагайдачного до Армії УНР, УГА, УПА і Дивізії УНА -- послідовників Українських Січових Стрільців.

В Нью-Йорку після бенкету 18 квітня 1992 р. відбулася зустріч генерала Морозова з представниками українських комбатантів. На світлині зліва: Вол. Процик (Станиця Б-ва кол. вояків 1-ої УД УНА), Вол. Саляк (голова Станиці Б-ва в Гартфорді), Генерал, Роман Данилюк (заступник голови Головної Управи Б-ва), Іван Труш (голова ОбВУА).

ника Констянтина Морозова, міністра оборони України – не "частини Союзу", а держави. Зустрічав, як і годиться, з усіма почестями: парадою усіх видів американського війська і дев'ятнадцятьма (відповідно до ранґу гостя) гарматними залпами. Вперше тут було піднято наш жовтоблакитний прапор і вперше виконано гімн "Ще не вмерла Україна".

Усе це вістило про початок першої офіційної зустрічі між найвищим військовим керівництвом двох держав: України і США. На першому етапі візити генерал-полковника К. Морозова – тригодинна розмова з секретарем оборони США Річардом Чейні. У центрі розмови – "тривога тривог" і "турбота турбот" офіційної Америки – ядерна зброя. Але не тільки Р. Чейні засвідчив своє розуміння щодо розбудови Україною власних збройних сил, відзначив цілковиту закономірність цього процесу, підкреслив надзвичайно важливе геополітичне і геостратегічне значення України не лише в Европі, а й у цілому світі.

В неділю 19 квітня 1992 р. відбулося прощання міністра оборони України, його дружини й почоту, котре влаштував нью-йоркський комітет. Програмою проводили Роман Данилюк і Лев Футала. На світлині зліва, 1-ий ряд: Ліда Матіяшек, о. ігумен Патрикій Пащак, п-во Морозови, Роман Данилюк, полк. Вол. Мулява із штабу міністерства оборони; 2-ий ряд: Лев Футала, Т-во кол. Вояків УПА, Дмитро Павличко, голова закордонної комісії ВР України, за ним (в окулярах) Віктор Батюк, представник України до ООН, 2-й справа: Дам'ян Ліщинський, голова Крайової Управи Б-ва кол. вояків 1-ої УД УНА, США, 1-а справа: Марта Данилюк.

Потім міністер оборони України зустрівся з іншими представниками військового керівництва США, зокрема з головами усіх видів національних військ об'єднаних штатів, з Державним секретарем Д. Бейкером, радником президента з питань національної безпеки, з начальником Військово-повітряних сил країни, а також – за "круглим столом" – зі студентами і викладачами національного університету оборони. Міністер оборони України відвідав Державне військове кладовище, поклав вінок до могили Невідомому солдатові; побував у військовому центрі на Великих озерах, Академії Військово-повітряних сил США у Колорадо, звідки гелікоптером перелетів у Форт Персон, де оглянув піхотно-мотиризовану дивізію, а

пізніше мав полуденок із солдатами і офіцерами військово-повітряного колежу ім. Неліса; був гостем у командуючого повітряним простором країни. Не проминув нагоди зустрітися з нашим міністром і відомий політик З. Бжезінський, запросивши Констянтина Морозова до свого помешкання під Вашінґтоном. На честь високого гостя з України в офіцерському клюбі в Арлінґтоні було влаштовано бенкет.

Це не всі адреси місць перебування делеґації Міністерства оборони України. І усе це – за неповний тиждень. Здавалось навіть: ще якийсь тиждень, і наш міністер буде ознайомлений чи не з усім військовим господарством Пентаґону. Відчувалось: українській делеґації довіряють. Проте американська преса, здається, не згадала про цю візиту й словом. В цьому нема ніякої "вини" ні нашого міністра, ні нашої делеґації. Відомо, що у американської преси – свої принципи, свої закони і "підводні течії". Це, звісно ж, окрема тема, якою, одначе, має поцікавитись Україна. Поцікавитись вже тепер, позаяк це напряму пов'язане з нашим "входженням у світ". Натомість дуже широко і змістовно висвітлювало візиту радіо "Голос Америки", насамперед через українську редакцію (головний редактор Володимир Біляїв).

Разом з міністром К. Морозовим до української делеґації входили голова Комісії з закордонних справ Верховної Ради України Дмитро Павличко, виконуючий обов'язки голови Комісії з оборони та національної безпеки ВР України Валентин Леміш та цілий ряд воєначальників Міністерства оборони.

Зрозуміла річ, що наша делеґація відчувала постійну увагу і з боку української громади США. Зокрема в честь міністра К. Морозова у Чікаґо та Нью-Йоркру українські організації влаштували бенкети, на яких, з-поміж іншого, наголошувалося на процесі ефективного формування сильної національної оборонної армії – цієї нагальної для України потреби. Відбулася і зустріч з українською громадою Вашінґтону, де наша делеґація також поклала квіти до пам'ятника Тарасові Шевченкові.

Прикметно, що саме Пентаґон був однією з небагатьох і перших американських інституцій, які почали відрізняти Україну від Союзу і Росії і навертати офіційну Америку до якнайсерйознішого "міждержавного наставлення" до України.Покищо Америці це дається важкувато, а тому, віриться, що візіта міністра оборони України сприятиме такому "наверненню", сприятиме зміні міждержавних стосунків. Тим паче, що згадані гарматні залпи "в честь гостя" у Пентаґоні висвітили на мундирі нашого міністра не добре знайому Америці червону зірку, а тризуб. Той тризуб, який, за зізнанням самого Констянтина Морозова, "прикутий не лише до його мундиру, а й до його серця!"

Здається, Америка починає вслухатися в ці слова.

ЄВРЕЙСЬКІ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

В Україні вже діє чотири єврейські школи та вісім шкіл мають єврейські групи. А з початку нового навчального року, з 1 вересня, розпочне роботу єврейська гімназія.

Україна була однією з держав, які в ООН засудили расизм. ("РУ", 17.4.92).

Валентин Лабунський

ПАНУВАТИ В РІДНІМ КРАЇ НЕ ДАМО НІКОМУ

4-5 квітня в Києві в окружному Будинку офіцерів проходив III з'їзд офіцерів України.

На форум з'їхалося 918 делеґатів з усіх областей України. Були присутні також зарубіжні гості, офіцери-українці, які проходять службу в інших країнах СНД.

Голова Спілки новий генерал Української армії В.Мартиросян (військове звання генерала йому присвоєно напередодні з'їзду) виступив з доповіддю. Він сказав, що Спілка офіцерів України – єдина в країнах СНД – посилює свій вплив на особовий склад Збройних Сил України з кожним днем. Своє першочергове завдання вона вбачає в консолідації офіцерського корпусу України з метою збереження миру і спокою в нашім краї, рішучої відсічі тим, хто хоче лізти в чужий манастир зі своїм статусом. В. Мартиросян з тривогою говорив, що в незалежній Україні, яку визнало 111 держав світу, й досі переслідують її патріотів. Як приклад він навів практику генерала з Миколаєва В. Асоєва, який за приналежність офіцерів до Спілки звільняє їх з посад. Ще з більшим обуренням говорив він про беззаконня, яке чинить на Чорноморському флоті адмірал І. Касатонов. Цей ставленик Єльцина плює на закони нашої держави, жорстоко переслідує офіцерів і мічманів, які склали присягу на вірність Україні. Голова СОУ закликав Президента України негайно усунути Касатонова з посади командуючого ЧФ й утворити альтернативне командування флотом.

Заява Президента Російської Федерації Б. Єльцина про те, що Росія може оголосити Чорноморський флот своїм, змушує українське офіцерство вимагати від Президента і Головнокомандуючого Збройними Силами України рішучих дій.

Серед безлічі проблем розбудови національного війська дві найпекучіші – житлова і пов'язана з поверненням в Україну офіцерів, які проходять службу за її межами. В. Мартиросян запропонував для розв'язання останньої почати утворювати офіцерські полки і батальйони.

Напередодні з'їзду в Києві відбулася конференція безквартирних офіцерів. Їх в Україні 63 тисячі. В. Мартиросян звернувся на з'їзді до міністра К. Морозова з пропозицією продавати зайву військову техніку, а кошти віддавати на будівництво житла для офіцерів.

Міністер оборони України генерал-полковник К. Морозов у виступі сказав, що до незалежности й створення власних Збройних Сил України привів Народний Рух. Охарактеризувавши військово-політичну ситуацію як надто складну, Морозов зазначив, що повернення офіцерів-українців на батьківщину допоможе українізувати нашу армію, і зробити її більш боєздатною.

Міністер наголосив, що не може служити в Збройних Силах України офіцер, прапорщик чи солдат, який не присягнув українському народові. Вже нині таких немає серед тих, хто служить на посадах командира полку і вище.

Привітавши з'їзд від імені Верховної Ради України, перший заступник її Голови В.Дурдинець зазначив, що Україна виступає на міжнародній арені як миролюбна позаблокова держава.

Україна створює власні Збройні Сили, виходячи з принципу, що вони ніколи не можуть бути використані проти власного народу або народів інших країн. Армія створюється тільки для оборони держави. Оборонна доктрина, яка незабаром розглядатиметься Верховною Радою, оголошує Україну миролюбною, позаблоковою, без'ядерною державою, яка прагне інтеґруватися в европейське та світове співтовариство. Україна поважає суверенітет інших держав, але не дозволить, сказав В. Дурдинець, втручатися у свої внутрішні справи, диктувати нам умови. В Україні не повинно бути інших військових формувань, крім Української армії, прикордонних військ і національної ґвардії.

Події в Молдові вимагають різко поліпшити бойову підготовку у військах. Для цього, сказав він, необхідно згуртувати офіцерські кадри, встановити здорові дружні відносини в армійських колективах.

Новим головою Спілки офіцерів України з'їзд обрав підполковника міліції Г. Омельченка, який першочерговим завданням офіцерського корпусу визначив подальшу розбудову Збройних Сил України.

Однострої делеґатів III з'їзду ще залишилися від "непереможної і леґендарної" але відчувалося – серед офіцерства оновлюється сам дух, попри численні проблеми, ревізуються пріоритети. Адже насамперед покликання військового – захищати Вітчизну.

("Голос України", ч. 63, 92)

ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ

Збройні сили України ніколи не будуть інструментом аґресії проти будь-якої країни. Вони створюються виключно для захисту територіяльної цілісности України і їх призначення суто оборонне.

Це підкреслив у Відні на переговорах із Звичайних збройних сил у Европі заступник начальника головного штабу Збройних сил України генерал-майор Георгій Панкратов.

Він сказав, що Національна армія України, за своєю чисельністю не перевищуватиме рівень цивілізованої військової достатности, стандарти якої пруйняті у Західноевропейських країнах.

ВЕСНЯНИЙ ПРИЗОВ

В Україні весняний призов на строкову військову службу організувало Міністерство оборони України.

Всі новобранці служитимуть виключно у межах республіки. Це передбачено рішенням національного парляменту.

("РУ", 16. 4. 92)

ГЕНЕРАЛ-МАЙОР ЯРОСЛАВ СКАЛЬКО ВІДВІДАВ КАНАДУ

В понеділок 18 травня 1992 р. прибув до Вінніпеґу заступник головнокомандуючого Українськими повітряними силами генерал-майор Ярослав Скалько. На аеропорті його зустріли два генерали українського походження Канадських збройних сил – генерал-бриґадир Ізидор Попович з Вінніпезького округу Повітряних Сил Канади, та генерал-бриґадир Віктор Перґат – командуючий військовим округом в Північній Канаді з осідком у Єловнайф, та кілька офіцерів-пілотів Канадських повітряних збройних сил у Вінніпезі.

З генералом була його дружина пані Людмила, та лікар Повітряних збройних сил України полковник Микола Лобач. Генерал-майор Скалько прибув до Канади у справі участи України в інтернаціональних т. зв."Air Shows".

На питання щодо готовности українських солдатів, які прийняли присягу на вірність Україні, захищати свою державу, генерал відповів, що він майже 100% певний, що війни між Україною і Росією не буде. Може бути багато шуму й погроз, але все оформиться в дипломатичний спосіб. Армія підтримує політику президента Кравчука. Щодо бойового духу Української Армії – то вона буде захищати Україну до загину, в цьому ми не повинні мати ніякого сумніву. Такої ж думки є і полковник Лобач. Чи пересічний громадянин України відчуває, що він дійсно є громадянином реальної нової держави, чи це ще й досі щось ніби СССР, перефарбований на СНД.

"О, ні, – відповідає генерал-майор, – наша людина дійсно відчуває, що Україна – це його держава, про СНД ніхто не хоче слухати. Є ще колишні партократи, але це явище тимчасове. Особливо приємною є справа з росіянами. Всі вони не хотять будь-якої злуки з Росією, крім очевидно деяких кримських росіян".

Далі генерал-майор висловив сердечну подяку урядові і військовому міністерству США за дозвіл брати участь українським авіяторам у американських "Air shows". Він уважає, що це добрий жест зі сторони Міністерства Авіяції США до новоствореної держави України.

Збройні Сили України ввели у свою програму предмет "Історія України". В солдатів є велике зацікавлення до цього предмету. Переоцінюються й переосмислюються погляди на різні військові формації, що боролися за волю України, наприклад УПА, 1-ої Дивізії Української Національної Армії, різні партизанські з'єднання і т. д.

Він також висловлює подяку всім українцям Канади, США та інших країн за велику допомогу українському народові.

Генерал-майор Скалько має 45 років, походить із Запоріжжя, закінчив спочатку Чернігівську Авіяційну школу, а потім Московську Військову Академію. Скалько Людмила має сина, який є пілотом Українських повітряних збройних сил, і доньку Марію, якій є 8 років.

Полковник Микола Лобач має 42 роки походить з Вінниці і є головним лікарем військового госпіталю у Вінниці, який підлягає Міністерству Оборони України.

М. Г. (*"Український голос" 2. 20. 92.)*

Володимир Молодецький

Партизанські війни

Партизанська війна є одною з найстарших форм війни. Це військова дія поза межами законів війни, ведена нереґулярними формаціями проти реґулярних збройних сил. Партизанську війну звичайно ведуть ті нації, які з різних причин не спроможні зорганізувати реґулярних збройних сил, або реґулярні формації котрих знищено противником у війні. Її метою може бути спротив окупантові, приміром, індіянські війни проти З'єднаних Стейтів Америки або визвольна боротьба, приміром, боротьба УПА чи боротьба ірляндських повстанців, що довела до створення ірляндської держави "Eire". Партизанська боротьба відома в історії багатьох народів. Її вели балканські народи проти Туреччини, еспанці проти Наполеона, народи Африки, Індії, Індокитаю, Індонезії проти англійців, французів чи голляндців.

Партизанська війна набула більшого значіння у Другій світовій війні, коли німці й японці розбили армії своїх противників, але не змогли знищити волі тих народів до спротиву. Такі партизани як французька "Макіс" чи філіппінські отримували допомогу від альянтів. Такі партизани як УПА, мусіли числити виключно на свої власні сили.

З розвитком комунізму партизанщину щоразу більше використовується для політичних цілей. Комуністи з різних країн уживали партизанщини як засобу до осягнення влади. З одної сторони, "холодна війна" в якій обі сторони, боячись ядерного зудару, уникали конфронтації реґулярними збройними силами, розвиток електронної комунікації і розвиток пропаґандивної техніки, підкреслили потребу й ефективність партизанської боротьби, з другої сторони, потреба модерного озброєння зробила ведення партизанської війни без зовнішньої допомоги майже неможливим. Зовнішню допомогу можуть давати держави, в інтересі котрих є підтримка такої боротьби, сухопутнім шляхом, морем, чи при помочі літунства. Добрими примірами такої помочі були транспорти сухопутнім шляхом з Тунісу до Алжіру, повітряні транспорти до прокомуністичних партизан в Ляосі й морські транспорти для партизан Кастра.

Для успішного ведення партизанської війни треба: 1) відповідного терену, 2) підтримки населення, 3) відповідної організації. Гори, густі ліси чи джунґлі – це найкращі сховища для будови укріплень, що є конечні для партизан. Такі укріплені місця мусять мати безпечні шляхи для постачання і зв'язку, а також мусять бути так розміщенні, щоби втрата одного укріплення не закінчилася катастрофою для партизан.

Обставини для ефективного ведення партизанської війни – це: 1) Війну треба проводити в сільському терені, якнайдальше від великих міст, 2) Поодинокі невдачі не повинні стати катастрофою для всієї боротьби, іншими словами, вона не може бути вирішальною, 3) Театр операцій мусить покривати більшість території країни, в якій ця боротьба ведеться, 4) Ха-

рактер боротьби мусить підходити характерові нації, котра веде партизанську війну.

Всі успішні військові дії ведуться згідно з певними принципами, які називаємо принципами війни. Їх є десять, а саме: 1) мета, 2) несподіванка, 3) концентрація, 4) рухливість, 5) нескомплікованість дії, 6) координація дій, 7) економія зусилля, 8) офензивна дія, 9) боєва мораль, 10) інформація. Партизанська боротьба є також воєнною дією, і тому підлягає всім принципам війни, але тому, що це не реґулярна воєнна дія, не всі принципи для неї однаково важливі. Для успіху партизанської дії необхідні чотири принципи, без яких партизанська дія присуджена на невдачу. Перший принцип -- несподіванка. Він не потребує пояснення. Несподівана дія дає партизанам, які нормально є слабші від противника чисельно й озброєнням, перевагу. Економія зусилля є для партизан необхідною. Менші і слабші партизанські загони потребують обставин, в яких малим зусиллям можна осягнути успіх над сильнішим противником. Відповідна й на часі інформація для партизан також необхідна. Вона не тільки дає партизанам відомості про пляни ворога і, відповідно до них, плянування своєї дії, але також зберігає їх від несподіваної акції ворога. Джерелом інформації є військова розвідка, одна із найважливіших ділянок партизанської боротьби. Гаслом канадської військової розвідки є "перемога через знання", гасло актуальне не тільки для реґулярних збройних сил, але зокрема для партизан. Без бойової моралі й бажання боротьби й перемоги в партизанських умовинах не можливо вести бойових дій. Тому цей принцип чи не найважливіший принцип партизанської боротьби.

Партизанську війну можна вести самостійно, або поєднано з діями реґулярної армії. В поєднанні з діями реґулярної армії, мета партизанської боротьби -- це: створювати на захопленій ворогом території нестерпні обставини для ворога -- знищувати його живу силу, військову техніку й матеріяльні засоби, руйнувати ворожі комунікаційні лінії і засоби зв'язку, дезорганізувати роботу запілля й управління ворога. Способи партизанської боротьби дуже різноманітні: діяльність підпільних організацій, саботаж економічних, політичних і військових заходів ворога, диверсійні акти й розвідувальна діяльність. Найактивнішою, одначе, формою є боротьба в запіллі ворога. Бойові дії у партизанській війні також дуже різноманітні й за масштабом і прийомами -- від засад і нападів невеликих озброєних груп до операцій великих партизанських загонів і з'єднань. Одначе, без огляду на величину партизанських загонів, тактика партизанської боротьби є відмінною від тактики реґулярних військових формацій. Реґулярні формації є достосовані до фронтової дії при координації всіх родів зброї. Вони діють за принципом концентрації сил у найслабшому пункті противника й прориву ворожих ліній. Їх метою є не тільки знищення ворожих формацій, але також захоплення ворожої території та використання її для своїх мілітарних і політичних цілей. Патризани у своїх діях розчисляють головно на принцип несподіванки. Вони діють звичайно без піддержки важкої зброї, як артилерія чи літунство, осягають перемогу над ворогом несподіваним наступом, а їх метою є знищення ворожих сил і зародження серед них почуття небезпеки, непевности й паніки, послаблення їхньої боєготовности й ефективности. Вони не зацікавлені у захоплені й втриманні ворожої території. Завдавши ворогові втрат, пар-

тизани відступають, поки противник має змогу розвинути свої формації у реґулярну фронтову акцію, у якій він мав би перевагу над партизанами.

Головне для партизан -- це підтримка населення. Партизани полягають на населенні не тільки для прохарчування, але також для фізичної безпеки. Відношення партизан до населення найкраще пояснив Мао Цзе Дун. Він сказав, що партизанщина – це риба, а населення – це вода, у якій ця риба плаває. Якщо температура води добра, риба живе й розмножується. Якщо температура води не відповідна, риба дохне. Якщо партизанська боротьба не є в безпосередньому контакті з політично сприйнятливою ситуацією, якщо вибухова політично-соціяльна ситуація находиться деінде, розвиток партизанщини у тому терені, в таких обставинах, призначений на невдачу.

Партизани можуть організовуватись у мілітарні з'єднання або у політичні угрупування, які не можуть постійно перебувати у своїх укріпленнях і примушені обставинами вдень виконувати свої щоденні обов'язки, а вночі вести збройну боротьбу, як приміром, "Вєт-Конґи" у В'єтнамі, можуть мати більший успіх, коли вони зорганізовані у здисципліновані політичні угрупування.

Одним із відомих теоретиків партизанської війни був кубинець Ше Ґавера. В його теорії партизанська армія має бути зорганізованою в "колони". Головна колона, яка оперує в одній території, росте, й коли стане завеликою, від неї відділюється менша колона, котра перебирає окрему територію для своїх операцій. Це розділювання повторюється доки ціла територія, призначена для партизанської війни, не є покрита партизанськими загонами. Така система, на думку Ше Ґавери, з одної сторони, дає однорідний тактичний і політичний вишкіл командирам, які вийшли з тої самої матірної колони, з другої сторони, дає їм більшу гнучкість і індивідуальність у ведені операцій.

Тому, що партизанська боротьба є поза межами законів, пов'язаних з веденням реґулярної війни, тероризм може відігравати важливу ролю, і деякі партизани, закрема комуністичні, включували тероризм у свою тактику.

Українська Повстанська Армія мала великі успіхи тому, що використовувала принципи війни. Одним з видів боротьби УПА були "рейди", які у своїх операціях включували головні принципи війни. "Рейдами" називали в УПА швидкі марші загонів по територіях не охоплених повстанським рухом або для різних спеціяльних завдань. "Рейд" – це зачіпно-офезивна акція, плянована на точних інформаціях розвідки, в якій постійний швидкий рух рейдуючого загону створював елемент несподіванки й заскочення. Висока боєва мораль рейдуючих частин давала запоруку успіху.

КОНТР-АДМІРАЛ БОРИС КОЖИН

Командуючий військово-морськими силами контр-адмірал Борис Кожин визначив основні завдання, які стоять перед військово-морськими силами республіки. Це – охорона економічної морської зони України, ґарантування безпеки кораблів, промислової діяльности, комунікації, а також охорона і оборона морських кордонів України та боротьба з контрабандою.

Минуле

М. Луковський

Князь Константин Острозький - меценат української культури

23 лютого 1608 року помер князь Константин Острозький, велика постать в історії українського народу. Рід князів Острозьких походить від великих князів Київських Володимира Святого і Ярослава Мудрого.

Під час політичної Люблинської Унії Литви з Польщею 1569 року князь Константин фактично репрезентував Русь-Україну і український народ.

Прізвище Острозький походить від міста Острога на Волині, де князі Острозькі мали свій замок. Там князь Константин заложив славнозвісну Академію, збудував друкарню та утримував її. Князь Острозький володів незмірними багатствами. Він був найбільшим магнатом тодішньої Польської Речі Посполитої і був втричі багатший від самого польського короля. В архівних документах записано, що в його маєтку було 80 міст, 2700 сіл, 3000 млинів і незчисленні табуни коней. Маєток той приносив 1 200 000 золотих річного доходу, а це на той час були великі гроші.

Князя Константина Острозького ми оцінюємо не по його маєтках, а по тім, як він свої багатства уживав. Петро Шумовський, в історичному нарисі "Остріг" пише так: "Він був найбільшим нашим меценатом, якому інші народи давно вже поставили б пам'ятник. Найбільшим осягненням Князя була Академія і друкарня".

В Острозькій Академії були учні, а також учителі і професори з різних країн (Греції, Італії, Німеччини, Польщі). З учнів Академії вийшло багато визначних людей, які пізніше прислужилися своєму народові, а також і сусіднім народам.

Учені при Академії, знавці грецької, еврейської і латинської мов, зробили переклад Біблії на церковно-слов'янську мову. Біблія була

надрукована в 1580 році. Ця "Острозька Біблія" стала взірцем для всіх слов'янських народів, а в Москві її попросту передрукували, вісімдесят літ пізніше.

Князь Константин був оборонцем православної віри і добродієм своєї прадідівської церкви. Він збудував 600 церков, один латинський костел, один мечеть для татарів, одну синагогу для жидів (Петро Шумовський "Остріг").

На жаль, діти і внуки князя Константина не пішли його слідами. Проф. Іван Крип'якевич пише: "Але Острозькому культурному осередкові не судився довгий вік. Сини князя Константина покатоличилися, а там і пополячилися. Одинокий з-поміж них Олександер, що не зрадив рідної церкви і нації, не пережив батька. Смерть князя Константина була заразом смертю початого ним діла" (Велика Історія України, вид.Івана Тиктора, ст.438). Сумна сторінка нашої історії...

Чи можемо ми, з перспективи майже 400 літ, осудити чи зганити князя Острозького за те, що він не зумів виховати своїх дітей і внуків на добрих дітей свого народу?.. Мабуть, що ні, бо тоді князь Константин, з того світу, мав би право запитати нас: "А якже там тепер у вас? Де ваші діти і внуки?"

А ми, на таке запитання, мусіли б засоромитись. У нас також були і є визначні люди, що зробили багато добра своєму народові, а не виховали належно своїх дітей. Не осуджуймо і тих людей і "не показуймо на них пальцем". Вони вже мають свою кару так, як і князь Константин: це той біль, який вони носять мовчки у своєму серці.

Звернімо нашу увагу на ціле українське суспільство, яке поволі денаціоналізується.

У нас поширене переконання, що національній асиміляції опертися неможливо. Така "теорія" фальшива, примітивна і суперечить очевидним фактам. Вона служить до заспокоєння власного сумління і наробила вже нам багато шкоди.

Будьмо оптимістами. Надіймося, що в майбутньому наші політичні провідники ("батьки народу") і наші науковці звернуть трохи більше уваги на цю загрозливу проблему.

Тим часом ми, звичайні люди, можемо робити те, що лежить в межах наших можливостей, а саме: говорити до дітей і внуків виключно українською мовою, – від колиски аж до часу, коли вони вийдуть з нашої хати "на своє". Така проста нескомплікована програма напевно дасть добрі наслідки.

Павло Чемерис

ТАЄМНИЦЯ СТАРОДАВНЬОГО ДОНБАСУ

В 60-х роках минулого століття на лівому березі річки Калинівки за десять кілометрів від Бахмута (нині Артемівськ) гірничий інженер Носов випадково виявив доісторичні виробки мідної руди, а також шлаки і кам'яне вугілля, биті тиглі та інші залишки металургійного виробництва. Про це відкриття повідомила преса. На новинку швидко зреаґували підприємці. Вже у 80-х роках місцеві промисловці Клейменов і Лептуновський почали тут видобування і виплавку мідної руди.

В процесі розробок видобувачі натрапили на шахти 3-2 тисячоліть до нашої ери. На думку спеціялістів гірничої справи, вони вражали надзвичайною досконалістю і розмірами. В одній шахті було знайдено череп і кістки стародавнього гірника, просякнуті окисом міді, в іншій виявили кам'яні і бронзові знаряддя виробництва, зокрема сокири, якими користувалися шахтарі стародавнього Донбасу. Знахідка свідчила, що бронзоливарне виробництво існувало тут ще 4000 років тому.

Деякий час Клейменов і Лептуновський продовжували видобування і виплавку мідної руди в межах цих копалень. Велася хижацька експлуатація доісторичних споруд, що були неоціненною пам'яткою української історії і культури. Та коли знадобилися гроші для розширення виробництва, підприємці занепокоїлися: а що, коли міднорудні жили виробили ще стародавні гірники? І експлуатацію шахт тимчасово припинили. Та відкриттям зацікавилися вчені.

Виявилося, що на території України вироби з міді були відомі ще у 4-3 тисячоліттях до нашої ери. Вже 6000 років тому наші предки видобували і виплавляли чорну мідь, виготовляли з неї вироби. Саме тут, в Донбасі, визрівало й виробництво бронзи. Мабуть, тільки тому у Дворіччі (Південний Ірак) і на території нинішньої України існували окремі назви для міді і бронзи: у Дворіччі – уруду і забар, в Україні відповідно – мідь і спиж. Жодна інша мова індоевропейських народів окремої назви для бронзи не мала. Навіть греки і римляни називали мідь і бронзу одним словом.

Про те, що в 6-5 тисячоліттях до нашої ери на Середземноморському Сході, куди входить і Чорноморська затока тобто Україна існувало мистецтво бронзи, свідчать не лише аналізи археологічних знахідок а й тогочасні письмові джерела. Цар Халдеї Ур-Ганна (Південний Ірак), що жив за 4500 років до нашої ери, лишив два клинописних фраґменти на пісковику, на якому написано: "Ур-Ганна – володар Сиргула, Син Галгина, будував храми, палац і десять п'єдесталів з міді". Король м.Кіш доби Ур-Ніна (4000 років до н.е.) залишив напис на списі, який знайдено в руїнах палацу м.Ніневії. Ці написи допомагають визначити добу міді у Дворіччі.

В Північному Надчорномор'ї і на всій Україні виявлено металургію й виробництво мідних речей, аналогічні до знайдених в Сумерії. Це потверджує знахідка відомого українського археолога М. Рудницького, який в

1926 році знайшов "цікавий серп" на лівому березі річки Смечки, неподалік села Мамекіна Новгород-Сіверського району. Цей серп неолітичного прототипу старший від білогрудівських серпів. Смечківський серп кутої міді – найстарший з виявлених в Україні: його було виготовлено не пізніше п'ятого тисячоліття до нашої ери. Знайдена разом із серпом кераміка білогрудівської археологічної культури засвідчує й пріоритет давности цієї культури. Вона старша за білогрудівську а надто за трипільську. Виробництво металевих серпів в Україні у п'ятому тисячолітті до нашої ери визначало й дальший розвиток бронзоливарної справи. Сумерське дворіччя й Україна виявилися районами споріднених сільськогосподарських і металургійних цивілізацій. Відкриття в Україні міст 5000-річної давности й розшифрування писемности трипільців та білогрудівської староукраїнської культури знову привернули увагу вчених до досягнень доби бронзової цивілізації. 1973 року в с.Новотроянях Білгородського району Одеської области археологи знайшли закопані бронзові речі – серпи, сокири, списи 11 ст. до нашої ери. Вони належали кімерійцям (трипільцям-пелазгам), автохтонам України. Ці знахідки ще раз засвідчили високу культуру хліборобства, ремесла та ливарної техніки наших предків.

Довгий час батьківщиною бронзи вважалася Індія. Доказом слугувало зображення свастики на рукоятях европейських мечів. Тим часом найдавніше відоме зображення свастики знайдено під Києвом. Як символ астрального "живого вогню" свастика була об'єктом культу наших далеких предків. Буддизм і християнство дуже пізно запозичили в "поган" знаки хреста і свастики. Це засвідчує, зокрема, Київська Софія, де в олтарі в одному ряді, поряд зображено хрест і свастику.

Проти індійського походження бронзи виступив англійський історик В.Сміт, який вважав, що Індія ніколи не проходила через стадію цивілізації, позначену вжитком бронзи. Ця думка підтверджується й тим, що Індія, як і Вавилон, довозила мідь з Оману, а Єгипет -- із Синаю та Халдеї. Український археолог І. Шовкопляс датує появу бронзи в Дворіччі кінцем 3 тисячоліття до нашої ери. В той час бронза в Україні вже була.

Внаслідок підневільности нашої історії "призабулося" про видатний розвиток міднорудної і мідноливарної справи у Донбасі ще за трипільської і катакомбної культур в 3-2 тисячолітті до нашої ери. Забулося як і про писемність, що існувала колись на Середньому Дніпрі кількома мовами і кількома алфавітами й нині нагадує про себе знахідками стародавніх написів.

Цікаві факти. Англійські вчені – археологи та історики – ще на початку сорокових років після багаторічних дискусій погодилися, що знаменитий храм Стоунгедж в Шотляндії збудований зайшлими людьми, котрі прибули через Нормандію із степів Наддніпрянщини і принесли з собою бронзові вироби. Нині загальновизнано, що головний шлях бронзи і бронзових виробів до Европи не пролягав ні через Кавказ, ні вздовж Середземного моря через Грецію й Італію. Бронза постачалася з території сучасної України до Угорщини, а далі – в Західну Европу. Встановлено, що бронзові вироби, знайдені в Україні, давніші за сибірські.

Яка доля доісторичних донецьких мідних шахт сьогодні? Місце їх можливого розташування відоме. Гадаю, настав час спільними зусиллями інститутів археології, геології, гірничої і кольорової металургійної промисловости республіки здійснити їх розшуки і реставрацію. *("ЗВУ", 133-4, 91)*

На службі церкви і народу

ПАТРІЯРХ ЙОСИФ СЛІПИЙ
(до 100-річчя з дня народження)

"Невмируща пам'ять і слава належать тим, що ціле своє життя віддали для вічного добра свого народу, що в посвяті і жертві духовних і тілесних сил горіли і трудились для нього". Тими словами починав свою промову в 1937 році Блаженніший Йосиф на відзначенні проводу 300-річчя від смерти митрополита Йосифа Рутського. Ті пропам'ятні слова, сказані 55 років тому перед чесною авдиторією у Львові в присутності великого митрополита Андрея, нині примінимі до тодішнього промовця Блаженнішого патріярха Йосифа у століття від його народження.

В історії Християнської Церкви в Україні -- це світла і героїчна постать, яка зробила великий вклад в розбудову нашої Церкви.

Це безстрашний Пастир, організатор релігійно-церковного життя, вчитель, духовний батько і оборонець рідної церкви й народу. Велич цієї постаті стає ще більшою, коли глянути на неї в історичній перспективі.

У 20 столітті Боже Провидіння послало Українській греко-католицькій церкві двох визначних і світлих церковних мужів, що пройшли тернистим шляхом і в геройський спосіб виявили свою вірність Христовій Церкві та українському народові. Це найперше, слуга Божий Митрополит Андрей і його послідовник на престолі галицьких митрополитів -- Блаженніший патріярх Йосиф.

Вперше стрінулися ці дві великі постаті в Заздрості чи Струсові на Тернопільщині в 1902 році під час візитації митрополита Андрея, а потім у 1911 році у Львові при вступному іспиті до Духовної Семінарії, й обидва рази митрополит Андрей поставив молодому юнакові одне й те саме питання: "Що це є спільнота святих?". Нема записаної тодішньої відповіді юнака, але, напевно, вона була добра, бо митрополит не тільки прийняв того надійного хлопця до Духовної Семінарії, але й незабаром, у 1912 році,

вислав його на вищі філософсько-богословські студії до Інсбруку в Австрію і до Риму.

30 вересня 1917 року митрополит Андрей, звільнившись з царської тюрми, поклав на його голову свої святительські руки, уділяючи йому ієрейських свячень.

У 1920 році вони стрілись у Римі, коли митрополит Андрей вибирався в довгу подорож по Европі й Америці, а Блаженніший Йосиф завершував свої студії.

У 1922 році, маючи 30 років, повернувся він до рідного Львова. 20 років віддає виховній праці. Митрополит Андрей доручив йому Богословську Академію і виховання нових молодих священників. У 1939 році сл.п.митрополит Андрей, серед повені комунізму, приготовляючись на мученицьку смерть за свою Церкву, вибрав свого наслідника, сказавши, що "ліпшого кандидата над о. ректора Сліпого – нема".

В празник Непорочного Зачатія, 22 грудня 1939 року він разом з єпископами Будкою та Чернецьким уділили архієрейських свячень Блаженнішому Йосифові. І він старався оправдати це велике довір'я. У своїх записках з 1975 року Блаженніший згадує: "В покликанні до духовного сану я бачу виразно Божий Голос, Божу Руку впродовж усього життя... Зокрема Голос Божий наказував мені стати наслідником святого і геніяльного сл.п.митрополита Андрея в найтяжчих умовах нашої Церкви. За одно дякую Богові, що я старався і в найтяжчих умовинах не сплямити доброго греко-католицького імени нашої Церкви і свою скромну особу".

Коли 22 червня 1941 року вибухла німецько-совєтська війна, НКВД мало не вбило Блаженнішого Йосифа. Енкаведисти витягли його разом з іншими з храму св.Юра, роздерли рясу, поставили під мур і так тримали 2-3 години. Нарешті, прийшов якийсь старшина і їх відпустив. Боже Провидіння тоді врятувало йому життя. А довгий тернистий його шлях почався 11 квітня 1945 року. У цей день ув'язнено всіх наших владик на чолі з митрополитом Йосифом.

Світ, святкуючи закінчення Другої світової війни й перемоги над нацизмом, забув про "Перших Закованих". Ми боляче відчували ту мовчанку, ми не раз думали собі, що спільний протест вільного світу міг би в деякій мірі полегшити долі Блаженнішого Йосифа і Цілої УГКЦ. На жаль вільний світ залишив його у Гетсиманії страждань самітнього і опущеного.

"Самітнього і опущеного" тільки вільним світом, бо з ним було його стадо. Очі всіх наших переслідуваних, гнаних і голодних братів і сестер, були звернені в його сторону. У його світлому прикладі вони черпали свою велику моральну силу, бачачи, що "добрий Пастир душу свою кладе за вівці свої". Приклад митрополита-каторжника вливав у їхні душі надприродну силу, що допомагало їм нести спільно важкий хрест аж до переможного кінця.

Караючись 18 років по совєтських тюрмах і лагерях, митрополит давав свідоцтво справжнього християнства, зразок безстрашного Пастиря, вказував, що поза брутальною силою, якою користуються безбожницька система і її звироднілі ватажки, існує ще незнищенний і невмирущий Дух.

Від 1945 до 1963 року він поневірявся по тюрмах, сибірських тайгах і тундрах, де між мільйонами каторжників треба було чоловіка Божого, що своїм зразком християнського життя і геройською поставою супроти безбожної влади проповідував Христову Євангелію, краще ніж з собору св. Юра.

З нагоди 70-ліття від дня його народження, після 17-літньої неволі, в лютому 1962 року Блаженніший писав:

"Про свою долю не буду Вам сповіщати, бо вона така, як і багатьох таких самих як я. Нас ламали, та не зломили, бо з нами був Дух Святий; ми ковані, але не скорені. Сибір почув стогін і нарікання, але й піднесену молитву до Бога... Те, що зі мною сталося, вийшло справді на користь Євангелія".

В обставинах, які тяжко нам зрозуміти, він перейшов незламно тортури і страждання з такою великою силою духа, що цим збагатив нас усіх. Для нас він залишиться як символ живучости української Церкви й українського народу, як виховний дороговказ для української молоді в її трудах і змаганнях за Христову Правду і волю Батьківщини.

Всевишній зберіг нам його і повернув з каторги до столиці Вселенської Церкви в час Другого Ватиканського Собору.

Він навчав нас: "Народе мій, стань уже раз собою! Позбудься своєї вікової недуги сварів і чварів, вислуговування чужим... Отрясися од своїх вікових недостач, стань на свої ноги в Україні і на поселеннях, піднеси свою голову, випростуй свої рамена... Покажи свою силу і вдячність, бо, шануючи своє минуле, ти ростеш у своїй могутності і славі!"

Того пам'ятного вересня 1963 року у Римі в поході 2500 єпископів, при участі десяти тисяч паломників ступав до Петрової базиліки задуманий архипастир-каторжанин і ніс на своїх руках, донедавна скутих кайданами, благословення рідної Церкви і народу, а в своїм серці стогін і благання зраненої душі, щоб на гробі мученика св. Петра зложити жертву й молити милосердного Бога за краще майбутнє свого стада та волю рідного народу.

Довершивши деяких важливих справ нашої Церкви в Римі, зокрема заснування манастиря Студитів, собору св. Софії, Блаженніший Йосиф в червні 1968 року вибрався в найдовшу візитаційну подорож до українських поселень по всіх континентах.

Усюди, де він побував, тисячі української громадськости, без партійної приналежности і віровизнання, виявили потужну хвилю своєї релігійної і національної солідарности. Був це тріюмф Христової Правди, тріюмф живучости нашої Церкви і Нації. Ці тріюмфальні вияви є доказом, що увесь український народ ішов з Ним. І весь цей український народ плакав тут і в Україні, коли довідався про його смерть...

Пом'янувши Його, можемо кликати до Нього, наслідуючи слова Його древнього попередника на Київському престолі Іларіона, в яких той чудово збагнув містерію смерти в новій Христовій добі благодаті:

"Скажи нам, в чому сила Твоєї віри, якою долав Ти своїх гнобителів і спокусників? Скажи нам, слугам і чадам Твоїм, учителю наш, звідки в Тебе тая сила була, що протиставилася могутнім цього світу і Ти виходив переможцем з допитів, залякувань, погроз, тортур і приманливих та підступних обіцянок ворога?

Скажи нам, як нам молитися і призивати Святого Духа, якого Ти був сильним почитателем, як Ти це робив, щоб і ми могли встояти мужньо на наших постах, на яких нас поставив Господь тепер і в майбутньому, щоб продовжувати змаг за волю нашої Церкви і народу..."

("Голос України", ч. 62, 92)

СЛОВО З НАГОДИ РІЧНИЦІ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ "ГАЛИЧЧИНА"

Перечитуючи Св. Письмо, ми дивуємося, як багато разів ізраїльський нарід, в якому Бог здійснив свій плян спасення світу, мусів боронити свою землю і свою велику спадщину, вживаючи до цього військової оборони з напасниками. Це були болючі, часто трагічні конечності, в яких також помагав сам Бог, шоб рятувати своїх дітей, щоб боронити мир, правду, свободу і справедливість. В цілій історії людства війни є сумним спомином і трагічними подіями, а при тому свідоцтвом про нашу грішність, яка проявлялась у злобі, ненависті, самолюбстві, загарбництві і жорстокості. Слабші народи зі своїми Божими дарами мусіли не раз криваво боронитись перед хижими наїзниками. Поневолені народи змагались деколи століттями, щоб могти в мирі і справедливості жити свобідно на своїй землі. Загроза війни постійно, як тая тінь, йшла по історичних дорогах всіх народів. Тому й II Ватиканський Собор, на вигляд постійного жахливого марива воєн у світі, сказав своє слово науки: "Отож, доки існуватиме загроза війни і не буде відповідної міжнародної влади, забезпеченої успішною силою, доти не можна буде відмовити урядам права на слушну оборону, якщо будуть вичерпані всі засоби мирової угоди... Але інше діло вести мілітарні акції для слушної оборони народу, а інше – бажати підкорювати собі чужі нації" ("Радість і надія" ч.79). Є природне право на оборону, чи то для поодинокої особи, чи для народу. Застосування цього права, на жаль, відбуватиметься доти, поки людство не збагне великої правди, що всі ми Божі діти, і що "тут на землі не маємо постійного місця, а до вічного прямуємо" (Євр.13,14).

До чого звертаю ці мої слова? В останній світовій війні зударились між собою дві жорстокі сили за панування над Европою та світом, запалили воєнний вогонь на нашій Батьківщині та через довгі роки нанесли їй жахливу руїну. Обидві ці сили проголошували свої нелюдські науки про нову людину, про новий лад серед народів, але ні одна з них не оснувала своїх засад на Божій правді. Нагоду їхнього зудару використав наш нарід, щоб стати в обороні своєї землі, з бажанням здобути волю і стати господарем у своїй хаті і на своєму полі. До цього потрібно було створити засоби самооборони як вияв спротиву проти столітньої неволі і рабства.

Минулого (1983) року ми згадували постання Української Повстанської Армії, що була всенародною збройною силою у боротьбі проти наїзників за самостійну державу і своїм геройством та жертвою крови на вівтарі любови Бога і Батьківщини творила леґендарний прямо епос ще довгі роки після закінчення війни. В

1943 році у складній воєнній ситуації на нашій землі витворилася нова можливість творення наших військових формацій з модерним військовим вишколом, і постала Українська Галицька Дивізія, яка під кінець війни стала основою Української Національної Армії як її Перша Дивізія, в склад якої входили вояки з усіх українських земель. Продовжуючи славну традицію Українських Січових Стрільців, на зміну батькам йшли їхні сини, щоб з поміччю св. Юра і Пречистої Матері "підняти червону калину" – символ потоптаної нашої Батьківщини. Їхня ціль не була будувати "нову Европу" чи служити новому наїзникові, а у слушний час на згарищах обидвох імперій творити свою нову державу. Про це виразно говорять історичні документи і знають ті, проти кого ця військова частина була поставлена.

Цього року клонимо наші голови перед тими, що в молодечому запалі голосились добровольцями, щоб здобути для свого народу те, чого століттями не змогли здобути для своєї Батьківщини їхні батьки і прадіди. Багато з них віддали своє життя на фронті у бою під Бродами і по різних країнах свого відступу на Захід. Перед собою мали вони єдину ціль – волю своєї Батьківщини, без всякого ворога і супостата в ній. Хоч їхнє становище було безвихідне, вони не захитались доостанку, і це вміли оцінити ті, що їх гуманно прийняли в свій полон. Сьогодні по всіх поселеннях вони далі є прикладом вірности Україні, любови до неї і своєї вірности найвищим ідеалам, за які вони боролися зі зброєю в руках.

Був би нікчемний нарід, коли б не шанував своїх героїв, своїх вояків, що хотіли для нього волі, щастя і добра, і за це готові були віддати і своє життя. Кожний народ будує пам'ятники для загинулих у війнах; у кожній державі є пам'ятники "Невідомому Воїнові"; кожний нарід згадує з вдячністю тих, які дали себе в жертву за нього. Робім це постійно і ми, як робили досі. Нехай згадка про Українську Галицьку Дивізію живе постійно з нами як велике свідоцтво наше перед народами, що ми прагнемо волі, державности і за це готові на найбільші жертви, щоб правда, справедливість і мир були і на нашій землі, яку дарував нам Бог. Згадаймо щирими молитвами усіх загинулих за волю України і її Церкву. Працюймо так, щоб їхня жертва не була тільки спомином для нас, але бажанням здобути те, за що вони загинули. Шануймо великі дні нашої історії,щоб від них учитись: "Пом'янув я дні давні і повчився з усіх діл Твоїх" (ПС. 142, 5).

Благословення Господнє на Вас!

Йосиф

Патріярх і Кардинал

Дано в Римі
при патріяршому соборі Св.Софії,
дня 15-квітня, 1983 року.

Пишуть в Україні

Богдан Стасів
Тернопіль

ТРАГЕДІЯ ПІД БРОДАМИ

Нижче передруковуємо статтю Богдана Стасіва, голови Управи Тернопільської Станиці Братства колишніх вояків 1-ої Української дивізії УНА, яка появилася у газеті "Тернистий Шлях", ч. 16 (76), 18. 4. 92. Всеукраїнському громадсько-політичному Тижневику Тернопільської Обласної організації УРП. . Редакція "ВК"

В Україні з відомих причин дуже мало написано про дивізію "Галичина", якщо не рахувати тих потоків брехні, які виливала на нас комуністична пропаґанда. Дезінформація в питаннях дивізії тотальна. Не було у нас свобідної преси, то і не було можливости відповісти більшовицьким брехунам.

Останнім часом з'явилися незначні проблиски об'єктивного висвітлення справи. Журнал "Київ" на початку минулого року надрукував "Огненне коло" Івана Багряного – повість про трагедію під Бродами. До цієї повісті є деякі зауваження – автор не воїн дивізії, то й у своєму художньому творі не все вірно відобразив. Та й редактор додав ложку дьогтю.

Львівська газета "За незалежність" подала у кількох своїх числах статтю "Бій під Бродами" -- уривки з книжки "Українська дивізія "Галичина", виданої за кордоном у 1970 році. Автор Вольф Дітріх Гайке – майор вермахту, начальник штабу дивізії.

28 березня в газеті "Голос України" з'явилася стаття "На туманному Альбіоні". В ній йдеться про життя українців – колишніх дивізійників в Англії. Між іншим, згадується там про воїна дивізії Святомира Фостуна, а згодом редактора головної української газети в Англії "Українська думка". Д-р Фостун написав книжку про гетьмана Полуботка під заголовком "Нас розсудить Бог", яка друкувалася у львівському журналі "Дзвін". Отже, поволі письменники та публіцисти починають справедливо висвітлювати історичні теми і в нас.

Торік львівський "Меморіал" видав "Історію України" Крип'якевича і Дольницького, яку рекомендував студентам, учням, усім, хто хоче знати рідну історію. Там, на сторінці 205-й, є майже тридцять рядків, присвячених дивізії "Галичина" (згодом переіменованої на "Першу українську дивізію Української Національної Армії"). Там сказано: "Основним мотивом з українського боку для створення дивізії було: дістати в українські руки зброю і організованою збройною силою виступити проти більшовиків, що повинно стати теж важливим моментом в майбутній українській виз-

вольній політиці. Дивізія мала теж стати добре вишколеним зав'язком майбутньої Української Армії. Дивізію мали вжити лише до боротьби з більшовиками".

І далі на наступній сторінці читаємо: "В останній фазі війни перекинули дивізію на південно-західний протибільшовицький фронт в Штирії, де вона, використавши тодішню ситуацію на цьому фронті, перейшла на бік союзних англійсько-американських військ, не сплямивши нічим українського національного прапору, під яким вона воювала".

Це була фронтова, як у нас кажуть, армійська дивізія, яка не мала нічого спільного з будь-якими поліційними силами СС, що чинили всякі злочини. Наша дивізія тільки підпорядковувалася командуванню СС, яке мало завдання формувати армійські, фронтові дивізії з добровольців не-німців для боротьби з більшовицькими арміями. Таких дивізій створено 17, а галицька була 14-ою. Наприклад, латиші мали одну, а естонці аж дві дивізії.

У декларації про створення дивізії закладений політично важливий пункт, що вона може використовуватися тільки проти більшовиків, а не проти армій Англії, Франції, США, Канади та інших західних союзників.

Друге важливе твердження історика Мирона Дольницького полягає в тому, що дивізія була задумана її українськими творцями як зародок майбутньої Української Армії. Це була фронтова частина, мала у своєму складі гарматний полк, саперний курінь, дивізіон зенітної артилерії, дивізіон зв'язку та інше. Врешті, третє твердження: дивізія нічим не сплямила своєї чести, українського національного прапора.

Її почали формувати через півроку після Сталінградської битви, коли всім стало ясно, що нацисти війну програли і на Україну суне червона орда. Просто смішно говорити, що в той саме час хтось свідомо ішов служити німцям, коли катастрофа третього райху була очевидна. "Галичина" створювалась для оборони рідної землі і вступила в бій, коли вже Східна Україна була зайнята червоними окупантами. Кров свою пролляли наші хлопці на рідній землі, за рідну землю. І кості тих, хто впав у нерівнім бою, лежать в українській землі. Ми не завойовники, ми оборонці своєї Батьківщини! Це українцям не можна забувати.

Дещо про назви. Наших вояків і в діяспорі, і вдома називають коротко – "дивізійниками". Щодо назви "есесівці", то вона не відповідає історичній правді. Есесівцями ми ніколи не були. Ту назву вороги пришивали нам білими нитками. Шкода, що навіть наші деякі необізнані люди повторюють ці інсинуації. То принципова помилка і неправда. Ми на петлицях мали срібний знак лева, а коли якийсь дурень і пришивав собі есесівські "блискавки" то самі німці зривали їх.

Ось цитата з книжки Романа Колісника "Військова управа та українська дивізія "Галичина", виданої в Канаді у 1990 році: "Коли одного вояка української дивізії Головний уряд Державної безпеки у зголошенні судової справи 26 травня 1944 року назвав "українським СС-маном", Гімлер негайно видав розпорядження до всіх шефів Поліції безпеки: "Прошу звернути увагу, щоб у всіх зголошеннях та в усіх урядових та неурядових висловах не вживати для членів чужої народности, які сьогодні підпорядковані СС-організаціям, так дорогої нам і високоціненої назви СС-ман".

Назва самої дивізії три чи чотири рази мінялася. На стадії вербування її називали "Добровольча дивізія СС", а коли стала військовою одиницею,

дістала свій номер, то назва її була – 14 СС добровольча ґренадирська дивізія. А потім – 14 ґренадирська дивізія зброї СС (це було вже перед відправкою на фронт) І, врешті, у кінці війни остаточна назва – 1-ша Українська Дивізія УНА.

Коли нацисти доживали останні дні, вони пішли нам на всякі уступки. Згодилися на утворення Українського Національного Комітету, який дістав право розпоряджатись усіма українськими справами на терені Німеччини. Комітет відразу оголосив своєю метою "створення національної суверенної держави". Перше, до чого УНК приступив – це організація Української Національної Армії. Головою Комітету і Головнокомандуючим УНА став генерал-хорунжий Павло Шандрук. Його звання і пост затвердив Президент УНР в еміґрації Андрій Лівицький.

То була тяжка і жертовна праця – в такий час взяти на свої плечі відповідальність за долю і життя більш як 20 тисяч вояків-українців.

Коротко про формування та бойові дії дивізії. У квітні 1943 року у Львові д-р Володимир Кубійович з української сторони та німецький губернатор Галичини д-р Вехтер домовилися про створення української дивізії для боротьби з більшовиками. Кубійович ставив багато вимог, у тому числі загальної амнестії для всіх українських політв'язнів, серед яких були такі люди, як Степан Бандера, Андрій Мельник та інші. Вехтер зробив лиш невеликі уступки: німці випустили на волю близько 150 політв'язнів і то з вимогою, щоб вони зголосились до дивізії.

Після того Кубійович і Вехтер звернулися зі своїми відозвами до громадян Галичини і зараз же створили Військову Управу, яка мала займатись тими справами. Складалася вона з українців – колишніх старшин Української Галицької Армії (УГА), але Вехтер поспішив назначити її головою полковника Бізанца. Це був німець з Львівщини, офіцер австрійської армії, який у листопаді 1918 року вступив до УГА і був одним з організаторів так званої Чортківської офензиви у війні з Польською армією. Прожив він усе життя в Галичині і був, якщо так можна сказати, тутешнім німцем, а в 1943 році служив чиновником під рукою Вехтера.

Почались зголошення добровольців. До червня 1943 року їх формально записалося 82 тисячі, але після медичного огляду залишилося 53 тисячі, з них 9,5 тисячі з Тернопільщини. Кінцевий результат вербунку був такий, що покликано до служби 19 тисяч, з'явилось у казарми 13245 чоловік. Після осіннього набору, з початком 1944 року стало 17200 вояків (з Тернопільщини – 2300. Округи: Чортків – 900, Бережани – 700, Тернопіль – 700.)

Вояки навчались свойого ремесла у військових таборах Німеччини, Чехії, Польщі, Франції, Бельгії. Навесні 1944 року перші полки були готові і для бойової практики направлені на боротьбу з комуністичними партизанами – один в район Чесанова-Замостя, другий – у район Радехова-Збаража. Інші частини стягували до Нойгаммеру в Сілезії, де і формувалась властива дивізія. Звідти вона і була перекинута в липні 1944-го на фронт під Броди. Там вона, необстріляна, потрапила відразу в тяжкі бої.

Тоді й виявилась безглуздість німців у використанні дивізії. Передовсім вони недооцінювали великого політичного значення "Галичини". Для них, що мали сотні дивізій, це була просто ще одна дивізія. Зате прекрасно розуміло справу більшовицьке керівництво. У Москві відразу збагнули, що справа не в тому, чи є в німців ще одна додаткова дивізія. Це виквіт

українського націоналізму, зародок реґулярної армії, а де національна армія, там і своя держава. Москва рішила в зародку знищити цей почин. На тому відтинку фронту, куди направляли "Галичину", командування Червоної Армії спеціяльно сконцентрувало великі сили для удару.

У живій силі ця перевага більшовицьких частин була п'ятикратна, в артилерії – в 6-7 разів, а щодо танків, то німецьких було взагалі мало, а більшовики стягнули туди аж 1800. Від 14 до 22 липня тривали завзяті бої, які закінчилися оточенням і розгромом гітлерівських військ, в тому числі і дивізії "Галичина". В котел під Бродами потрапили, крім нашої, ще 4 німецькі дивізії.

Говорити, що німці спеціяльно запхали українців у той котел, не можна, бо там пропало понад тридцять тисяч німців, величезна кількість зброї, військового спорядження, якого тоді так бракувало Німеччині. Вина гітлерівського командування не у навмисній згубі дивізії, а в бездумнім, легковажнім її використанні через недооцінку військової обстановки та нерозуміння політичного значення.

Частина наших вояків пробилась з оточення через Перемишляни, Стрий, Самбір на Закарпаття. Їх було близько півтори тисячі. Понад чотири тисячі полягло, три потрапили в полон. Решта розсіялась – пробивалася в ліси, де приєднувалась до Української Повстанської Армії (УПА). Очевидно, то цифри оціночні, точних немає.

Дивізія продовжувала існувати, хоч усе військове спорядження пропало. У Словаччині до тих, хто вирвався з оточення, долучили тисячі тих, які саме закінчили вишколи в тилу. Через два місяці після битви під Бродами "Галичина" вже вела бої з комуністичними партизанами, яких три тисячі перекинуто з Совєтського Союзу в Словаччину, де вони стали бойовим ядром так званого Словацького повстання. Самі словаки не дуже спішили воювати. Стосунки з місцевим населенням були добрі, наші хлопці не вороги словацькому народові. В кінці грудня один (29-й) полк дивізії взяв участь у закритті прориву фронту, який зробили совєтські війська в районі Південної Словаччини. Бої були успішні для полку і вояки одержали за це нагороди від командування.

У січні 1945-го полк повернули в дивізію, і вона була відправлена в Північну Юґославію, де билася з іншою комуністичною армією -- повстанцями Тіто, що також воювали під червоним прапором із серпом і молотом.

У березні 1945-го до району розположення дивізії наблизилась зі сходу лінія фронту. Совєтські війська на данім відтинку прорвали лінію фронту, проте "Галичина" контратакою відкинула ворога назад і закрила прорив.

Цей бій в районі Фельдбаху почався першого квітня 1945 року. Невдовзі саме тут, на фронті, генерал Шандрук привів першу Українську дивізію УНА до присяги на вірність Україні.

Назрівала капітуляція Німеччини. І вся турбота українських старшин на чолі з генералом Шандруком полягала в тому, як врятувати людей від більшовицької неволі. З півдня, тобто з Італії трохи західніше позицій нашої дивізії, наступала в напрямі на Австрію англійська армія. Назустріч їй виїхали дивізійні представники, і англійське командування погодилось прийняти нашу капітуляцію, вказавши район, де маємо скласти зброю.Здійснити це було нелегко, бо довелося з боями відриватись від більшовицького фронту та пробиватися через гірські перевали,

контрольовані тітовськими загонами. Дивізія виконала це завдання. Її німецький командир генерал Фрайтаг застрілився. На його місце вже в полоні був призначений генерал-хорунжий Михайло Крат.

Дивізія перестала існувати. З її складу біля 10 тисяч вояків опинились в англійськім полоні і були відправлені до Північної Італії, а біля двох тисяч потрапило в американський полон. Згідно з угодами Ялтинської конференції, їх повинні були видати Совєтському Союзу. Сталін домагався цього від Черчіля, але ні англійці, ні американці не видали дивізійників. На конференції у Постдамі в липні 1945-го Сталін знову домагався їх видачі. Історикам дотепер не вдалось з'ясувати, чому все-таки не видали нас.

Є припущення, що тут зіграли роль генерал Андрес – командир II Польського корпусу англійської армії і Папа Римський, що також заступився за дивізійників. Відомий американський історик Джон Амстронґ відзначає, що в тім районі, де билася наша дивізія з партизанами Тіто, був певний конфлікт, суперництво за південні райони Австрії, які межували з Юґославією. Тіто нібито хотів їх зайняти і, можливо, 1-а УД була потрібна англійцям для погамування загарбницьких апетитів Тіто. Як би там не було, але альянти дивізійників не видали. Після звільнення з таборів полонених вони роз'їхалися по білому світу.

У 1950 році створено Братство колишніх вояків 1-ої Української дивізії УНА. Воно має нині 4 крайових відділення: в США, Канаді, Арґентині і Німеччині, які діють автономно в рамках статуту. Щотри роки на делеґатськім з'їзді вибирається Головна Управа, яка координує діяльність усього Братства. Наступний з'їзд відбудеться у вересні цього року.

Пора і нам на рідній землі створити Галицьке Крайове Братство колишніх дивізійників. Сподіваюсь, це буде зроблено у травні на крайовім з'їзді у Львові і Тернопільська станиця візьме у ньому активну участь.

* *
*

Євген Сверстюк

БОЖЕ, ВЕЛИКИЙ, ЄДИНИЙ?..

"Бог є любов", "Я – світло для світу" – ці великі євангельські істини живили людство тисячі років.

Більшовики повстали проти старого світу. "Геть!", "До стінки!", "Ліквідувати!" – цими заклинаннями революція поклала початок епохи ненависти. Вся ідеологія, все суспільство були пройняті ненавистю.

Атакували особливо релігію, бо вона несла в собі протилежне начало. Але публічно били не в те начало добра й любови, а в темряву, яка приховалася за розп'яттям. "Религиозное мракобесие", "кликушесво", "поповское лицемерие", "черносотенное изуверство" – це не вигадки і не наклепи. Це цілком реальні темні сили, що ховалися в темних кутках святині. Було б дивно, якби сьогодні ті темні сили раптом пропали. Було б дивно, якби вони перестали плодитися в атмосфері тотальної нетерпимости.

Навпаки, цілком зрозуміло, що саме вони вціліли біля вцілілої церкви. Переслідують і цькують завжди саме праведників. Послухайте, що нині говорить навколоцерковний темний люд, сердито хрестячись і сердито блимаючи очима на "чужих". Католики, "сектанти", тобто протестанти й усілякі інші незнайомі їм християни піддаються прокляттю точнісінько так, як колись у червоних -- "класові вороги". Хто цікавився політичним забарвленням тих проклять у роки тотального терору, той помітив, що святоші ніколи не кленуть сильних світу, явних руйнівників, а якось потрафляють у слід політичної кон'юктури. Сектантів, українських автокефалістів, католиків – лаяти й проклинати тих, кого лає й Рада в справах релігії... Боятися нічого. Словом підкупний характер ненависти – річ звичайна й зрозуміла.

Згадаймо ганебну для царепослушної церкви анатему на гетьмана Івана Мазепу – фарс суто політичного характеру. Жодна православна церква, крім підлеглих Російській імперії, не прийняла цього фарсу.

Відомо, що гетьман Мазепа був фундатором багатьох православних церков і в усіх тих церквах молилися за "строітелів і благотворителів храму сього". А потім проклинали того ж "строітеля Івашку Мазепу" – за наказом царя. Згадаймо, як в одній з київських церков Микола II, добрий знавець ікон і церковного живопису, зацікавився портретом благотворителя. "Так, ваша високосте, це портрет гетьмана Мазепи",– підтвердив настоятель храму. "То як же ви молитесе за благотворителя?" – "Молимось, як належить, ваша високосте". "А потім читаєте йому анатему?"- - "Читаємо, як нам велено, ваша високосте".

Абсурд і святотатство казенного православ'я, мабуть, розумів останній з російських імператорів. Але чи розуміють це майже через століття ті служителі Печерської Лаври, що живуть під покровом законів Української держави? Хто ж замовляє анатеми сьогодні? Але спершу прислухаймося, може, то голос серця?

Відомо, що Печерська Лавра нині багата служителями антиукраїнського духу. Лавра, а емоції чомусь неґативні — анти... Там лукавого

недовго шукати — чомусь все те гніздиться поблизу святих останків землі Української.

Минулого року було передано для богослужіння трапезну, де колись безплатно квартирував концертний зал. В неділю, 15 лютого 1992 року там правив протоієрей Пітирим, виголошував проповідь ігумен Аліпій. Видно, дух політики там сидить у всіх щілинах, бо отець раптом заговорив про ідею "навіки разом". Цю глибокопартійну, імперську ідею отець осучаснив тирадою: "Кто виступает за отделение от Москви — клятвоотступники, ибо наши прадеди крест целовали московскому царю". Жанр проповіді має ту специфіку, що тут питання руба не поставиш і про здоровий глузд не нагадаєш: "А хто ж отче, переступив клятву і порушив усі Переяславські угоди, як не сам цар? Хто ж повставав би проти власного договору, якби царі його дотримувалися?"

Якоїж треба неповаги до розуму й до історії, щоб нині розвал імперії вважати народною бідою. А яким же, по суті безбожним мусить бути проповідник, щоб результати розвалу безбожної держави тлумачити не як Боже провидіння, а як Божу кару!

То давня істина, що на службі ненависти й олжі розум сліпне. В добу "торжества православ'я" істерія ненависти була доведена до апогею. Було урочисто піддано анатемі усі єресі, секти, католиків і оголошено єдиною праведною вірою .. православну, очевидно ж утілену в московській патріярхії. І, звичайно, в її ієрархах, гартованих у співробітництві з КДБ, бо як можна собі уявити віру поза її носієм?

Сердешні люди кивають на олжу з амвона, бо ж у церкві належить смиренно погоджуватися. Так само, як недавно на сповіді належало говорити всю правду облаченним доносителям.

За кого ж Ти розіп'явся,
Христе, Сине Божий?
За нас грішних, чи за слово істини,
Чи може, щоб ми з тебе насміялись?
Воно ж так і сталось.

(Т. Шевченко, 1845 р.)

Вину більшовицьких розтлителів душ пом'якшує, як бачимо, царська репетиція. Вказівки порушувати таємницю сповіді і всяку правду в ім'я політики давали своїм служителям і Петро І, і його наступники. Це вони з прекрасної церкви предків наших, з давнього православ'я, створили додаток до самодержавства, духовне відомство на службі бездушної імперської машини.

Зрозуміло, що отець ігумен закінчив свою службу урочистим мобеленем за царів Петра і Катерину "со святими упокой..." і таким чином остаточно зорієнтував людей проти України.

Можна було б нагадати отцеві євангельську науку поважати закон і народну мудрість – не плювати в криницю. Але він сам відчуває, яких вказівок треба трепетно дотримуватися, а які закони не страшно й переступати.

Признатися, колись мене шокували демонстрації "торжествуючого православ'я" на сторінках "Литературной газеты", де окремі отці духовні,

сповнені благості, розмірковували про неосудження й повне забуття злочинів тієї партії, з якою вони не один пуд солі з'їли. І не тільки солі...

Вражені такою зовсім не християнською позицією (християнство вимагає суворої сповіди у гріхах, і то не тільки ділом, а й словом, і навіть думкою!), журналісти іронічно заперечували духовним особам і називали речі своїми іменами.

У необізнаного читача могло скластися хибне уявлення, ніби мова пибліцистики морально ясніша, ніж мова християнської проповіді. Але обізнаному ясно, що гниле слово служителя тут не має нічого спільного зі словом Христа.

Торжествуюче православ'я... Поки що московське православ'я торжествує лише пару років своє леґальне існування. На тому, звичайно, рівні, на який було спущене в імперській структурі, за якою нині так тужить. Стереотип імперської церкви закріпився в ньому глибше, ніж сама віра.

Очевидно, для нинішньої молоді, що прокидається до духовного життя, не є найпривабливішою та церква, яка проголошує анатему іншим церквам і ставить сумнівну і ґвалтовану, але офіційно затверджену канонічність понад щиру живу віру й порядність.

Уявімо собі стороннього юнака чи дівчину на зібранні отих, підданих анатемі єретиків – баптистів чи п'ятидесятників. Там почуєте псальми, молитви і хай часом нуднуваті тлумачення Святого Письма, але не почуєте проклять іншій вірі, іншій стежці до Христа! І навіть на зібранні послідовників Муна – ви можете засумніватись, чи це віра, чи тільки прагматичне використання цілющих джерел християнства... Але ви не почуєте там ніякого політиканства, ні молитов за царя Гороха, ні проклять за відступництво від царя Гороха, ні закликів повернутися до царя Гороха.

Чому не почуєте? Бо це розумні сучасні люди, які дивляться правді у вічі. Якби вони задурювали темну масу заклинаннями, їхня віра була б приреченою. Але вони розуміють, що людям, знервованим і спраглим доброго слова, треба дати ліки для душі, якусь надію і розраду.

Навколо нас безліч віруючих і не дуже віруючих проповідників слова Христового. Всі вони хочуть добитися благосного поклику людського серця – і їх слухають. Вони проповідують перед багатотисячними авдиторіями людського серця – і їх слухають. Поряд з тим, у відкритий простір Сходу йде освічений католицизм. Всі вони мають прекрасні видання релігійної літератури. Вони психологічно підготовлені і ніколи не допустять грубого осуду та публічного таврування ближнього або його конфесії.

За ким піде молодь? За респектабельним і галантним проповідником чи за "торжествуючим православ'ям", яке в кінці двадцятого століття ще не відійшло від соціяльних стресів і говорить мовою темної юрби?

Як ця мова нагадує більшовицьку, що ще декілька років тому переможно гукала по торжествуючі ідеї комунізму, вихваляла "правильне вчення" й засуджувала всяких єретиків, дисидентів, відступників, погрожуючи їм карою.

Якщо православ'я має сьогодні силу, то це сила спраги народної до слова Божого, сила здорового народного інстинкту, сила віри в церкву предків. Але ж до того народу треба говорити його мовою і в дусі його традицій! Зрештою, треба говорити про душу, спраглу чистоти і неба, а не про царів, що вели багатющу країну в обійми бісів, демагогів-безбожників. Погляньте на нинішній книжковий ринок — там про тих царів знайдете

історії, від яких кров холоне. Там же знайдете і історію нечуваних гріхопадінь ієрархів московського православ'я, яке так і не здобулося на слово покаяння перед Богом.

Яке ж торжество, люди добрі, без каяття і очищення, навіть без елементарного осмислення своєї власної історії?!

Умийтеся!
Образ Божий багном не скверніте!
(Т.Шевченко)

Вам, що пережили велике знамення "Звізди Полин", вам, пастирям людей, смертельно отруєних радіяцією, нині пора зрозуміти: живіть свій день так, наче останній! Хіба не ви читали в церкві перед великим постом про грішного, але скромного митаря, що просив прощення у Бога, і про самовдоволеного фарисея, який пишався перед Богом, що він, мовляв, не такий, як митар? Відкидаючи фарисеїв "рід зміїний", що задоволений собою і гордий своєю канонічністю, Христос волів краще грішного митаря. І Христос іде до нас, може, ще й гірших за грішного митаря. А поки там фарисеї та міняйли в храмі сперечаються, де кращий центр – у Римі, Константинополі чи Москві, Христос простягає руку: "Прийдіть до мене всі знеможені і обтяжені, і я заспокою вас". Зневірених він навчає: "Шукайте і знайдете, стукайте – і відчинять вам". Озлоблених застерігає: "Не судіть, щоб і вас не судили, бо яким судом би судите, таким і вас судитимуть". А своїх учнів научує: "Посилаю, вас, як овець між вовки, будьте ж мудрі, як змії, і невинні, як голубки..."

У світлі Нагірної проповіді уявімо собі, що сказав би Христос пастирям і отцям духовним, що знають, яке духовне спустошення пройшло на нашій землі... Знають, що багато людей з дитинства не чули молитви і навіть не бачили віруючої людини... Вони не розрізняють релігій, не те що конфесій...

Все це знають отці, але замість єднати свої зусилля з усіма, хто сіє слово Боже і подає приклад християнського життя, затуманюють голови людей політичним сміттям. Тим самим сміттям, яким користувалися комуністи, але на цей раз ще на нижчому моральному й інтелектуальному рівнях.

А тим часом величезна місія православ'я – заповнити духовний вакуум і лікувати хвору країну від епідемії споживацтва, насильництва й відчаю. Ця місія вимагає об'єднання усіх духовно пробуджених сил. І зрозуміло, такі сили є серед православних священників. І вся надія наша на те, що вони будуть, нарешті, єднатися. Але вже не під тим прогнилим, імперським знаменом, а під хоругвами народу. Бо дух православ'я зберігся в нашій народній традиції, а не в риториці "торжествуючого православ'я". Сказати чесно, наше православ'я як Церква переживає глибоку кризу: Церква потребує зміни крови – заміни ієрархії, потребує самоусвідомлення і очищення. І тоді фарисейські розмови про єдино правильну віру, про канонічність, про благодатність та про церковне майно будуть посоромлені перед лицем Господнім.

("Голос України", ч. 62, 92)

Валерій Чмир

УРОКИ ІМПЕРІЇ

Коли 476 року король Одоакр скинув з трону останнього імператора Західної Римської імперії Ромула Авґустула, мало хто плакав та побивався за імперією, що рухнула у небуття.

Коли 8 грудня 1991 р. Єльцин, Кравчук і Шушкевич остаточно поховали Радянський Союз, мало хто з пересічних обивателів те помітив і, принаймі, ніхто не плакав і не побивався.

Але згодом у багатьох мешканців (я остерігаюся мовити – громадян, бо те передбачає бодай громадську самосвідомість) з'явилося відчуття розгубленности, якогось вакууму в умах і душах. Найбільше це стосується росіян.

Хоч як би там не було, а факт є фактом: значна частина їх (а разом – і зросійщених "інородців") отруєна великодержавним шовінізмом. Тому безліч прикладів. І не лише на побутовому рівні, а вже й на рівні політики: варто хоча б послухати і почитати виступи, інтерв'ю О.Руцького, А.Собчака і Г.Попова (знаменно – це завважив свого часу і В. Ленін – найзапекліші великоросійські шовіністи не є достоту великоросами). І одразу наступна заувага; якось О. Герцен написав, що істинність демократизму великоросійських демократів перевіряється на брусі українського питання.

Останнім часом до цих – уже одіозних – голосів приєдналася і російська редакція "Радіо Свобода", яку поважає не лише екс-президент екс-Союзу. Справді, на чому базуються сумніви в недемократизмі нової України в порівнянні з Росією у коментаторів Володимира Маленковича і Валерія Коновалова? Фактів порушення прав людини (переважно, зрозуміло,– російськомовної) не знаходять жодного. От щоправда, комуністичне минуле Леоніда Кравчука... А яке воно у Бориса Єльцина чи Олександра Руцького? Ну, хіба-от нема на Україні "Памяти" чи її українського відповідника... А як ставитися до того, що не розуміють, чому це Україна поспішила створювати свою армію, а от Росія – така ж миролюбна – ні... Справді не розуміють?.. Щось не віриться, бо, оскільки відомо, на "Свободу" дурників не беруть. Важко повірити, що коментатори "Свободи" не тямлять, що армія колишнього Союзу, чи тепер СНД, ніяка не спільна і ніколи спільною не була. Армія СНД, чи Союзу, завжди була російською – за мовою, за традицією, за командуванням і т.д. і т.п. Так само, як "братній" Союз був черговою маскою аґресивної напівазіятської за психологією Російської імперії. Отже... Якщо тямлять і кривлять душею, то... невже і "Свобода" тужить за "єдиною і неподільною"? А попереджали нас іще у 1918 році, що усі великодержавники – від білої ґвардії до більшовиків – швидко порозуміються на антиукраїнському ґрунті.

Ясна річ, не можна звинувачувати у шовінізмі весь народ, але і виправдовувати його теж, м'яко кажучи, неправомірно. Бо якщо не стрижнем, то не останньою частиною російської свідомости є так звана "російська ідея". Якщо ж спитати, то не тільки звичайний міщанин, а й високочолий філософ не вельми чітко зможе пояснити, що це таке. Слів буде аж занадто, але суті... Втім, суть проста. Росія і росіяни, мовляв, несуть іншим народам благо, Москва – третій Рим, а четвертому не бувати, потім - світоч комуніз-

му і щастя для всіх народів світу... Чи винайдуть якусь нову маску? І навіть сумніву не виникає у благодійників, навіть на думку не спаде, чи потрібне іншим народам їхнє благо! Як можна в такому сумніватися? А у що виливалося для інших народів , хоча б для моєї України, це благо, не варто мовити. Мені можуть заперечити: винні вожді й режими. А народи – ні? Народ, який дозволяє робити із себе знаряддя насильства, не винен?

Ми звикли читати і цитувати лише тих, хто славить і вихваляє цей абстрактний добрий і святий народ. Варто б згадати, що писали про цей народ П. Чаадаєв, О. Герцен, М. Бердяєв та І. Бунін. Варто б...

Я не вдаватимусь у глибоку давнину, але коли після голодомору 1933 року переселяли цілі села (колгоспами, з технікою і худобою) з північних великоросійських областей у вимерлі спустошені села східної і південної України з єдиною метою – змінити демографічну ситуацію в Україні, як просто люди заходили у чужі мертві хати... І не здригнулося нічого у їхніх душах, не виникло питання: а хто ж тут жив до мене?.. Великий вождь і учитель надав житло і землі – мислилося так і тільки так. І то з гордістю. А треба було б – бодай би з крихтою сорому...

Мені можуть знову заперечити: а що ж виграв сам російський народ? При цьому ще й переконливо арґументуватимуть, що російський народ постраждав чи не найбільше з усіх народів колишнього Союзу, чи то пак – імперії. Вкажуть на спустошені села центральної Росії, вимираючі районні містечка, багато на що вкажуть... За що ж так постраждав? За бажання нести іншим народам благо? За месіянізм?

Не будемо зводити порахунків. Але нагадати варто: за часів Богдана Хмельницького українців налічувалося шість мільйонів, великоросів – п'ять. Подивіться на сьогоднішнє співвідношення. На початку 17 сторіччя населення України було поголовно грамотним (почитайте мандрівників та свідків хоча б Боплана і Алепського), у 1913 році грамотних налічувалося лише 13 %. А потім... Не кажучи про війни, вісім мільйонів розкуркулених і виселених у 1929 році (з них половина загинула на етапах, а другу половину майже повністю асимільовано, зрусифіковано по Соловках, Сибірах, Якутіях тощо одне слово, втрачено для свого народу), від семи до двадцяти мільйонів померлих під час голодомору 1933 року... Це не рахунок росіянам, це наша плата за приєднання – чи возз'єднання. Прикро, але так.

А що ж російський народ?

А він таки й не міг нічого виграти. Жити було не легше – простіше. Думати не треба було – думав цар-батюшка, вождь і учитель, честь і совість... Отож і відповідальність за свої власні вчинки перекладалася на плечі і совість тих, хто вище. От би і зараз так – звідси і туга за минулим... Юнаки йшли на службу, здебільшого – до війська – царського імператорського, червоного. Хоч за вислугу отримував чини і посади, хто – землю, хто складав голову. А села і своя таки рідна земля пустіли і занедбувалися. То звична історія усіх імперських народів.

Перша з імперій в історії людства –Ассірія. Де ассірійці, скільки їх? А колись же це був один з найчисленніших і наймогутніших народів світу.

Де зараз римляни? Ніхто ж не буде серйозно стверджувати, що італійці – то є ті ж самі римляни. Чи єдиний народ, що зберіг самоназву римлян – румуни – ті самі римляни? У европейців це викличе хіба іронічну посмішку.

Але не поспішайте посміхатися. Аналогічні речі з історії Росії та її колоній навіть освічений европеєць сприймає серйозно. Справді стверджують: історія Росії починається з Київської Русі (ну, звісно, румуни теж не запозичували самоназви, вони так прямо і починали власну історію з Риму) і на основі цього від бозна-яких часів обґрунтовують претенсії на територію України (тепер уже демократи висувають територіяльні претенсії до неї). Цікаво, як би подивилися освічені цивілізовані европейці, якби на подібному обґрунтуванні Румунія (Романія, тобто країна римлян) заявила свої претенсії на Італію і на Рим. Ах, вибачте, геть забув, продовження історії обґрунтовується спільністю династичною – ті ж Рюриковичі князювали і царювали на Москві. Звісно, поважний арґумент. Але одразу зауважу, що засновником шведської королівської династії був наполеонівський маршал Бернадот. Агов, Швеціє! Час заявити права на Францію. Анжуйська династія – в Анжу, Італії, Угорщині, Англії (під іменем Плантагенетів). Як подивляться у Англії чи будь-де, якщо на тій основі Угорщина заявить права на Неаполь і Сіцілію чи Англію або навпаки? У Европі це смішно, а у Москві – це серйозно і навіть більше.

Та повернімося до питання – де поділися римляни? А вони там, де й усі імперські народи. У небутті. Треба прийти до висновку, що це закономірність: чоловіки імперських націй мусять безперервно поповнювати імперські армії і – або гинути у безперервних загарбницьких війнах, або займати згодом престижні, більш чи менш теплі посади і крісла у завойованих країнах і – навіщо ж тоді повертатися у своє злиденне село? В Італії не стачало рук до обробки землі, поля порожніли, спроваджувалися тисячі й тисячі рабів для їх обробки, римляни з часом і поколіннями ставали італіками, італійцями. Згадайте: масові примусові переселення сталінських часів, вербовки й оргнабори часів Брежнєва (щороку з України вивозилося близько 1 мільйона людности й стільки ж ввозилися. Якщо з економічних потреб – то де сенс? Якщо з метою демографічних змін – зрозуміло). Та, зрештою, гучно розреклямоване свого часу переселення чотирьох узбецьких сіл у російське Нечорнозем'я (звісно без узбецьких шкіл, це в Узбекистані росіяни не можуть без російських шкіл). Чи не правда, разючі аналогії?

Можна згадати і про Монголію 13 сторіччя. У війнах Чінгізхана і його нащадків гинули кращі (не в моральному, у генетичному розумінні, бо хворих до війська не брали й тоді), в самій Монголії лишалися тільки старі та хворі. Кому працювати? З усього світу спроваджувалися і сюди раби, полонені. А з етнічного боку... Збереглися портрети Чінгіза й останніх Менглі-Гіреїв, його прямих нащадків. Порівняйте і запитайте себе – це один і той самий народ? Звичайно гетерозис, звичайно, збільшується вірогідність народження геніїв (а скільки трупів на шляхах війни?), тим часом гинуть народи – і переможені, й переможці.

Це закономірність. Народ, що спрямовує свою енерґію назовні, не залишає її ні для свого внутрішнього розвитку, ні для розвитку своєї батьківщини.

Що ж до спроб проковтнути чи асимілювати інші народи, то історія переконливо свідчить: наслідки цього прикрі знову ж таки не тільки для переможених, а й для переможців. Клюсичний приклад – та ж історія Риму. Завойована Ґалія, Дакія, Еспанія-Іберія були успішно романізовані. Не стало ґалів, даків, іберів, багатьох інших. Але... не стало і римлян.

Натомість виникли нові народи – французи, румуни, еспанці, італійці... Чи не гарний приклад для сучасних імперців великоросів, а заразом і привід замислитися: чи такого майбутнього для свого народу вони прагнуть?

Але, на жаль, відомо, що історія вчить лише того, що вона нікого нічого не вчить.

Тож не покладаймося на совість чи розум імперських народів. Покладаймося лише на власні розум, руки і силу духа.

І, може, іще на Бога...

("ЛУ", 2. 4. 92)

Олег Трекаль

СЛАБКА ДЕРЖАВА ЗАВЖДИ В НЕБЕЗПЕЦІ

Національна безпека – красива модна фраза, яка майже не звучала раніше. Магнетизм її зрозумілий: одне діло просто жити на власній землі, а інше – жити на ній у безпеці. Що означає – захищеними, забезпечиними, нагодованими, здоровими. І без шпигунів.

Тільки мало що нагадує таке життя в країні, на столичній вулиці якої аґенти спецслужб сусідньої держави хапають своїх неслухняних співгромадян. Де урожай відбирають силою, економіку рятують декретом, а конкуренція іноземних фірмачів полягає в умінні підсунути чиновникові подарунок. Та і яка безпека на порожній шлунок. Коли все кругом не певне, ненадійне, коли ґрунт під ногами "дихає"...

– У цьому становленні, очевидно, і коріниться ваша головна відмінність від розвинутих західних держав, – говорить пан Жан Люк Ваньє, президент асоціяції "Молоді европейці за безпеку".– У Франції, наприклад, ми маємо давню, виважену систему національної безпеки і з нею важко порівнювати ту, що тільки народжується у вас.

– Я дуже здивований,– продовжує пан Ваньє,– що в Україні активно взялися за обговорення і створення концепції національної безпеки, не розв'язавши перед тим принаймі однієї суттєвої проблеми.

Для успіхів у цій галузі необхідна стабільність держави. Навіть не стільки її організаційних структур, скільки непохитности, могутньости самого духу. Це, радше, філософське поняття. Навколо цього повинні будуватися всі державні інституції. Ідея може втілюватися в правовій державі, ісламській, чи тій, якою рухає комерція. Така філософія об'єднує людей, стимулює всі ланки суспільства – від нищих до вищих.

Держава може мати армію, поліцію, здійснювати всепроникний політичний контроль, але якщо в ній не буде цементу духу, ідеї, то це не надійне, слабке утворення.

– Хіба національна ідея не є в Україні тим "цементом"?

– Єдине, про що я чув тут раніше, – ідея суверенітету. Вона може слугувати об'єднуючим началом, але тільки деякий час, до досягнення повної незалежности. А далі що?

Не забудьмо і про те, що західний світ насторожено спостерігає за перерозподілом сил у Східній Европі і на території колишнього СРСР, за націоналістичними проявами, які почастішали. Ніхто нині не впевнений, чи зможуть країни й народи, які звільнилися від гноблення, встояти перед іншою крайністю: утверджувати свої права нецивілізованими способами. І ці сумніви мають підтвердження!

– Україну також торкаються ці сумніви?

– Не можна, звичайно, відповідати категорично. Я зустрічався з багатьма вашими керівниками і переконався в їхніх поміркованих, продуманих позиціях, зокрема і в питаннях національної безпеки. І все ж у вашій політиці надто багато невідомих, щоб будувати реалістичні прогнози.

Національна безпека -- поняття багатогранне, воно охоплює економіку, екологію, соціяльно-культурний розвиток, діяльність збройних сил, спецслужб, особисту безпеку громадян. Та давайте прислухаємося до слів пана Ваньє про політику з багатьма невідомими, розширимо їх і спробуємо говорити про політику взагалі. Адже в нашій специфічній державі вона продовжує грати роль головного вершителя. І, значить, залишається основним чинником небезпеки як і можливим ґарантом стабільности.

Аналітики колишнього КДБ (реформованого нині) вбачали загрозу спокою і стабільности насамперед у політичній, соціяльній сферах.

Що можна сказати про Україну, виходячи з подібних пріоритетів?

Переважна більшість політиків так і не навчилася передбачати можливі ефекти своїх рішень. Прорахувати, проґнозувати. Рушійними залишаються дії у відповідності з ідеалом, метою. Звідси звуження погляду, намагання видати бажане за дійсне.

Політики ще не вміють розпоряджатися свободою, не звикли, що з деяких пір відповідають за себе самі і що ніхто в міжнародних відносинах не зобов'язаний першим іти їм назустріч. Ще не виробилася гнучкість у відстоюванні інтересів, які нагадують покищо козацькі піки.

Універсальною формулою будь-якої системи безпеки міг би стати славнозвісний "захист від дурня". Недопущення останнього ні до ракет, ні в політику. Якихось селективних органів, а також традицій, устоїв, шкіл, що забезпечили б надійний відсів сірости, некомпетентности, ми не маємо. Більше того, сьогодні не здійснюється принцип "ідеологічної безпеки", суть якого полягає в неможливості панування ідеології, піднесення її до ранґу державної політики. Для цього потрібна нова деідеологізація керівних структур та інші конституційні заходи. Ринкова ідеологія, возведена в абсолют, так само небезпечна, як і комуністична.

Ми ж стикаємося нині саме з ідеологізацією (нехай під іншими знаменами) державного життя. Найстрашніша вада цього процесу – перевага віддається не "безідейній", "космополітичній" компетентності, а політичній лояльності, "нашості".

Політика, абсолютизуючи ідею державности, ризикує поставити національну безпеку в пільгове становище стосовно численних соціяльних програм. Це торкається збройних сил, спецслужб і особливо економіки.

Такий фінансовий і матеріяльний "прорив", буде виправдано надзвичайністю ситуації, коли держава, створюючи систему безпеки, має дуже мало часу і ще менше засобів, щоб укластися в той куций час. Кажуть, не повинна армія сісти народові на шию. А як воно буде? Адже різні речі: утримувати армію, коли валовий національний продукт зростає, і створювати її в умовах безперервного спаду виробництва.

Ще одну неприємність можуть принести діячі, які виступають за "чистоту ідеалів". Левко Лук'яненко, наприклад, пропонує створювати значні обмеження для іноземного капіталу, щоб республіка, позбувшись політичної залежности від Москви, не потрапила до кишені багатіїв.

Представники генконсульств, які сиділи в залі і слухали ці слова, здивовано переглядалися. Самоізоляція, з яких би причин не проводилася, надто неґативна для національної безпеки річ. Тим більше, що ніхто з "експлуататорів" не поспішає з інвестиціями в нашу економіку.

Варто прислухатися і до застережень французького вченого Ж. Л. Ваньє. Він говорить про відсутність об'єднуючої ідеї. Сьогодні дійсно її немає, зате об'єднання, державне будівництво проходить за комуністичними принципами колективізму: всі повинні стати на загальне діло, згуртуватися довкола держави. Дещо спрощена, механічна мобілізація "в ім'я нації" суперечить основам "ринкової", індивідуалістичної психології. Так, у Штатах пишаються своєю державою, але в бізнесі, наприклад рідко хто ставить на перший плян державний інтерес. Первинні - власні устремління, цілі. Тільки їхня реалізація, самовреґулювання без надмірного втручання "керівних і спрямовуючих" сил будь-якого кольору чи відтінку створюють розвинену і міцну державу. А ми знову пориваємося зробити все навпаки.

У військовому будівництві можна було б прислухатися до пересторог з приводу можливости неконтрольованого зростання армії, порушення принципів колективної безпеки і рівноваги сил.

На думку деяких політологів, наше майбутнє значною мірою залежатиме від дії так званого закону віктимности. Він прийшов у політику із психології і говорить, що у деяких випадках жертва сама провокує нападника. Слабкість інколи сама собою викликає аґресивні дії. І якщо дівчина у міні-спідничці йде темною алеєю, то загроза неприємностей значно більша, ніж тоді, коли вона одягнена в "максі".

З державами теж відбувається щось подібне. Розколювання світового центру сили (і не тільки військової) на центри сил місцевого значення може непередбачувано вплинути на майбутні стосунки у всій Европі. У першу чергу економічні, наукові, торговельні. Саме вони, а не російські танки, можуть суттєво вплинути на наш добробут. І в позитивному, і в неґативному пляні. (*МУ, 31.3.92*)

Документи

ВИСЕЛИТИ ВСІХ УКРАЇНЦІВ

Нижче подаемо переклад оригіналу російською мовою з "Літературної України": Приказ 1 0078/42 НКВД і Народного комісаріяту оборони СССР -- та коментар.

Редакція "ВК"

Займаючись пошуком матеріялів про ОУН- УПА в Центральному державному архіві громадських організацій України (колишній архів Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПУ), я виявив документ, що, на мою думку, становить неабиякий інтерес для широкого загалу. Пропоную його читачам "ЛУ".

Василь Марочкін, кандидат історичних наук.

Абсолютно секретно!

Наказ ч. 0078,42

22 червня 1944 року, м. Москва

Народний Комісаріят Внутрішніх Справ Союзу ССР і Народний Комісаріят Оборони Союзу ССР.

Справа: Про ліквідацію саботажу на Україні і контроль над командирами й червоноармійцями, мобілізованими з визволених областей України.

Аґентурною розвідкою стверджено:

В останній час на Україні, особливо в Київській, Полтавській, Вінницькій, Рівенській й інших областях, проявляеться явно вороже наставлення українського населення проти Червоної Армії і місцевих органів Советської влади. В окремих районах і областях українське населення ворожо спротивлюеться виконувати постанови партії і правління щодо основування колгоспів та здачі збіжжя на потреби Червоної Армії. Воно йде на те, щоб підірвати побудову колгоспів, по-хижацькому вбивае скот. Щоб підірвати постачання продовольством Червоної Армії, закопуе збіжжя в ями. В багатьох районах ворожі українські елементи, переважно з тих, що ховаються від мобілізації до Червоної Армії, зорганізували в лісах "зелені" банди, які не тільки зривають військові ешелони, але нападають на менші військові частини й теж убивають місцевих представників влади. Окремі червоноармійці із звільнених областей України, стали розпадатися й переходити на бік ворога. Із вищенаведеного видно, що українське населення стало на шлях явного саботажу Червоної Армії й Советської влади та наставлене на повернення німецьких окупантів. Тому, з метою ліквідації і контролі над мобілізованими червоноармійцями й командирами Червоної Армії звільнених областей України,

НАКАЗУЮ:

1. Вислати в окремі краї Союзу ССР всіх українців, які проживали під владою німецьких окупантів.

2. Виселення проводити:

а) в першу чергу українців, котрі працювали й служили в німців;

б) в другу чергу вислати всіх залишених українців, котрі обзнайомлені з життям в час німецької окупації;

в)виселення проводити тільки вночі й зненацька, щоб не дати можливости іншим сховатися та не дати знати членам сім'ї, які є в Червоній Армії.

г) виселення почати після закінчення жнив та здачі врожаю на потреби Червоної Армії.

3. Над червоноармійцями й командирами з окупованих областей встановити наступний контроль:

а) На кожного завести окрему справу в персональних відділах;

б) Всі письма провірювати не через цензуру, а персональним відділом;

в) Наставити одного секретного працівника на 5 чоловік командирів і червоноармійців.

4. Для боротьби з антисовєтськими бандитами перекинути 12 і 25 каральні дивізії НКВД.

Про цей наказ повідомити до командира полка включно.

Народний Комісар Внутрішніх Справ Союзу ССР -- БЕРІЯ, заст. Народного Комісара Оборони Союзу СССР -- маршал СССР ЖУКОВ, Завірено: начальник 4-го відділу -- полк. ФЕДОРОВ

Від редакції. У доповіді на закритому засіданні XX з'їзду КПРС 25 лютого 1956 року "Про культ особи та його наслідки" М. С. Хрущов, говорячи про "масове виселення зі своїх рідних місць цілих народів", заявив: "Українці уникли цієї долі тільки тому, що їх надто багато і нікуди було вислати. А то він би їх виселив". Далі в дужках ремарка -- "Сміх, пожвавлення в залі". Очевидно, присутні сприйняли це повідомлення не як історичну реалію, а як певну гіперболізацію, породжену евфорією викриття культу особи Сталіна та емоційністю Микити Сергійовича. Та, як видно з наведеного документа, доповідач не перебільшував, і було тут не до сміху.

Ясна річ, що таку глобальну акцію було задумано з благословення та й з ініціятиви Верховного Головнокомандуючого, який водночас був і верховним тираном найкровожерливішої імперії світу.

Отже, виселенню підлягали фактично всі українці, бо "под властью немецких оккупантов" опинилася вся Україна. Як відомо, не з своєї волі, а через стратегічні прорахунки майбутнього генералісимуса, який не тільки розв'язав руки Гітлерові, а й употужнив райх матеріяльно і не в останню чергу щедрими поставками багатств української землі.

Всеімперський гнів на Україну кремлівський деспот виношував давно. Не випадково він особисто розпинав О. Довженка за кіносценарій "Україна в огні" на засіданні Політбюро ЦК ВКП(б) 31 січня 1944 року, бо не сприймав не тільки сумнівів щодо своєї геніяльности, а й уболівання великого українця за свою багатостраждальну землю. Документи, передусім з колишніх компартійних сховищ, у тім числі й надтаємного особистого фонду Сталіна, розкриють ще не один моторошний за своєю жорстокістю злочин. Обнародувано ж нещодавно директиви Леніна про необмежений більшовицький терор, нечувані підступність та варварство, аж до плянів спалення міста Баку.

Хочеться сподіватися, що проясниться ситуація і стосовно лиховісно наказу ч. 0078/42, який, на щастя, не був реалізований.

("Літературна Україна", 27 лютого 1992 р.)

БІБЛІОТЕКУ ЯРОСЛАВА МУДРОГО ЗНАЙДЕНО!

Група вчених під керівництвом кандидата історичних наук Дмитра Ласкавого внаслідок багаторічної праці виявила близько трьох тисяч старовинних фоліянтів, що є леґендарним князівським виданням. На щастя, старовинні книжки збереглися і навіть не потребують реставрації.

Натрапити на слід бібліотеки Ярослава науковій групі вдалося завдяки спектральній аналізі ґрунту, космічній фотозйомці, комп'ютерному проґнозуванню та математичному модулюванню.

Результати досліджень, а також документи з архівів колишнього НКВС засвідчували: багато поколінь науковців шукали бібліотеку Ярослава не там, де її насправді було сховано. Ця гіпотеза і привела дослідників до підвалів будівлі колишнього ЦК КПУ, де група істориків і розшукала унікальне зібрання старовинних фоліянтів.

На багатьох фоліянтах з князівської бібліотеки виявлено власноручні нотатки компартійних діячів різних ранґів. Звіривши підкреслені місця у книгах із стенограмами партійних з'їздів, вчені виявили певну тотожність окремих фраґментів. От, виходить, звідкіля партократи черпали свої подекуди мудрі думки! *("ГУ", ч. 59, 92).*

Фейлетони:

Ро-Ко

УКРАЇНА -- СУПЕРПОТУГА!

Нагло й несподівано -- просто через одну ніч -- наша ненька Україна з підневільної кволенької колонії стала потугою -- і то не абиякою, а ядерною потугою. І не якоюсь собі звичайною, як Індія чи Ізраїль, а четвертою з самого вершка атомних супердержав! Так розписалися й розбалакалися світові медії.

Як вони міряють цю потужність і силу? -- питався я себе. -- Один раз прочитав в американській газеті -- а американці все знають! -- що ядерна потужність вимірюється особливою міркою: якщо хтось має ядерних зарядів до ракет і бомб стільки, щоб знищити все людство на світі один раз -- це одиниця ядерної потуги. Після вибуху першої ядерної одиниці лишаться на Землі акули в океанах, деякі мурашки в землі й пару мавп у джунглях, -- читав я далі.

-- Так їм добре, -- ствердив мій приятель-політолог, -- якщо людина еволюціонувала від мавпи, то мавпа не повторить другий раз тої самої помилки, і сама еволюціонує на політика. Хе-хе-хе...

Ще донедавна на найвищому п'єдесталі ядерної Олімпіяди стояв бувший Радянський Союз Ґорбачова, бо він міг був знищити людство на Землі 30 разів, а США були далеко позаду, бо тільки 20 разів. Тепер СНД опинилася на другому місці, Україна -- на четвертому.

-- А хто на третьому? -- питався я всіх "експертів" і діставав тільки "виминаючі" відповіді.

Америка, як звичайно, за спортсменський fair play -- за справедливість. Американські політики хочуть мати фер суперника для змагань. Америка майже попала в істерію, бо СССР, залишивши ядерну зброю в Україні, Казахстані й Білорусі, зробив Росію Єльцина замалим, "не фер" гравцем проти Америки. Американські політики затурбувалися: Ану ж Кравчук в обороні України кине одиницю ядерної зброї, то що Америка робитиме із своїми 20-ма одиницями? Це підкопує Росію як повноцінного

противника Америки. Це тяжко зрозуміти звичайному смертникові, бо це є велика політика.

Тож на Заході вдарили в дзвони тривоги: "Україна -- ядерна держава! Україна загроза для миру! Україна четверта щодо атомних головок! Україна агресор, бо в мирної лагідної страждальної Росії Єльцина хоче загарбати Чорноморську фльоту з ядерними зарядами! Кравчук з комуніста став великим націоналістом! Вся ядерна зброя -- Єльцинові!"

Я хоч пацифіст -- правда з малої букви -- здивувався, що Президент Кравчук разом із своїм міністром оборони! -- Пацифісти з великої букви. Вони вивозять і дарують за ніщо ядерну зброю Росії!? І не тільки я дивуюся, але народ в Україні обурюється.

-- Що ви робите? -- пишуть і говорять українським політикам у Києві ті, що знають, і ті, що не так знають, однак відчувають, як наприклад, одна жінка написала до депутата, поета й політика Івана Драча, -- розповідав сам поет Драч: "Люблю Вашу поезію, люблю її читати, але я не знала, що Ви такий великий дурень і віддаєте Росії свою найкращу оборону?"

-- Воно ніби так, -- вияснював на мітинґу Драч. -- Однак я думав і передумав, і мене переконали наші військові, що ми ніколи не мали й досі не маємо контролю над кнопками ядерної зброї України. То краще нам її позбутися разом з чужою обслугою, щоб на нашій землі не було ні одного окупаційного вояка.

Всі ці ракети і т. п. йдуть до Росії. Бідна Росія! Муситиме справлятися знову з усією атомною зброєю й змагатися з Америкою, як колись Радянський Союз. Колись Президент Ґорбачов гладив ядерну кнопку, а тепер Президент Єльцин. Це видно, велика налогова приємність. Говорять, що Єльцин любить заглянути поза кнопку... до чарки. А хто туди заглядає, той тратить часом рівновагу -- і в такій ситуації, як, не дай Боже похитнеться, то, шукаючи підпори, нехотячи може потиснути не ту кнопку.

Але то вже проблема американська...

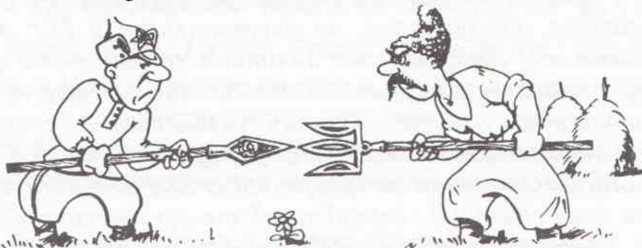

"Україна", ч. 5, 92

Ва-Том

КВИТОК ПАНА ШПИЛЬКИ

Це було з п'ятниці на суботу, певної дати, 19?? року, коли монотонний голос диктора манчестерської залізничної станції повідомляв, що п'ять хвилин по опівночі швидкохідний поїзд вирушить на південь і, зупиняючись тільки в Стовк і Раґбі -- прибуде о годині 6.15 ранком на станцію Юстон в Лондоні. І справді, точно, так як і було сказано, -- нічний поїзд, який стояв на плятформі число 13, залишивши манчестерську станцію на Пікаділі, почав набирати нормальну швидкість, а далі, злегка похитуючись, мчав, здавалося, скоріше вітру.

В одному із замаркованих першою клясою купе, більшість пасажирів, влаштувавшись вигідно, готувалися задрімати, щоб бути відпочатими по довгій і втомлюючій подорожі. А з певного компартаменту, на дверях якого був напис "Тойлет" -- вийшов пан Петро Шпилька. Хоч мало-хто звертав на нього увагу, -- він, придержуючись тут-то-там руками і привітно усміхаючись, прямував до свого сидження. Почувався задоволеним. Обраний делеґатом на Звичайні Збори, як і в попередніх роках, пан Шпилька вирішив, що цього року, з огляду на немолодий вже вік, він поїде не автобусом, а поїздом і то першою клясою. Як звичайно -- в другій нема тої вигоди і часто, з огляду на брак місця, треба бути на ногах -- стояти всю дорогу. Це нічого, вважав пан Петро, що подорож першою клясою коштуватиме дорожче, адже з Відділу в Клопітґамі він дістав достатню суму гроша, якого вистачить не тільки на кошти подорожі, дещо залишалося на оплату за нічліг і побут в Лондоні, так що своїх грошей може й не треба буде витрачувати, з виїмком хіба, на яких кілька ґальбів пива, при зустрічі з давно небаченими колеґами і знайомими.

Вдоволено посміхаючись на саму згадку про можливість почванитися своїми медалями і підвищеннями у ранзі за всіляки заслуги, пан Шпилька, всідаючись вигідно у своє сидження, нагло зауважив, що на встеленій килимом підлозі купе, лежав невеликий, темнозеленого кольору картонний папірець. Схилившись, щоб підняти знахідку, пан Шпилька почав її уважно розглядати. Знахідка не була чимось незвичайним. Це був типово-нормальний на той час залізничний квиток, власник якого був упривілейований подорожувати першою клясою з Під-

кадiлi, Манчестер, до станції Юстон в Лондоні і повернутися. Мимо цього, знахідка викликала здивування і широку посмішку на обличчі пана Шпильки. Смішно тай годі, -- подумав він собі, що є хтось серед цих, на перший погляд, цілком нормальних і навіть інтеліґентних людей, хтось, невдаха до тої міри, що не здатний берегти таку ніби нескладну, але, якби не було, коштовну річ. Приглядаючись до присутніх в купе, панові Петрові Шпильці чомусь видалося, що власником квитка є ніхто інший, а поважна, старша віком лейді, яка сиділа поруч нього. Зодягнена в елеґантний темний костюм і модний, зісунений на очі, жіночий капелюх, сусідка пана Шпильки, заплющуючи очі, пробувала задрімати.Та їй це ніяк не вдавалося, передусім через голосну розмову двох молодих матросів, які, регочучи, розляглися навпроти на трьох сидженнях, і тому елеґантна пані не скривала свого невдоволення. Не скривали свого невдоволення, також і військові в ранзі сержантів, які примістилися в слідуючих сидженнях. Їх гнівні погляди в напрямі балакучих моряків не віщували нічого доброго і пан Шпилька був впевнений, що оскільки матроси не замовкнуть -- без конфлікту тут не обійдеться. Але поруч військових сидів священник і присутність духовної особи давала надію, що до поважного фізичного зудару між військовиками і матросами, як це звичайно буває, може не дійде. Що то був священник, пан Шпилька не мав сумніву, -- це ж було видно всім: на його шиї виднів "доґ колар" -- ковнірець отця духовного (напевно!) Англіканської Церкви. Він був увесь заглиблений в студійному читанні об'ємистої, напевно релігійної книги і, читаючи, його обличчя продукувало дивовижні ґримаси, а губи беззвучно рухалися, викривлено то поширюючись, то звужуючись, неначе формулюючи речення і окремі слова прочитаного. А в міжчасі тільки-що балакучі моряки, розлігшись на сидженнях -- втихли, і прикривши обличчя своїми беретками, вже й, здавалося, -- засипляли.

Пан Шпилька діткнувшись до рамени своєї сусідки і наставивши перед її очима залізничний квиток, запитав притишеним голосом:

-- "Екскюз мі лейді. Із дет юрз?" (Пробачте мені, Пані. Чи це Ваше?)

Пані в елеґантному костюмі глянула гнівно на об'єкт в руках пана Шпильки, а відтак прошила його таким поглядом, яким нормальні люди дивляться на нахабника, що непрохано пхається їм перед очі і, відвернувшись, прошипіла: "Но. Ов корс нот".

Не втрачаючи надії віднайти власника згуби, пан Шпилька вирішив звернутися до одинокої в купе особи, яка ще не дрімала -- захопленого читанням священника.

Духовник не відразу зауважив руку з квитком перед своїм обличчям, і тому, пан Петро, штовхнувши його, повторив:

-- Чи Ви загубили Ваш квиток?

Здригнувшись від несподіванки, священник відклав книгу набік, а тоді поправивши свої окуляри, уважно розглянув предмет в руці пана Шпильки і чемно відповів по-англійськи: "Ні, я не можу сказати, що це мій. Це ж поворотний квиток до Лондону, а я вертаю домів -- з Манчестеру до Стовк". Та панові Шпильці не йшлося про чемності. Зустрівшись з відмовною відповіддю роздратованої пані і прихованої неприязні духовника, він вже почав жаліти, чому, пощо і якого лихого біса треба було йому, Петрові, заходитися з тим клятим квитком? Який сенс турбувати і при цьому наставляти проти себе сторонніх людей? Вони ж з місця пізнають, що мають до діла з "форейнером". Якщо якийсь дурень квадратовий не знає, як берегти те, що належне до нього...

Але -- раптом цій думці прийшла на зміну інша.

-- Та ж шкода людини, -- подумав собі пан Шпилька. -- Це ж тільки папір. Будь-кому виковзнеться в слід за рукою і нечутно опиниться на підлозі. Може й комусь з цих військових. І буде мати неабиякий клопіт. Бо ж без квитка їхати в поїзді заборонено. За кару заплатить бідолаха подвійно, або й більше. То ж буде радий, що знайшлася згуба! Буде вдячний, а може як винагороду спрезентує фунта на гальбу пива!

Але... замість вдячности, насамперед розбуджений матрос насипався на пана Шпильку з такими висловами, які непристойно тут цитувати. А далі -- з нагрудної кишені він витягнув конверту, а з неї листок паперу, тицькаючи ним пана Шпильку під самий ніс. Це був документ з печаткою Міністерства Оборони, який стверджував, що його власник є службовцем Морської Фльоти, і управнений подорожувати будь-яким видом публічного транспорту.

-- Дивись! Бачиш? -- майже вигукнув молодик в моряцькій уніформі до пана Шпильки. -- Чи потрібний мені той клятий квиток? Чи сказати Вам де його впхнути?...

На нещастя пана Шпильки, гармідер розбудив інших пасажирів в купе, які, особливо військові, не щадили слів обурення, а навіть нецензурної критики під адресою, головно, пана Шпильки.

Немало збентежений з так несподівано невдалої спроби зробити комусь приємність -- пан Шпилька повернувся до свого сидження.

Радше пригноблено, він ще раз глянув на предмет, який приніс йому стільки неприємности і не роздумуючи довго, порвав його на дрібні кусники і, відкривши вікно, викинув їх демонстративно надвір. А тоді зідхнувши полегшено, пан Шпилька подібно, як й інші пасажири, склонивши голову, задрімав, забувши про всі свої земні клопоти. В ритмічно-монотонному гомоні швидкохідного нічного поїзду є щось, що сприяє і заколисує до сну.

Розбудили пана Шпильку раптовні поштовхи залізничного інспектора. Він терпеливо ждав, доки Петро, протираючи очі, усвідомлював, де він є, і що в нього хочуть. Він поспішно заметушився, вивертаючи всі кишені і обшукуючи всі закамарки, але... квитка ніде не було. Не було його ні в портфелі, ні в штанях, ні в блюзі, ні в кишенях дощовика. Щойно тепер -- схопивши голову обома руками, пан Шпилька, зойкнувши, пригадав, як він сам знервовано роздирав свій власний квиток ...

● ВЕСЕЛИМ ОЛІВЦЕМ

Без слів. **Мал. С. ФЕДЬКА.**

Спогади

Роман Колісник

ПОЛОН
АВЕРБАХ

Під кінець літа, одного вечора обступили нас озброєні німецькі вартові і повели вранці до залізничної станції в недалекому Мурнаві, звідки повезли поїздом через Мюнхен до табору у Бад Айблінґу. Цей табір приміщувався на великій літунській площі, був обведений колючим дротом, і тут ми пробули кілька днів, сплячи на твердій землі, густо вкритій малими камінцями. Таке незвичне "ліжко" добре далося нам взнаки.

– Паролі, паролі... Їх найбільше кружляє про звільнення. Проти надії сподіваються звільнення. Як надія заводить, то шукають своєї долі в "духів". Хочуть знати, як довго прийдеться "кіблювати". Одні вірять, що "духи" їм кажуть, інші "деруть лаха".

– У Бад Айблінґу мій "дух" з'явився під дротами. Це був мій брат Михайло. Приніс цивільний одяг, потрібні папери і тютюн. З того усього я взяв тютюн, продав дещо поміж вояками й передав братові гроші. І залишився полоненим, – сумно споминав Бойцун про свій короткий побут в Бад Айблінґу.

У Бад Аблінґу прийшла до мене "найщасливіша хвилина" всього полону: тут я вперше довідався, що американці мають чудодійний порошок, який нищить воші – "ді-ді-ті". А ті воші мені так були надоїли, що я аж трьома наворотами ходив до відвошивлювання, щоб не залишилося з них сліду. А санітар помпував ручною помпою білий порошок кожному, скільки той хотів.

Після відвошивлення нас знову "на вагони посадили" і повезли під ескортою польських вартових в чорних уніформах до таборів полонених есесів у Авербаху (біля 50 км на північний схід від м. Нюрберґу). Тут нам довелося провести більшу частину нашого полоненого "скитання".

В таборі Авербаху ми вперше зустрілися зі "справжніми" полоненими. Полонені в цьому таборі були "кістяки", яким вже довше не давали мінімального харчу або може виморили їх в інших таборах. Чи нас така сама доля чекає? – приходило до голови запитання.

Досі ми були під власною командою, при своїй виробленій денній рутині, без колючих дротів, хоч під охороною-вартою американських танків, але ми ще жили своїм давнім військовим духом. А тут картина контрастна: німецькі полонені сидять за дротами, деякі з них позапускали бороди, вони зовсім не цікавляться світовими справами, а тільки цілими днями "дебатують і експерементують" про харчування, видумують "кулінарські" приписи, як би "побільшити калорії" з того, що отримують з харчів. Тут майже кожний з них мав баньку, в якій щось варив: чи до юшки додавав якоїсь "поживної" трави, що нарвав під колючим дротом, чи, варив хліб на воді, щоб більше було для шлунка, чи проводив інші "експеримен-

ти". Психіка полоненого відбивалась в очах – мені видавалося, що очі полоненого були якісь інші, ніж в нормальної людини — затуманені або блискучі.

Табор в Авербаху – це колишній військовий полігон з великою кількістю дерев'яних бараків, поділених на кімнати, та більших стайнів для коней, які не мали кімнат, а були просторі, без стін. Були тут і спортова площа й лазні і все інше, що було потрібне для військової адміністрації і військового навчання. Тепер цей полігон був поділений на "кейджі" ("клітки"), – було їх 12 – обведені колючим дротом, з доріжками поміж ними для проходу вартових чи їзди джіпами, а цілий табір був обведений колючим плотом з вартовими вежами, на яких спершу стояли американські вояки, а згодом від них перебрали цю службу польські вартові.

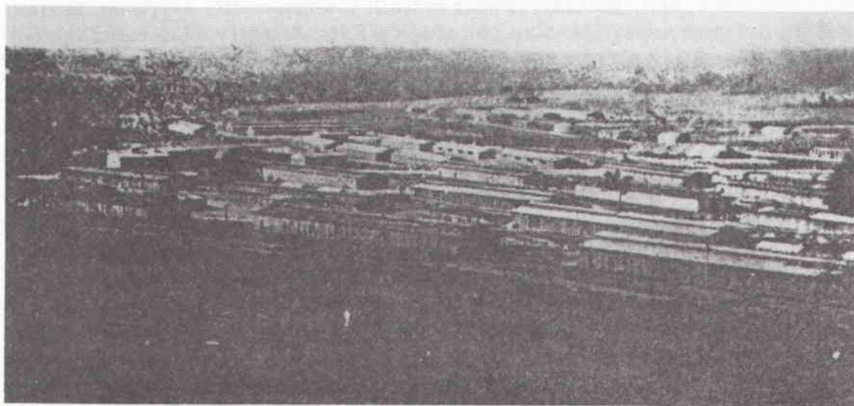

Загальний вид на табір в Авербаху.

Нас спочатку примістили у 4-му "кейджі" – великих "гангарах", поділених на "ятки", які відгороджувалися одні від одних ліжками чи коцами, а згодом перенесли до 12-го "кейджу".

Старшин примістили в одному великому бараку, де вже перебували німецькі офіцери. Тут теж був санітарний пункт. До нашого приходу цей барак був завжди замкнений. Але в бараці не було кльозетів. Щоб вийти за фізіологічними потребами, мешканці бараку збиралися гуртом під дверима й починали стукати. Їм відчиняли двері югослави чи може французи і кожного хрестили палками, куди попало, аж до лятрини. На щастя, віддаль від бараку до лятрини не була велика, а саме лупцювання не було таке часте – так нам розповідали про нові звичаї на привітання господарі цього бараку. Під час нашого побуту цього вже не було.

Щоб відвідати інший "кейдж", треба було мати від адміністрації перепустку. Відбувалися збірки й числення полонених, але чомусь числа часто мінялися. Американці не знали, що діється. Врешті хтось вислідив, що зникають й знову появляються ті, яким видано перепустки до 9-го "кейджу". Виявилося, що канал з одного бараку в тому "кейджі" виходив далеко на поле. Тим каналом полонені вилазили на поле, щоб дещо, головно картоплю, принести до табору. З того часу той барак заґратовано й заборонено до нього зближатися.

З полонених творено робочі команди, які ходили до лісу рубати дрова. Кожна команда складалася з 6 полонених і одного американського вояка. Кожна команда отримувала добрі харчі на обід. Який був американець, така була "дисципліна" команди. В одній команді полонені трохи працювали, згодом американець водив їх по лісі, вступаючи на німецькі господарства, де обтрушував з дерев яблука для своїх робітників. По інших командах були суворі наглядачі, і приходили навіть нарікання за побої.

В Авербаху нас вперше провіряла лікарська комісія і відділила недоживлених, які потерпіли більше від голоду, ніж інші, і дали їх на краще харчування.

В лютому 1946 року в Авербаху звільняли тих вояків, які служили в есесах від 1 серпня 1944 року. Хто мав якусь посвідку, тому легко приходилося звільнитися, а часом і сама поведінка допомагала.

Богдан Левицький був перекладачем на таких провірках, хоч по - англійському знав кілька слів. Але тут не треба було багато знати, бо йшлося про ім'я і прізвище, дату народження і вступу до дивізії. Багато наших вояків приспособлялося у відповідний спосіб, вдаючи "дурного", наприклад:

– До якої дивізії належите? – питає американець,

– Іх нікс дівізіон,– крутить язиком українець.

– В якій сотні служили? – наступне питання.

– Іх нікс компані! – відповідає невинно.

– Що ви робили у війську?

– Іх нікс бум-бум! Іх кукурудза – жестикулюючи, схвильовано відповідав полонений, даючи до зрозуміння, що він не голосився, а був "кукурудзяник", себто належав до тих, що ховалися восені 1944 року в кукурудзах (поля вже були по жнивах), і їх там німці ловили й доставляли перед поборову комісію.

Американський допитувач дивиться на полоненого й, мабуть, бачить невинне слов'янське лице. Прибиває печатку на документ звільнення. Ти вільний!

Тоді звільнено 200-300 полонених. Вони поїхали до переходового табору у Мюнхені, де тих, хто мав свою родину "приписали" на помешкання в місті, а інші отримали працю в американській армії, – принаймі мали добрий харч.

Були й інші спроби вирватися за дроти. Один вояк десь на Словаччині придбав собі "п'ятірку" золотих рублів. За них купив в одного "маґістра" посвідку покликання до дивізії з відповідною датою (після 1 серпня 1944), підписом і офіційною печаткою. Прийшов до американського "сіайейника" з тою посвідкою на "скрінінг". Як тільки американець глянув на той документ, відразу викричався на полоненого. Перекладач вспів йому тільки нишком сказати:

– Втікай звідсіля якнайскоріше, бо буде біда.

Полонений збентежено дивився, як перекладач йому докинув:

– Подивися на печатку!

І справді печатка, як печатка, але на ній свастика мала не в той бік обернуті лапки.

Ми вже тоді знали, що від американців можна всього сподіватися. На Великдень сестра Юрка К. принесла для нього харчову пачку й образ: Ісус Христос над українськими повстанцями. Добилася до американського

Карикатура хору "Бандурист" у полоні в Авербаху: зліва: Вс. Шпитковський, Юрій Овчаренко, Петро Гінчак, Богдан Левицький, Микола Коваль, О. Смаль, Роман Тимкевич, Олесь Пришляк (перед Тимкевичом), Степан Гуляк, Юра Гнатюк (диригент), нерозпізнаний (заслонений Гнатюком), Дмитро Пилипів, Іван Капчак (перед Пилиповим), Евген Шипайло, Олекса Горбач, Шеремета, Роман Хаджай, нерозпізнаний (перед Хаджаєм), Володимир Козак (карикатурист -- брат Едварда-Еко.

полковника й просила, щоб він її передав. Полковника не так цікавило, що в пачці, як самий образ. Коли вона йому пояснила, що тут Ісус Христос з'явився українським повстанцям, які борються проти комуністів, він пообіцяв, що сам доручить братові пачку. І так зробив. Він закликав до своєї канцелярії Юрка, який, не знаючи, пощо його кличуть до начальства, взяв собі за "свідка" Петра Саварина. Полковник подав Юркові руку та передав святочну пачку й образ. У пакунку були дві бабки, ковбаса, сині крашанки, масло, сир і навіть хрін. Усі на його залі мали "веселі свята".

Врешті-решт прийшло радісне повідомлення:

Можна писати листи! Хто мав рідних на заході, радів, хто не мав, думав до кого йому писати. Можна було адресувати листа на відомого колись адресата й посилати через Червоний Хрест. А лист? Перший раз дозволено вислати готову надруковану німецькою мовою поштівку: "Я ще живий. Я є в американських руках".

Незабаром почало відчуватися обмеження: не було багато чого робити, важко було свобідно ходити, хоч на проходи можна було йти у своєму "кейджі", але колючий дріт, вартові вежі впливали гнітюче. Ортинський і тут першим почав нишпорити поміж німцями, довідуватися про обставини і почав читати лекції з економіки. Десь він роздобув підручник економіки, а що сам був закінчив факультет економіки та політичних наук, то став "професором". Я радо ходив на різні курси й виклади, то й цим разом пішов на його лекції. Ортинський старався говорити на своїй лекції про "видайність землі", тобто, що земля може прохарчувати лиш стільки-то населення, а не більше – і попри всі його намагання, лекція не була така, як його звичайні "балаки", себто була досить нудною, бодай для мене. Та й тема не була дуже підхожа, бо слухати про "видайність землі", коли тобі кишки марша грають, хіба може збуджувати ще більший голод.

А харчі були дуже мізерні, може ще гірші, як над Ріґзе. І це довело до страйку-голодівки полонених. 28 серпня 1945 року, на свято Матері Божої, проголошено, що вранці наступного дня ніхто не встає з ліжка, робочі команди відмовляються виїжджати на роботи і ніхто не приймає харчів. Страйковий комітет вимагає більше харчів і людяного трактування, згідно з Женевською конвенцією.

На результат не треба було довго чекати. Негайно приїхала вища військова влада від американців спитатися, в чому справа. У відповідь їм винесли представники військовополонених на таці одноденну порцію харчів: маленький кусок хліба, квадратик сиру і ріденьку юшку.

Ми того самого дня дістали зупу, коци, а пополудні дали нам американські військові раціони на два дні. Скільки то тоді не було хвилювання, радости, втіхи й непосидючости! Це ми вперше побачили таке "чудо": картон, а в картоні консервні баньки й пачки, призначені окремо на сніданок, обід і вечерю, була і шоколада, і папіроси. Але це все виглядало для нас у мініятюрній кількості, бо очима голодного що більше, то краще. Біда була ще й у тому, що між нами, крім Горбача, ніхто не розумів по-англійському, і тому кожний бігав до нього по інструкції, бо банька з юшкою була так сконструйована, що в ній була "пічка", яку можна було запалити й юшку підігріти в баньці й теплу з'їсти. Кожний хотів знати, що написано, щоб часом не з'їсти вечері вранці замість обіду, а сніданку на вечерю. Ніби це мало велике значення. Ще були нарікання, що дехто дістав іншого роду пачку, в якій не було бляшаних баньок, а тільки самі паперові

пакети. Горбач терпеливо всім пояснював і запевняв, що щодо калорійної вартости всі пачки однакові, й тим заспокоїв "покривджених". Я теж пішов до нього по інструкції, але поки прийшов назад до свого ліжка, не все пам'ятав, і всього потроху з'їв, аж чувся ситим. Але це почуття тривало тільки кілька хвилин, бо мій шлунок, роздратований новими смаками, домагався більше. А більше не було. Після цього страйкового інциденту почалося краще харчування й можна було навіть наїстися один раз на день, якщо комусь сильна воля дозволяла нагромадити більше харчу, щоб з'їсти його нараз.

У цьому таборі дальше панувала залізна дисципліна, "камерадшафт", як тільки її знали у зброї СС. Крадіжку полонені самі жорстоко карали. І це не дивно, бо в есесах не замикалося на ключ ані своїх куферків, ані шаф – все було незамкнене, але за кожну крадіжку карано смертю. Тут далі панував цей дух. Один раз хтось злакомився на перстень свого товариша, і той зголосив крадіж. Підозріння впало на його сусіду з іншого ліжка й узято його в обороти. Він перелякався й викинув цей перстень до лятрини. Але за ним вже слідкували, і товариський суд видав йому вирок лізти до лятрини й знайти перстень. А коли він його знайшов, йому обголили голову, стали у шпалір з поясами на проході у довгому ганґарі і казали йому пробігти туди і назад, а на нього посипалися удари військових важких ременів. Богдан Левицький був свідком виконання цього вироку.

Незабаром проявилася ширша ініціятива. Славко Лесюк заснував кружок бриджістів. Я вчився скоро грати бріджа й ця гра полонила нас кожного дня. Між нами вже були більші експерти і гірші гравці – ми поділилися на дві ліґи.

Крім робочих команд, пробудилася наша славна народна творчість: зійшлося кількох співаків – між ними диригент Юрій Гнатюк – і почали з пам'яті відтворювати партії різних пісень, а Юра записував слова й писав ноти. І незабаром почав співати хор: понад 30 співаків, і репертуар понад 30 пісень, включно з "Закувала та сива зозуля". Були добрі солісти: тенор Малецький – "Сова", артист зі Львова; Тимкевич Роман – баритон.

Хор давав концерти у різних "кейджах", не ходив на роботи, але діставав робочий пайок. Перший його концерт був для жінок, що чекали на репартріяцію на "родіну". Між ними були різні національності й ніхто не знав і не питався, чому вони тут опинилися: незавидна була їхня доля. Але вони мали на стіні портрет Сталіна, ніби він був їхнім охоронцем і спасителем. Плакали деякі на звуки мелодій українських пісень. Фольксдойч – словак знаменито переклав українські пісні на німецьку мову і перед кожною точкою деклямував їх перед публікою. Згоодм цю функцію перебрав Олесь Горбач.

Після нашого прибуття старшин відділено в окремий "кейдж", а українську групу поділено на "сотні", з якими залишилися як сотенні Я. Войтович, Ю. Гнатюк, О. Горбач. Залишилися з ними теж д-р М. Цегельський і о. Б. Левицький, яких пізніше перенесено до осібної групи старшин і підстаршин ранґою вище десятника.

Духовну опіку виконував о. Богдан Левицький, ветеран боїв під Бродами, за що його нагороджено залізним хрестом 2-ої кляси. В одному з бараків відбувалися недільні Богослужби, на яких приспівував хор під батутою Юрія Гнатюка. Величаво випав Йордан із свяченням води й ходженням з нею по бараках, де приміщувалися дивізійники. В таборі був теж

німецький католицький священик о. Кассель, то й відбувалися спільні Богослижби з іншими таборовиками-католиками. Одного дня о. Левицький зник з табору, і "Герой" злився: як він міг покинути свою паству?

Згодом Горбач розповідав, що о. Кассель служив у війську санітарем і добровільно залишився в таборі 20 тисяч невіруючих есесманів. (В німецьких СС не дозволялося військових священників; багато есесманів відріклося від християнської віри). Отець Кассель мав гарні успіхи, навернувши на католицьку віру приблизно 4 тисячі.

Навесні 1946 року відвідав табір єпископ з недалекого Бамберґу. Побував він між українцями. Його вітав хор з релігійними співами й подарував йому хрест, зроблений з картону, з українською вишивкою. Єпископ згадав, що знав митрополита Йосифа Сліпого, з яким студіював теологію в Іннсбруку. З того часу американський комендант табору дозволив священникам ходити до недалекого манастиря. Туди пішов о.Левицький і не вернувся. Згодом він твердив, що на вихід з табору він дістав доручення від апостольського візитатора о. Вояковського, і має таке письмо. А німці витикували о. Касселеві, як свяшенники "опікуються" своїми вірними ще й намалювали карикатуру, як священик втікає з табору крізь колючі дроти.

У новому "кейджі" ми жили на одній кімнаті, а нашим комендантом бараку був командир гарматного полку однієї есесівської дивізії, поранений в руку, якою не міг добре володіти. Приходив він часто на нашу кімнату й розповідав про свої пригоди. В обороні Будапешту з його полку не залишилося ні одної гармати.

Прийшла осінь. Нам в одній кімнаті було тісно. Надворі почало холодніти, електричне світло нам вимикувано, так що вечорі тягнулися довжелезно, поки пора була йти спати. У такі вечори запам'яталося, як Ортинський починав ходити вздовж і впоперек кімнати – кілька кроків сюди, кілька кроків туди, бо місця багато не було, а посередині кімнати стояв великий стіл.

У вікні зарисовувалася дещо згорблена постать Горбача з його короткою, наїжака постриженою чуприною. Він, але частіше Ортинський зачіпали якусь тему – і починалася дискусія. Чи вони оба наперед обговорювали, яку тему вибирати, чи ні – нам було не відомо, – але контроверсій не бракувало. У дискусіях завжди панував голос Ортинського.

Ми лежали чи сиділи на ліжках і слухали, рідко забирали голос. Малецький встрявав у розмову, звичайно тоді, коли треба було "збалянсувати думку" чи "зрівноважити погляд". (Він немов був Ортинському за дорадника, бо вони часто між собою про щось тихо говорили). Чим більше темніло, тим більше Ортинський давав волю своїм думкам, ніби темрява давала йому більше свободи й розмаху. Пригадується, як він уболівав нашою національною долею, як хотілося йому, членові ОУН, якого німці переслідували, кращого для нашого народу; пригадується, як він на адресу тих, що не так робили, як слід, кидав своє, нам не звичне, "збунтоване хамство". А його, як "політвиховника" наших полонених, і сотника Козака, як коменданта табору над Ріґзе (його на цей пост назначив був Баєрсдорф у своїй останній "прощальній промові"), наші вояки винуватили за те, що вони їх завели за дроти.

В той час були в нашому "кейджі" угорські старшини, з якими Любко Ортинський вів довгі й палкі розмови, особливо про напад Угорщини на

Карпатську Україну в 1939 році. Угорські старшини навіть признавали, що їхня держава зробила помилку щодо Карпатської України.

А дні тягнулися. Я почав ходити на різні виклади, записався на курси англійської мови, на бухгалтерії. Англійська мова не приходилася легко, чомусь я не міг її вивчати як слід, а засади бухгалтерії скоро запам'ятав, може тому, що в тій "науці" треба тільки додавати й віднімати, а рідко коли приходиться множити чи ділити. Іван Скіра намовляв мене ходити з ним на доповіді з аґрономії. Між нами не було багато зацікавленних в аґрономії, може тому, що майже всі ми походили з сільського "аґрономічного" суспільства, то я ставав його жертвою-товаришем.

Іван Скіра був може єдиний "конструктивний тип" у нашому гурті. Він завжди знаходив собі практичні зайняття, і тим самим заохочував до них інших. Одного разу він придумав зробити токарку й виточити шахи. Так і зробив, тільки йому треба було ще когось, щоб крутив токарку. Не було багато охочих до такої нудної роботи, й йому приходилося "наймати робочу силу". Але чим платити? Він не курив, а саме тоді ми отримували американський тютюн у полотняних мішечках, і він платив своїм робітникам мішечками тютюну. Але на таку роботу наймалися тільки тверді курці, які викурювали свій тютюн перед "фасунком"нової порції. Все таки Іван свої шахи виточив, навіть вивіз з собою з табору на волю.

Ми поволі зживалися один з одним, хоч і це важко приходилося, бо якщо багато людей у малому замкненому приміщенні, то це не сприяє добрим товариським стосункам. Але ми радили собі в той спосіб, що "спаровувалися". І картина звичайного дня виглядала менш-більш так:

Вранці дехто вставав і йшов митися в холодній воді, щоб себе загартовувати. На це доктор Радивил казав, що в такій ситуації нема себе чого загартовувати, а миття в холодній воді зайво витрачує енерґію і підриває здоров'я. Потім пригитовлялися до сніданку, отже, дижурний ходив по "каву", якщо була, а інші варили хліб у воді, щоб більше було. Часом, ми отримували солодкий риж з молоком, або вівсяні платки. Дехто відкладав сніданок на обід, щоб було більше їсти нараз. Від сніданку до обіду проводжено час, як хто вмів. Владзьо і Любко сідали до гри в тисячку, але відразу до десять тисяч, щоб не треба було окремо рахувати й записувати. "Кум", після миття в холодній воді, голення і сніданку, вилазив на горішній поверх, до свого ліжка, пересував подушку на другий кінець, щоб було видніше від вікна, і починав читати "Дух нашої давнини" Донцова. Після місячного читання я зауважив, що він "простудіював" цю книгу до четвертої сторінки. Доктор Радивил намовляв Луціва грати в шахи. Радивил найкраще з-поміж нас грав у шахи, брав участь у таборових турнірах і вигравав навіть з німецькими майстрами. Луців теж грав незле, але перемогти доктора не було легко. Ми підозрівали, що доктор любив грати з Луцівим, бо Луців під час гри співав американські джазові мелодії, які він засвоїв з таборових радіоголосників, а доктор за ним "підтягав", наслідуючи "виття" Луцева; німці, що проходили попід наші вікна, казали: "Уже знову він виє".

"Герой" десь зникав після сніданку в розшуках за "кращою долею" для нашого народу, для нас усіх, і для себе самого. Він знав усю німецьку адміністрацію, бо американці все передали німцям, а самі збивали бомки. Він то довідався від німецької адміністрації, як американці працюють: вони в понеділок і вівторок відпочивають від своїх любовних і пияцьких пригод з суботи й неділі, в середу приготовляються до роботи, а в четвер

відкладають роботу, бо приготовляються морально і фізично до п'ятниці, щоб у суботу й неділю добре забавитися. Ортинський ходив також до "сі-ай-сі", тобто начальника "політичного відділу", від якого найбільше залежало, хто куди поїде й як довго буде сидіти. Від нього бодай можна було довідатися з "першої руки", які вигляди на майбутнє: чи будуть есесів судити на 25 років, чи звільнять?

Ясьо шукав робітників до токарки. Звичайно треба було довго намовляти й умовляти, щоб найти охочого крутити корбою, але й такі знаходилися. Яремко чи Влодко, без слова сідає і бере в руки корбу токарки. Токарка сумно і монотонно шумить.

Казік, який саме поклався на пообідний відпочинок за старою звичкою вивезеною на еміґрацію, збудився. По його обличчі видно як його дратує рівномірний шум долота токарки. Врешті не витримує і ставить пропозицію, щоб більшістю голосів призначити певний час на ремісничі зайняття. Ніхто не обзивається. Казік обертається на другий бік і заплющує очі. Сон не бере. Тоді він зрезиґновано встає, пригадує собі, що ще не записав, що їв сьогодні на обід, бере зошит і пише по рубриках:

12 грудня 1945 року:
год 12.11 – обід
10 грамів хліба
пів бульйону
одна хохля і трошки зупи (складники: квасоля, кусок м'яса – приблизно 5 грамів). У рубриці "Завваги" пише: "Зупа непогана".

До Казя присідається Ґеньо під вікно й вони обмінюються приписами-рецептами на найкращі торти, напої і страви. Вони діставали їх від німців і записували у свої зшитки.

Казьо часто ще розповідав про свої переживання з офіцерського польського табору полонених у німецькому полоні, але найчастіше всі його оповідання зводилися до того, чого нам найбільше бракувало – вишуканих страв і дівчат.

Доктор Радивил, якщо не грав у шахи, вилазив на другий поверх свого ліжка й їв свою зупу, яку отримав на обід, "на темпа", при тому він – голосно сьорбав і казав: "Ах, яка добра зупа". За пів години знов сьорбав дві-три ложки й знову говорив, ніби сам до себе, але щоб кожний почув: "Ах, яка добра зупа". Тим він дратував усіх тих, що вже давно з'їли свою зупу нараз і тепер забули, як вона смакувала.

Трьох лікарів творило окрему групу: д-р Радивил Олександр, Михайло Цегельський і Теслюк Богдан. Перші два були одружені й, як казали ті, що їх знали з цивілля, мали дуже ґарні молоді дружини. Часом хтось насмілювався пожартувати на адресу "солом'яних вдовиць", і тоді вони обидва вперто мовчали.

Доктор Теслюк Богдан – це "свій характер". Малого росту, з кривими "гусарськими" ногами, лисий, він запустив чорні вуса і бороду (єдиний, що носив бороду), маломовний. Про нього ми багато не знали, бо він звичайно не розповідав про себе, але часом і з його уст вихопилася якась подробиця, що її не знати було як інтерпретувати. Ось він розповідає, що під час війни їхав поїздом до Кракова і поліція зробила в нього ревізію й знайшла кілька пар шовкових жіночих панчіх. Я собі з того нічого не робив, — розповідав доктор, — я сказав, що я маю чутливу шкіру й ношу шовкові панчохи, і підтягнув свої штани та показав німцеві свої ноги, а на них шовкові

панчохи. Це мої приватні речі. І так ми не знали, чи він справді носив шовкові панчохи, чи так їх перевозив, щоб продати на чорному ринку.

Один раз він навіть розповів про свою бойову пригоду під Бродами.

– Дивіться, – каже, погладжуючи свій коротко стрижений густий чорний вус, – нас оточили, у наші ряди просякли більшовики. Передо мною підноситься більшовицький шолом. Я механічно за пістоль. Бах-бах-бах! За хвилину якийсь німака кричить, що я застрілив його командира. Чи таке можливе? Я добре бачив у кого стріляв.

Доктор Теслюк часто бачив речі, що їх інші не завважували.

Він одним із перших вставав вранці і ходив по кімнаті від стіни до стіни, часто зупиняючися при вікні. Цього дня був мрячний ранок. Наш барак був крайній від дротяної огорожі табору, а неподалік починалися господарські будинки німецьких "баворів". Теслюк кличе Ортинського до вікна й півшепотом питає, вказуючи пальцем крізь шибку в якомусь напрямі:

– Бачите?

– Що? - примружує очі Ортинський.

– Як то, нічого не бачите? - дивується доктор.

– Та нічого нового, – запевняє Ортинський.

– Та ж нас обставили американці гарматами, а от там видно жерло гармати.

Тим часом мряка дещо розвіялася і можна було добре пізнати господарську клуню, а в ній фермерський віз із довгим дишлем.

Підхопили цю розмову на кімнаті, підходили до вікна і питали один одного:

– Бачиш? – Як то нічого не бачиш?

Др-ові Теслюкові прийшлося на якийсь час зникнути з кімнати.

Доктор Теслюк стояв звичайно осторонь від "гавфи", тільки під вечір кожного дня він починав хвилюватися й ходив неспокійно по залі, або стояв біля вікна, ніби когось вижидаючи. А вижидав він свистка, що треба йти по "Ферпфлеґунґ", по харчі, звичайно хліб, приділ масла чи марґарини тощо. Тоді він вибігав, немов боячися, що хтось йому відбере цю приємність, і приносив харчі.

А тоді Влазьо витягав свою ним же самим зроблену вагу, яка не була гіршою від аптекарської, і починався ритуал поділу хліба й інших пайок. Він краяв хліб на порції, важив їх "по-аптекарському", додавав опісля ще по кускові, і всі порції клав у ряд на столі. Тоді один обертався плечима до стола й починалася льотерія. Владзьо навмання показував пальцем на порцію на столі і питався: "Кому?", а відвернений відповідав: "Ясьові!" і т. д. А ми стояли довкруги й чекали, хто "виграє" найбільшу порцію. Бо навіть зважену на "аптекарській вазі" і "симетрично" покраяну, вздовж і впоперек, одна порція виглядала краща за іншу. Після льотерії починалося споживання хліба. І тут найважче було в п'ятниці, коли видавали хліб на суботу й неділю. Було важко втриматися, щоб не з'їсти дводенної порції нараз.

Один раз навіть хтось у пекарні, з якої довозили хліб до табору, додав до тіста арсеніку й багато полонених похворіло, казали навіть, що вмерло кількох тих, що з'їли цілу порцію хліба нараз.

До не абиякої приємности належало вечірнє припікання хліба на пічці в кімнаті. Після закінчення "церемонії" роздачі поодиноких пайок,

більшість товпилася довкруги гарячої печі й припікала на дрібненько покраяний хліб, кладучи його на розпаленій плиті.

Владзьо Зуляк зробив з баньки хохлю, так обчислену, щоб кожному була одна повна хохля юшки і ще лишилося на добавок. Тоді довкола казана з юшкою стояли терпеливо всі, тримаючи в руках чи то військову їдунку (мало хто мав її), чи якусь консервну баньку й чекали своєї черги. Очевидно, д-р Радивил ніколи не стояв у черзі, він завжди мав час на свою зупу.

Невеличкий дивізійний ветеринар доктор Мирон Качала спокійно все сприймав, з ніким не мав суперечок, ні гарячих дискусій. Мені здавалося, що він так привик до своїх звірячих "пацієнтів", що ніяка людська поведінка не дивувала його.

Олесь Горбач, коли вже повернувся від свого "сотенництва" і не співав у хорі, писав англійсько-український словник на ... туалетовому папері. Писав він цей унікальний словник своїм дрібненьким письмом, щоб багато місця не забирало, реґулярно, точно, безперебійно; писав і коли пізніше вже виглядало, що будуть нас звільняти, а таких "качок" було багато, він турбувався, чи вспіє закінчити свій словник, бо на волі не буде так багато часу на писання.

Дехто деколи грав у покера, але ця гра не дуже була популярна, бо її грати без грошей не цікаво, а за цигарки не виплачувалося. При грі в покера Роман Бойцун оживав і, якщо не грав (він скоро все програвав) – тоді розповідав про великих "шулерів", з якими він колись грав у покера. А як хвилювався, а хвилювався він часто, тоді йому чомусь речення не виходили плинно і він тільки голосно зітхав і вигукував: "Ой люди, люди!"

Балакучі розповідали про свої пригоди, про переживання по інших частинах німецької армії, в леґіоні, на фронті. Читали ми книжки, звичайно, в німецькій мові. Я тоді прочитав якусь книжку про Джінґіс Хана й довідався, що свої успіхи він завдячував добрій мережі зв'язку, бо через десять днів він знав у своїй квартирі в Монголії, що діялося на другому кінці світу.

І ще було одне зайняття, що нікого не оминало – це мрії. Думки і мрії, мабуть, нікому не вдасться взяти під контроль, замкнути у клітці, як пташку, й не випускати. Одні висказували свої мрії вголос, чи хто хотів слухати, чи ні, інші мріяли потаємно, були мрії реалістичні, здійсненні якщо не сьогодні, то в майбутньому, були мрії нездійсненні.

Яремко зі Стахом щось говорять під вікном, тихо, немов секретно. Але їх можна підслухати.

Вони сьогодні не мають що курити, і нема надії на "димок", бо некурці бережуть свої пайки, як найбільші скарби.

– Орестю, – питає Стах,– що ти в ту хвилину хотів би мати?

– Такого довгого папіроса, як звідси до вікна, – без задуми відповідає Орест.

– Нащо тобі такого довгого, я вдоволився б наполовину коротшим, - показує руками Стах.

– А я такого на 20 сантиметрів, – обнижує своє бажання Орест.

– А я звичайного американського.

– Що тобі в голові? Пошукай краще за недокурком,– роздратовано підвищує голос Орест, і вони оба котрий то сьогодні раз надаремне перевертають усі свої кишені.

Федь мріє побачити зблизька дівчину – яку-будь. Він навіть виходить і лягає під дроти й проти надії сподівається: ану якась дівчина проходитиме неподалік– ану ж втратить таку нагоду!

Федь має велику слабість до "кращої статі". Він не проминав ні одної нагоди, щоб не закохатись. Він навіть, приймав такі заходи, що іншому й в голові не помістились би. Прийшовши поранений до шпиталю, він відразу закохався повище вух в одній медсестрі. Коли його знову висилали на фронт, він через неї зааранжував, щоб йому зробили операцію на здорову сліпу кишку. Операцію мав робити військовий лікар, який про все знав, тільки доля так хотіла, що Федя покликали на операційний стіл тоді, як того хірурга не було в шпиталі на службі. Ця справа викрилася б і за це прийшов би військовий суд і автоматичний розстріл за викрут від фронтової служби для Федя, і можливо для медсестри і лікаря. Але любав усе перемагає, якось ця афера обійшлася щасливо, бо того лікаря, що його треба було, медсестра заалярмувала, і Федеві здоровий лікар вирізав здорову кишку, й він, Федь, залишився на виздоровній відпустці продовжувати своє кохання. Це не було в дивізійному шпиталі, а в німецькому есесівському, коли Федь ще служив у німецькій частині, де мала панувати зразкова дисципліна та елітарний бойовий дух! Але хтось сказав, що любав – це хвороба, а Федева любов була тією хворобою, що заразила його ще здорову кишку, й здорового СС-лікаря. А може то була "трикутна хвороба"?

Владзьо мріяв про пошлюбну ніч – його чекала наречена.

Я часом мріяв стати, наприклад, якимось "Касановою" або вести богемське життя. Я давав волю своїм мріям, але знав, що такі мрії ні до чого, бо на це треба особливого таланту й відваги. А я не міг похвалитися ні одним, ні другим.

Олесь мріяв скінчити свій словник на кльозетному папері якнайскоріше. Це кожному, навіть немрійникові, було видно. Але чи мав він інші, скриті мрії? Напевно, він і всі інші, бо це риса людини. А може й звірята й інші теж мріють по-своєму? – хто його знає...

І хоч кожний день був подібний один до одного, проте кожний з них мав свої особливості й описати їх неможливо.

Коли в нашій кімнаті були вільні ліжка, тоді присилали до нашої кумпанії інших старшин. І так на якийсь час заквартирувалися в нас старшини-естонці. Вони не звертали на нас уваги, хоч їх було багато менше, а між собою постійно розмовляли своєю мовою, голосно й допізна ночі. Хмільовський влучно казав, що вони "ґеґали", бо дійсно для нашого непривиклого до їхньої мови вуха, ґеґання гусей найбільше нагадувало їхню мову. Був в нашій кімнаті якийсь час і фінляндський офіцер СС, але він скоро виїхав до Фінляндії.

Я пізніше довідався, що фінляндці мали один батальйон у зброї СС, однак він був тільки відряджений до зброї СС. Інші чужонаціональні формації були у складі Зброї СС, а більшість з них мали т.зв. німецький рамовий персонал, іншими словами німецьких командирів з німецькими штабами, німецьку адміністрацію, як, наприклад, українська дивізія.

Як уже згадано, Юра Гнатюк зорганізував хор, який добився гарних успіхів і виступав з концертами по інших "кейджах". Хористи діставали додаткову порцію харчів за те, що "працювали", цю порцію діставали "малолітні", тобто ті, що ще не скінчили були 21-го року життя. Федь Климів і Олег Ратич записалися до футбольної команди й грали матчі з

іншими "кейджами", при тому Ратич набув ісхіясу й відчував великі болі. Думав, що це від перестуди на матчі.

Я теж добився неабияких осягів у спорті. У футбольному матчі старшин проти інших, я забив першого ґоля, хоч ми програли з вислідом 3:1. А у відбиванці я, мабуть, побив рекорд, якого ніхто досі на цілому світі не повторив. Ми створили собі відбиванкову дружину, а тому що не було з ким грати, бо німці відбиванки майже не грали, ми зааранжували матч проти естонців. Ми пішли на площадку й почали грати. Вислід був 0:0, коли я почав сервувати. І цього дня мені так "виходили " серви, що їх я сильно бив, замахуючися з цілої сили рукою, що ані одного мого серву естонці не відбили й після висліду сета 15:0, вони відмовилися грати другий сет. Хто інший побив такий рекорд? А він, на жаль, не зареєстрований в ніякій книзі рекордів.

До нашої залі долучилися два "східняки", один з них майор Борець, чи "Майорко", як його ми прозивали, який між нами "зукраїнізувався", бо десь був в армії ген. Власова, – а другий майор, росіянин. Він здоровий, сильний чоловік, з густим чорним заростом, був у відділах НКВД у партизанах проти німців. Одначе німці його захопили й так його тортурували, що він зрадив їм постій свого відділу й інших загонів, про які знав, і перейшов воювати по німецькому боці. Його від нас забрали тоді, як американці відділювали радянських громадян від інших. "Майорко" викрутився з полону як "вояк УНА". Тоді теж вивезли з табору наших "пожежників". У Вайдені їх повели перед репатріяційну комісію, і хто признався, що він був в ЧА, того видали, а хто викрутився, що як "репресований" в ЧА служити не міг (як от дончаки брати Комарови), той залишився в Німеччині. На волі "Майорко" брав участь у діяльності Військового Центру УГВР у Мюнхені.

Не минули нас ці комісії – одна репатріяційна – радянська, а друга з польської армії. Ми всі подавали, що ми не жили під радянською владою, хто подавав місце народження поза кордоном УРСР а хто казав правду, що був захоплений війною поза їхніми кордонами. На такій комісії сидів за столом офіцер НКВД, як ми додумувалися, американський вояк, мабуть, "сі-ай-ей", і ще якась особа, мабуть, перекладач для американця. Радянський офіцер питався про місце народження і інші дані й це "інтерв'ю" скоро проходило, хоч завдало багато страху.

Польська комісія була багато чемніша (зверталася до нас "панє") й не дуже то допитувалася, хоч виявила зацікавлення нами. Допитувалися за "Ценком" (сотні Дяченком) і Волинським леґіоном і рисували "гроші" з написом "УПА"; допитувалися за бриґадою "Вільна Україна".

Американці видали нам свої військові шинелі, зовсім не пофарбовані. Це використав наш колишній комендант Козак, приглянувся, що на брамі польські вартові взагалі не звертають великої уваги, хто проходить попри них, пошив собі штани з цельти, яка мала подібний колір , як американські військові штани, вшив "американський пиріжок", з баньки витяв офіцерські відзнаки, а черевики теж видали нам американські. Одного дня виліз поза дроти нашого "кейджу", помарширував попри "цюля" на брамі (так чомусь називали польських вартових) і вийшов на волю, як американський офіцер. Коли на другий день прийшло повідомлення про його "відсутність", прийшло двох американців, і тільки запиталися, чи ми знаємо як Козак втік. Хто знав, не сказав, а хто не знав, не міг сказати, й

так ми лишилися самі без "нашого коменданта". Про описані тут подробиці розказав уже на волі Яримович. Після цієї події наші шинелі американці пофарбували на чорно. Мабуть, доглупалися, як Козак втік.

Приходилося нам нераз стояти на холоді під час т.зв. перевірок. Тоді нас тримали кілька годин на дворі, а американці перевіряли кімнати. Вистояти в лавах кілька годин, а ще під час зими, видавалося вічністю.

На Різдво ми отримали від нашої Української санітарно-харитатичної служби (УСХС) у Мюнхені харчові пачки. Отримали всі українці, тобто пачки передано до німецької адміністрації, а вона вже видавала кожному, хто був записаний у їх списках українцем. Тоді виявилося, що не всі українці записувалися українцями, й тому не отримали пачок, а такі "українці", які подавалися, що народжені в Україні, як німецькі "фольксдойчери", мабуть, отримали пачки на їхнє місце. На нашій залі теж один не отримав пачки, здається, "бездержавний" пор. Горко, який мав нансенівський пашпорт, але йому ми "склалися" з наших пачок (хоч складане не те, що "нескладане"). "Постраждали" головне рядовики з 4-го "кейджу", позаписувані польськими громадянами, та 13-го, де їх частково "обібрали" агресивні "фольксдойчери" з Миколаївщини, при пасивнім вичікуванні рішень німця-командира ("фольксдойчери" йому вмовляли, що це дар від їхніх рідних у Німеччині).

(З тими пачками ми вперше почули про пані Машу. Вона була керманичем УСХС і завдяки її турботам нам ці пачки присилали. Маша – це Марія Шафранська, з родини Ференцевичів, чоловік якої пішов до Дивізії і пропав безвісти десь в Угорщині як перекладач при штабі. Пізніше вона опікувалася і звільненими полоненими.

(Закінчення буде)

Богдан Кальба

КУРС ПРАВНИКІВ

Коли з Гаделяґеру, після закінчення рекрутського вишколу, пороз'їжджалися вояки на різні вишколи – підстаршинські й фахові, взимку 1943-44 відбувся кількатижневий курс українських правників. На курсі було десь з 15 правників. Навчання складалося з військового права, процедур судівництва тощо. Більшість правників пізніше виконували функцію "слідчих суддів" в батальйонах чи полках. Я був у гарматному полку. До нашого завдання належала підготова судової розправи, бо саме оскарження виконували німці.

ВИШКІЛ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ОБСЕРВАТОРІВ

В німецькій армії проводилося дуже багато вишколів – загальних і специфічних. До одного з таких належав вишкіл артилерійських обсерваторів, який проводився біля Бенешово. Я працював у штабі гарматного полку й добився в командира полку Баєрсдорфа, щоб мене вислав на якийсь бойовий курс. Весною 1944 року він врешті нерадо погодився, щоб я поїхав на вишкіл артилерійських обсерваторів, кажучи мені, що я його не закінчу успішно. Курс був цікавий, тривав кілька місяців. На цьому курсі я був єдиним українцем. Я його успішно закінчив і повернувся до Дивізії, як вона виїжджала на фронт до Галиччини.

До історії 1-ої УД УНА

СТАРШИНСЬКІ ВИШКОЛИ

Курси в Beneschau-Hradischko-Kienschlag травень вересень 1944

Написав хор. Евген Шипайло на підставі спогадів учасників-абсольвентів старшинських шкіл.

Учасники й історики годяться в тому, що незабутній зрив, що почався у Львові 1-го листопада 1918 року не приніс нам, українцям Галиччини, бажаних успіхів частково тому, що нам бракувало вишколених вояків і досвідчених старшин. І коли 28 квітня 1943 року проголошено набір до дивізії "Галичина", зголосилося до неї понад 80 тисяч добровольців. В той час для свідомої української молоді в Галиччині і поза нею існували тільки дві можливості: включитися в ряди Української Повстанської Армії (УПА) або зголоситися до Дивізії. Одні і другі були виховані на традиціях Українських Січових Стрільців, хотіли зі зброєю в руках боронити своєї батьківщини, і знову "піднести червону калину". Чому понад 80 тисяч молодих юнаків вибрали цю другу альтернативу? Одна відповідь – це тому, що, маючи досвід батьків з 1918 року, вони знали, що реґулярне військо – це школа, яка, крім дисципліни, послуху і військової поведінки, дасть фахові військові вишколи. І в тому велика різниця між Дивізією й УПА, а саме, що Дивізія дала нам, українцям, модерний вишкіл і зброю, та, в більше сприятливих умовинах, могла була б стати зав'язком Української Національної Армії. УПА і її командир генерал Тарас Чупринка доцінювали вагу реґулярного вишколу. Як пише Лев Шанковський в своїх споминах: "Колишні "дружинники" на чолі зі сл.п.ген.Тарасом Чупринкою, які самі отримали військовий вишкіл у рядах німецької армії, заступали думку, щоб наборові не противитись, а навіть щоб значну кількість військовоздатної молоді з кіл підпілля вислати на вишкіл до Дивізії".

До Дивізії зголосилося тоді теж багато кол. підстаршин і старшин Української Галицької Армії і Армії Української Народньої Республіки 1918-1920 рр. Рік пізніше, в липні 1944 року, вони опинилися з Дивізією на фронті під Бродами; велика більшість полягла геройською смертю.

На місце тих старших, що впали під Бродами, прийшли кадри молодих підстаршин і старшин. Ця стаття, це коротка історія вишколу тих кілька соток молодих старшин Дивізії.

18 липня 1943 року перші транспорти добровільців виїхали зі Львова. Після кількаденного побуту в Брні, Чехія, вони переїхали до вишкільного табору "Гайделяґер" біля Дембіци в південній Польщі, і там перейшли підставовий рекрутський піхотний вишкіл. Вишкіл закінчився при кінці жовтня 1943 року. З початком листопада вибрано кращих вояків на підстаршинські вишколи за родами зброї. З них найважливіші:

* адміністрації в Arolsen (Німеччина)
* артилерії в Beneschau (Чехія)
* інтендатури в Dachau (Німеччина)

* зв'язку в Metz (Лотаринґія, тепер Франція)
* піонірів в Lauenburg (Нім.Помор'я, тепер Польща
  і в Radolfzell (Німеччина)
* піхотних гармат у Breslau-Lissa (тепер Польща)
* зенітних гармат у Muenchen-Freimann (Німеччина)
* протитанкових гармат у Hilversum (Голляндія).

Підстаршинські вишколи скінчилися при кінці лютого 1944 року, і нововишколені вояки-кандидати на підстаршин повернулися до Дивізії на початку березня, яка в той час перебувала на поліґоні "Нойгаммер", на Сілезії.

Та вже 9-го травня, понад 300 виїхало на старшинський вишкіл до 55-Truppenuebungsplatz Beneschau, на південь від Праги, в границях якого приміщувалися три старшинські школи:

Артилерії: SS-Artillerie Schule 2 Beneschau, 12 Kriegsjunkerlehrgang, де з українців створили групу "А" 1-ої інспекції. Українців приїхало біля 50.

Піонерів: SS-Pionierschule Hradischko, яка приміщувалася близько місця, де сходяться річки Молдава (Moldau) і Сасава (Sassau). Площа піонерської школи Hradischko включала села Hradischko, Pikowitz, Brunschau і Zavist в північному куті Truppenuebungsplatz Beneschau. Це був 11-ий Pionierfuehrerlehrgang, українців приїхало біля 25.

Піхоти і тяжкої піхотної зброї: SS-Panzer-Grenadier Schule Kienschlag Lehrgruppe, біля Teinitz над річкою Sassau, найбільш чисельна, бо сюди приїхало з Дивізії понад 200 кандидатів.

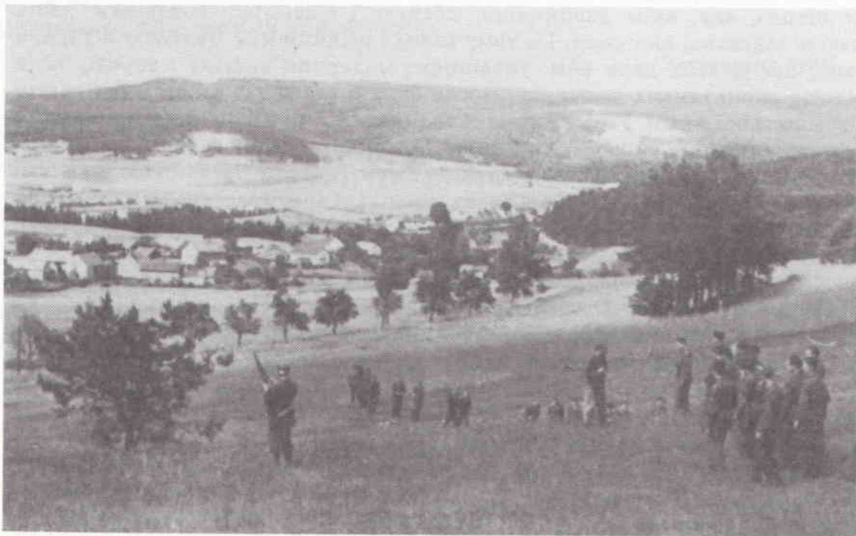

Вид на околицю і річку Сасаву. Дві групи на вправах.

Старшинська школа в Kienschlag складалася з трьох інспекцій, 4-та і 5-та інспекції піхоти, і 6-та інспекція тяжкої піхотної зброї. Кожна інспекція складалася з 4-ох "юнкершафтів" (Junkerschaft). В 4-тій і 5-ій інспекції створено по одному, чисто українському, юнкершафті, і цей поділ

залишився без змін до кінця вишколу. В тяжкій, 6-ій інспекції, дивізійники і німці вишколювалися разом, і їх поділено за родом зброї на 4-и юнкершафти: 9-ий юнкершафт тяжких скорострілів і ґранатометів, 10-ий юнкершафт протилітунських гармат (FLAK), 11-ий юнкершафт протитанкових гармат (PAK) і 12-ий юнкершафт піхотних гармат (IG). Командиром школи в Kienschlag був SS-Obersturmbannfuehrer Klotz. Інспекціями провадили "шефи", німецькі старшини в ранзі SS-Hauptsturmfuehrer, поодинокі юнкершафти провадили старшини з ранґою SS-Untersturmfuehrer, або SS-Oberjunker. Українські юнкершафти 4-ої і 5-ої інспекції були приміщені в дерев'яних бараках на схилі горба з садом, що спадав від дороги і головних приміщень вниз до річки Сасави. Чотири юнкершафти тяжкої 6-ї інспекції в перших двох тижнях були приміщені теж в дерев'яному бараці, потім їх перенесено до кімнат головного кам'яного будинку – колишньої санаторії, де теж містилася кухня, їдальня і більші викладові залі, де відбувалося навчання всієї інспекції.

В піонерській школі Hradischko, українці теж не творили окремої групи, їх від першого дня вишколу розміщено з німецькими кандидатами. Командиром піонерської школи був SS-Hauptsturmfuehrer Schweigert.

Хто були кандидати на старшин, і як відбувся вибір? Весною 1944 року в склад Дивізії входили три піхотні і один артилерійський полки, курінь піонерів, курінь фюзілірів, дивізіон зв'язку, відділ протилітунських гармат, протитанкових гармат і постачання. Кожна з тих військових одиниць виставила своїх кандидатів. В одному полку зробив це сам командир полку, який зарядив збірку всіх нововишколених підстаршин і старших рядовиків, що скінчили підстаршинський вишкіл, і особисто вибрав потрібне число кандидатів, дивлячись на поставу вояка, його ріст, подібність до "ґерманського типу" й т. п. Інші командири залишили вибір їхнім сотенним; одні сотенні, більш совісні, подавали найкращих кандидатів, інші, які не хотіли втратити своїх найкращих підстаршин-вишкільників, подавали ненайкращих кандидатів. Як згадує один з учасників, один командир батерії, якому доручено віддати 10 підстаршин-кандидатів на старшин, пішов "зі скаргою" до шефа штабу Дивізії майора Гайке, мовляв, "з ким я піду на фронт?" Відповідь майора Гайке була: "Вам, як українцеві повинно залежати, щоб мати найкращих вишколених старшин-українців". Були теж випадки, що кандидати відмовлялися і не хотіли їхати на старшинський вишкіл. Дехто не хотів розлучатися з товаришем в сотні, інший хотів чимскоріше повернути з частиною до Галичини, до своїх рідних, чи до дівчини – причини були різні. Кінцевий результат однак був такий, що кандидати, які поїхали на вишкіл, – це був провідний матеріял на старшин.

Метою старшинського вишколу була підготова до фронтової служби командирів чот та на помічників (заступників) командирів сотень відповідного роду зброї.

Вже на другому тижні вишколу кандидати пройшли письмовий "іспит інтеліґенції" (Intelligenzpruefung). Питання були так складені, щоб дати загальний образ інтеліґенції вояка та його знання німецької мови. Після іспиту приблизно 15% кандидатів відіслано назад до Дивізії.

В половині вишколу прийшов т.зв. Zwischenpruefung, письмовий іспит треба було розв'язати і розвинути в таких предметах:

* Тактика
* Знання і оцінка терену

* Світогляд, історія
* Військознавство.

Після цього "півіспиту" приблизно 40% кандидатів – німців і українців – відіслано до їхніх частин.

Приблизно півтора тижня перед закінченням вишколу 1 вересня 1944 року, відбувся кінцевий письмовий іспит (Abschlusspruefung) з таких предметів:

* Тактика
* Теренознавство
* Світогляд, історія
* Військознавство
* Зброєзнавство
* Піонерка
* Зв'язок

Таємну оцінку випускника пересилалося до SS-Fuerungshauptamt та до Дивізії. У ній подавалося характеристику осягів, вдачі, та військових здібностей випускника враз із пропозицією його призначення в частині. Випускники отримували свідоцтво з загальною оцінкою, наприклад, "дуже добре надається на старшину", "добре", "задовільно". Тільки один курсант-дивізійник перепав.

На початку вишколу курсантів-дивізійників кликали "Waffen-Junker", без огляду на ранґу, яку вони мали в Дивізії. Тих, що успішно перейшли "півіспит" (Zwischenpruefung), підвищено до степеня "Waffenstandarten junker". Після кінцевого іспиту і закінчення школи їх підвищено в ранзі до "Waffen-Standartenoberjunker".

Курсанти теж мусили успішно пройти практичні зайняття з тактики, командування в терені, муштри, орудування зброєю і т. п., та осягнути мінімальну норму спортивних зайнять, напр., біги, стрибки, штовхання ядра чи метання диском і т.п.

Після закінчення вишколу 1 вересня 1944, в Kienschlag вибрано 28 кращих дивізійників випускників і вони залишилися на п'ять тижнів на вишколі командирів сотень (Kompaniefuehrerlehrgang), Beneschau – 12 на курсі командирів батерій (Batteriefuehrerlehrgang). В Hradischko курсу на сотенних командирів не було. Їх призначено приблизно по 10 з 4-ї і 5-ї піхотних інспекцій, та 8 з тяжкої 6-ї інспекції (по двох з кожного юнкершафту: IG, PAK, FLAK, і тяжкі скоростріли (ґранатомети). Цей курс був в загальному повтореням попереднього старшинського вишколу, але жодних іспитів не було. Багато часу присвячувано на тактичні завдання, теоретично при топографічній скрині та практично в терені, та командування сотнею. Вишкіл закінчився 7 жовтня 1944 року, і всі учасники повернулися до Дивізії.

* * *

На курсах навчання було інтенсивне. Очевидно, що кожний рід зброї вимагав відповідної програми навчання. У Hradischko: будова мостів кладок, земляних фортець і окопів, закладання мін, нищення мостів, рейків і різних споруд, здобування бункрів і т. п. У Beneschau: вправи встрілювання артилерії, зв'язок між обсерваційним пунктом і вогневим становищем, зв'язок з піхотними частинами, роди гарматного вогню. У Kingschlag вправи з легкою і тяжкою піхотною зброєю, наука тактики теоретично при топографічній скрині й практично в терені, зброєзнавство, піонерка, зв'язок,

практичний вишкіл в бою, як от: вишкіл одинцем і групою, командування чотою, вишкіл в ручній боротьбі, поборювання танків, стріляння легкою і тяжкою піхотною зброєю. Темою тактичного викладу було провадження скріпленою куреня панцирних ґренадирів в бойових обставинах:

*** роди боїв**
*** картознавство**
*** опис і оцінка терену**
*** тактичне позначення**
*** позначення положення і дії на мапі**
*** розвідка терену**
*** схеми терену і становища частини**
*** пляни вогневого обстрілу**
*** пляни намічених цілей**

В тактичних іграх завданням учасника, як командира куреня, було наступне:

*** позначити положення частини на мапі**
*** оцінити терен**
*** оцінити кожночасну ситуацію і зробити рішення**
*** вибрати рід та засоби протидії та видати відповідні накази**

На старшинських вишколах тактичні вправи відбувалися в таких основних завданнях:

*** курінь в марші**
*** оборона**
*** наступ з підготованого становища**
*** наступ з руху**
*** відірвання від ворога**

Після закінчення кожної тактичної вправи її детально обговорювано в терені й у топографічній скрині (Sandkasten). Більшість відповідей, як оцінка терену, схеми положення, накази до частин і т.п. треба було робити письмово. Всі виклади відбувалися німецькою мовою, тому й всі відповіді треба було дати по-німецьки. При кінці вишколу деякі тактичні вправи відбувалися в терені цілою інспекцією, а потім маневри всієї школи, з участю тяжкої піхотної зброї та гострим стрілянням із скорострілів, ґранатометів і піхотних гармат. Вправи провадили курсанти; кожний з них мав призначену функцію, а вчителі-вишкільники були суддями. Опісля відбувалося загальне обговорення вправи в амфітеатрі.

З веселіших моментів вишколу можна згадати тактичну вправу боротьби з партизанами. На "партизанів" призначено українців з 4-ї інспекції. З чехів, що тут виконували примусову працю, вони стягнули уніформи, надягли їх на себе, всіли на вантажне авто і заїхали без жодної затримки аж під шатра штабу тих вправ. Можна уявити здивування і червоні обличчя німців-старшин штабу, як раптом з авта вискочила озброєна група "партизан" з криком "руки в гору" і взяла весь штаб в полон.

Вишкільний персонал – це німецькі старшини зброї СС, всі з фронтовим досвідом, відзначенні в боях, деякі інваліди. Як інструктори вони були дуже добрі, знали свій предмет та вміли його передати. До нас, ненімців, відносилися об'єктивно, навіть нераз ставили українців як приклад німцям. Фактом є, що між українцями було багато інтеліґентних і здібних курсантів, які, не зважаючи на чужу німецьку мову, краще вив'язувалися із своїх завдань, як німці.

Як оцінювали вишкіл і німецьку військову школу самі учасники? Вони добре засвоювали військове знання і технічно дорівнювали німцям. Це можна було бачити в Дивізії, коли вони вишколювали нових рекрутів та вели бойові дії. Німецькі підстаршини відносилися до них з респектом і пошаною, а їхні командири, в більшості німецькі старшини, високо оцінювали їх військове знання (що часто перевищало знання командира), і в загальному поводилися з ними коректно. Інший приклад з вишколу командирів батерій в Benesschau. В часі вишколу прибула до школи група старшин з румунської і мадярської армій та декількох німців на перевишкіл. Вже по двох днях вишкільники школи зорієнтувалися з ким мають до діла, і почали вживати наших 12 дивізійників помагати їм школити тих старшин.

Вишкіл дав не тільки технічне знання, але військово зформував певний позитивний характер. Це виявилося в організуванні культурно-політичного життя в полоні в Ріміні. На еміґрації дивізійники включаються в суспільну працю, займають провідні становища, очолюють товариства. Цікаву оцінку дає кол.старшина-абсольвент з 4-ї інспекції в Kienschlag: "З такого галицького виховання, маминого синка, вишколи в Дивізії зробили з мене систематичну, докладну і точну людину, і ці надбання я переніс пізніше в життя. Як я ввійшов до пластової станиці, де був розгардіяш, і перебрав гурток хлопців, то всіх перепровадив до старшопластунства, мав трьох скобів, і одного гетьманського скоба. Я зорганізував одну велику прогулянку до Европи на 31 день, при участі 140 дітей, та три менші по 50 дітей. Це була систематична робота, приготування почалися 9 місяців наперед, замовлення і т. п., але як прийшов день прогулянки, нічого не бракувало, не було жодних проблем, ми всюди були точні. І це мені дали

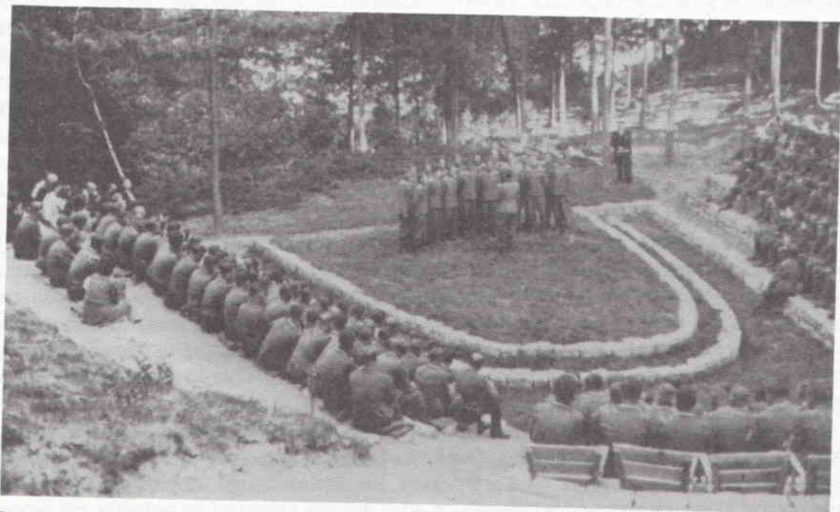

Крім навчання і бойових вправ відбувалися теж розвагові імпрези. До таких належав прощальний концерт у Просечніце з участю тенора Львівської опери д-ра Василя Тисяка та інших артистів, які в той час перебували в Празі. На світлині хор курсантів під керівництвом Степана Гуміліловича.

ті вишколи: систематику, плянування, точність. Знаю, що мені особисто вони дуже помогли".

Слід згадати про візиту командира Дивізії ген. Фріца Фрайтаґа. В серпні 1944 року він відвідав старшинські школи в Beneschau і Kienschlag. Всім дивізійникам із трьох інспекцій наказано перервати зайняття та зібратися у викладовій залі головного будинку. Ген. Фрайтаґ говорив про бій під Бродами. У своїй тираді він звалив всю вину за розгром 13-го німецького корпусу на українців – вояків Дивізії. Він твердив, що він і його німці старалися рятувати ситуацію, але боязлива поведінка українських старшин і стрільців привела до катастрофи. Прикро було слухати такі оскарження, бо ми знали, що це брехня. Ген. Фрайтаґ – це колишній старшина поліції, що пройшов прискорений курс дивізійних командирів, хворобливо амбітна людина, що вірила у німецьку вищість, без найменшого зрозуміння для проблем сходу Европи та української справи зокрема, і зовсім не розумів психіки українського вояка. Він, мабуть, шукав за "офірним козлом", щоб вибілити своїх німців, себе, і факт, що він у паніці зголосив свою резиґнацію з командування Дивізією під Бродами, і рішив скинути всю вину на українців.

Наступного дня наші вишкільники-німці сказали нам, що командир школи в Kienschlag скритикував той виступ ген. Фрайтаґа й це сказав йому прямо в вічі.

Кілька місяців пізніше ген. Фрайтаґа нагороджено лицарським залізним хрестом (Ritterkreuz) "за бойову готовність і заслуги українців і німців Дивізії." Це було признанням для всієї Дивізії. Тон його промов тоді змінився і він почав хвалити українських вояків.

* * *

Одним з предметів у школах було "світоглядове навчання" (Weltanschauliche Schulung) про націонал-соціялістичну ідеологію. Спочатку виклади провадили німці. Виклади відбувалися раз в тижні, наприклад, в 6-ій інспекції в Kienschlag спочатку викладав шеф інспекції Hstuf. Genthe разом для німців і українців. Після нього провадив SS-Obersturmbannfuehrer Oesau, нац.-соц. історик, який спеціяльно їздив до Подєбрадів, щоби навчитися щось про українців. В липні до школи прибув д-р поручник Любомир Макарушка, який почав викладати окремо для українців.

ВІД СОЛДАТА ДО ГЕНЕРАЛА

Новий командуючий Прикарпатським військовим округом генерал-лейтенант Валентин Степанов народився й виріс в Україні. Пройшов в армії шлях від солдата до генерала.

Ось деякі моменти, які підкреслює Степанов. Оборонна доктрина армії змінила й характер виховної роботи. Замість політзанять у військах проводять гуманітарну підготовку.

У ПрикВО на вірність народові України присягнули 95 відсотків військовослужбовців, серед офіцерів – 82 відсотки. 680 офіцерів за їхнім бажанням відкомандировано до армій інших держав СНД. Одночасно до нас прибувають офіцери-українці. Викрадення шістьох бойових літаків із Староконстянтинова генерал вважає за карний злочин. У ПрикВО створено оперативну групу з контролю за вивезенням військового майна і техніки.

Богдан Кутний і Тарас Качмарчук

ПІОНЕРСЬКИЙ КУРІНЬ

Піонерський курінь був дуже важливим самостійним підрозділом дивізії. До завдань піонерського куреня належали: будова мостів – постійних дерев'яних та тимчасових понтових під час наступальних чи відступальних дій; будова кладок; будова доріг; будова земляних фортифікацій та окопів; мінування та розмінування замінових полос; нищення мостів, шляхів та залізничних рейок; здобування бункрів; нищення танків. Крім спеціяльного завдання, піонерів вживали як піхоту в боях, якщо заходила нагла потреба.

У вишколі піонерів важливу роль відігравало вміння в'язати різні вузли, бо при будові тимчасових кладок вживалося шнури.

Після закінчення рекрутського вишколу в таборі "Гайделяґер", вибрано дві чоти (54 чоловік), які виїхали до місцевости Pikowitz на Чехії, до центру піонерського вишколу німецької армії, на підстаршинське навчання. Вишкіл проводився під командою українських старшин – хор. Дигдалевича, хор. Савдика та бунчужного Побідинського. Комендантом був німецький офіцер.

На дозвіллі вояки їздили до Праги – до української церкви та на зустрічі з українською громадою. У Празі й околиці були Український вільний університет та Українська господарська академія. В Празі перебували українські еміґранти з першої світової війни, втікачі перед мадярами з Карпатської України та студенти з Галичини.

Той курс всі успішно закінчили та 13 березня 1944 року повернулися до Нойгаммеру. Тоді курінь доповнено випуском рекрутів, які закінчили свій вишкіл у вермахті в м. Кобленц.

Курінь складався з трьох сотень. Командиром куреня став Remberger, його адьютантом – Krause (оба німці). Заступником командира куреня був пор. Рембалович, а сотенним: 1-ша – пор. Мурський, 2-га – Савдик, 3-тя – Дигдалевич. У 3-ій сотні був теж полковник Армії НР Олександер Шандрук-Шандрукевич, брат генерала Павла Шандрука, пізнішого командувача Української Національної Армії, якого згодом перенесено до запасного полку. Ми проводили вишкіл та приготовлялися на виїзд на фронт до Галичини.

Курінь був півмоторизований, наприклад, 3-тя сотня була "швидка сотня" – вся на роверах, мала кухню й все постачання моторизоване, три легкові автомобілі (Schwimmwagen), мостову кольону – тобто готовий складаний дерев'яний міст, який можна було вживати до негайного переходу річок чи ярів. Одна чота сотні була важка – 2 ґранатомети й два важкі скорострілі. Стан сотні 182 вояки.

Травень 1944 року. Одного дня прийшов наказ, що 15 травня деякі з тих, що закінчили підстаршинський вишкіл, вибрані на старшинський курс до Hradischko біля Pikowitz. До них долучили ще трьох курсантів з піхоти.

В Градішко ми застали німецьких курсантів з високими підстаршинськими степенями та різними бойовими медалями й хрестами.

Всі українці мали тільки ранґу юнкера й були без бойових відзнак. Та наступного дня не було видно високих підстаршинських ступнів – всі були рівні ранґою і носили два срібні пасочки на пагонах. Українців розділили поміж німців – в кожній кімнаті було 6 німців і два українці. Це був т.зв. 2-ий курс (Lehrgang) -- всіх біля 150 чоловік.

Підстаршинський вишкіл у Піковіце.

Будова моста.

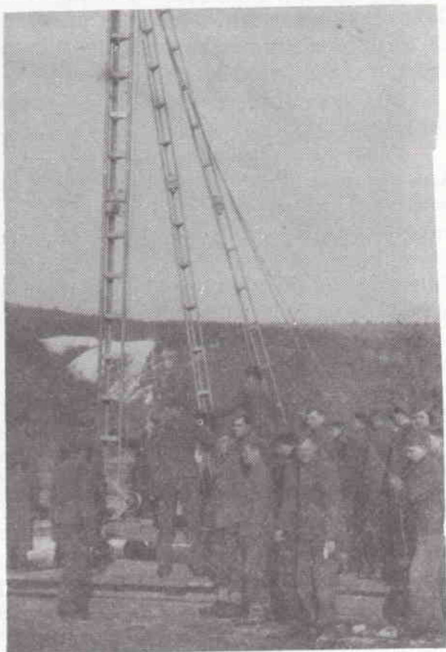

Вбивання палів.

Почалося навчання, починаючи від військових дисциплін, а кінчаючи на правилах поведінки біля стола – теоретично й практично. На дозвіллі ми їздили до Праги, а часом відвідували нас українські дівчата з Праги.

Прийшов перший іспит. Хто його не здав, того відіслали до його частини. Це саме повторилося після другого іспиту. Третій іспит вже всі здали й закінчили старшинський курс. З українців 10 закінчило курс (Б. Романовський, Б. Онишкевич, О. Гарматій, Б. Кутний, Т. Качмарук, Я. Бенцаль, В. Огар, Б. Співак, Я. Хомин й Я. Феник), а один залишився ще на наступний курс.

Під час вишколу в липні до нас прийшла вістка, що дивізію розбито під Бродами. В той час ми не знали, що станеться з нами, українцями. Згодом ми довідалися, що дивізію переформовується й ми повернемося до

неї. Всі старшини-українці та більшість підстаршин піонерського куреня не повернулися з-під Бродів. (Повернулися Remberger і Krause).

Як розгорталися бої під Бродами, можна довідатися з подій 3-ої сотні, якою командував Дигдалевич. В половині червня поїздом приїхала сотня до Ожидова вночі. Перший день квартирувала в одному селі. Тоді прийшов наказ переміститися в околицю села Соколівки, де розмістилася сотня в лісі. Тут стояла деякий час й приготовляла дерево на укріплення. На початку липня перейшла форсованим маршем до Підгірців, зустрічаючи масовий відступ вермахту з фронту. Звідти сотня перейшла на становища біля Пеняків, Гути Пеняцької, Майдану. Тут відбувалися затяжні бої та відступ сотні, й вона зазнала великих втрат. Частину сотні перекинено під Олесько, щоб зупинити наступ танків, що появилися з-заходу й наступали на тили дивізії. Рештки сотні перейшли Білий Камінь та прорвалися з оточення в околиці Княже – Почапи.

Після повернення до Нойгаммеру, прибуло кільканадцять випускників з підстаршинської школи, які були виїхали до Градішко.

В новосформованій дивізії піонерський курінь мав уже чотири сотні. Командиром залишився Ремберґер. (4-та сотня, після перевишколу, була розділена по піхотних полках). Кожна з трьох сотень мала по 3 звичайні чоти й одну важкої зброї – два ґранатомети (8 см) і два важкі кулемети. Старшинський склад: 1-ша сотня – Krause, чотові – Бенцаль (спочатку), Співак, Кутний; 2-га сотня - W. Dzillum, чотові - - Романовський, Феник; 3-тя сотня – von Dombrowski, чотові – Качмарчук, Гарматій; 4-та сотня – (?), чотові Онишкевич, Хомин. Хор. Огар пішов був до бойової групи Вільднера, який брав участь на Словаччині в діях проти повстання, Бенцаля приділено до курінного штабу, відділу 6а. Лікарі куреня: Цегельський, Налуковий; дентист: Нагута; інтендант: Мартинюк.

Українські підстаршини, які брали участь в боях під Бродами: Побідинський (бунчужний), Ліщинський, Дмитро Ковч, Клюфас, Вільшинський, Вовк ("малий"), Вовк ("великий"), Бардаль, Чеменинський, Феськів, Курило, Іван Волочій; інші підстаршини: А.Федоренко, Андрусяк, Роман Остапович, Мирон Котис, Мазур, Лисак, Горечко, Небелюк, Боднарчук, Шкільник, Олександер Загорода, Олександер Гірка, Юрків, Бродило, Погорецький, Василь Кондрат, Стапан Бобинський, Боднарчук (кухар, здезертирував на Словаччині).

Весь курінь перейшов перевишкіл у Pikowitz, а згодом (1-го листопада) його переміщено на Словаччину. Його постій був у Врутках біля м. Св. Мартін. В Рудці відразу після прибуття на Словаччину відбувся підстаршинський вишкіл, на якому навчалося 38 курсантів. Курс тривав коло 3 місяців.

На Словаччині 1-ша сотня була коротко в бойовій дії з бойовою групою Вільднера, а згодом будувала міст між Врутками й Св. Мартіном. 2-га й 3-тя сотні втримували охорону важливих об'єктів і вели прочищувальні дії проти партизанів. В половині грудня одна скріплена чота 3-ої сотні змінила одну сотню фюзілерів в Чіцманах (Cicman) біля Райца.

При кінці січня 1945 року курінь маршує на Словенію. Там бере учсть в протипартизанських діях, а хорунжі Романовський і Кутний з своїми чотами були відкомандировані до вермахтівського корпусу на півдні Словенії, з яким мали два зудари з партизанами. На щастя, втрат не зазнали.

На Словенії прийшов наказ маршувати на фронт до Штірії, де Червона Армія прорвала фронт на угорсько-австрійській границі біля Фельдбаху.

Перша й третя сотні зайняли фронтові становища біля Ґнасу. На тому відтинку були наступи Червоної Армії, які відбито.

Пізніше курінь отримав наказ збудувати міст через річку Мур біля Карльсдорфу. Праця йшла пиняво, бо не було ані знаряддя, ані матеріялу, так що будови мосту не закінчено. Той міст мав дозволити відступаючим військам із Східнього фронту скоріше перейти р. Мур.

Піонери в бойовому спорядженні.

В латинську Велику П'ятницю маршуємо до Марібори, на північ якої простояли тиждень, приготовляючи до висаджування в повітря мости. Однак цю роботу перериваємо й відходимо до Фельдбаху. Перша бойова дія під пагорбом "Штраден". Згодом змінюємо запасний курінь в першій лінії. Тут проводимо патрулі й інші фронтові дії. Коли повернувся запасний курінь, вдень відпочиваємо, а вночі будуємо різні укріплення.

Командиром першої сотні став Богдан Співак, коли Кравзе, якого хлопці прозвали "Маркшеа", та чотовий, юґославський німець, прозваний "Клапоухим", зникли з сотні.

Від 2-ої години вночі 8 травня починаємо висаджувати в повітря мости для сповільнення наступу Червоної Армії після капітуляції. Перший вилітає в повітря міст на захід від Фельдбаху.

Останнім збірним пунктом було м.Тамсвеґ, а звідти перевезено нас до полону в Італії.

Українці поза межами батьківщини

Українці в Молдові: "Ми не в діяспорі"

Більш як чверть мільйона наших проживає на лівому березі Дністра. Забуті усіма протягом десятиліть, зазнавши на собі вповні наслідки імперської політики "злиття націй", вони все ж вистояли, не забули рідної мови та звичаїв, не втратили почуття незалежности до українства. А нещодавно заснували Спілку українців Придністров'я. Про мету її створення, а також завдання йшлося в розмові депутатом молдовського парляменту Олександром БУТОМ.

-- Олександре Миколайовичу, у Молдові вже існує Товариство української культури. А тут іще одна організація... Альтернативна?

-- Зовсім ні. Ми підтримуємо тісні зв'язки з кишинівським Товариством української культури. Я, зокрема, є заступником його голови. Однак тепер, у дуже непростій політичній ситуації, неможливо ефективно працювати на рівні всього Товариства. Крім того, наші земляки в республіці перебувають в різних умовах. Українці з правого берега живуть серед молдован. Вони є справжньою діяспорою, як у будь-якій іншій зарубіжній країні. Я завжди на цьому наголошую і хочу, щоб ви це зрозуміли. Ми ж, українці Придністров'я, живемо на своїх споконвічних територіях. Пам'ятаємо свою історію, звідки йде наш рід. Лівобережжя завжди належало до України. Так от, враховуючи ці два чинники, ми 7 грудня минулого року створили власну неполітичну організацію.

Мета її, по-перше, – координувати роботу товариств української культури, які діють практично в усіх придністровських районах. По-друге, від імені Спілки ми тепер маємо змогу безпосередньо звертатися до державних і громадських установ України по допомогу у вирішенні освітянських та культурних питань. Та й не лише до України, а до кишинівських властей також.

-- Минулого місяця делеґація Спілки побувала в Києві...

– Нині багато, м'яко кажучи, невиваженої інформації поширюється про Придністров'я, і в українській пресі також. Тому ми приїжджали, щоб як свідки розповісти про все, що там відбувається. Для нас надзвичайно важливо було донести правду до народу України, до її громадських і державних організацій, висловити нашу думку щодо розв'язання конфлікту, попросити допомоги. І перші кроки вже зроблено – за участю Спілки письменників, товариства "Україна", Міністерства охорони здоров'я та інших організацій засновано громадський комітет з гуманітарної допомоги Придністров'ю. Він, не втручаючись у політичні питання, допомагатиме своїм братам на Лівобережжі, проти яких десятиліттями здійснювався відвертий етногеноцид. Я не перебільшую.

Та й тепер ситуація з правами людини щодо українців майже не змінилася. Якийсь мудрець вигадав дуже хитре слово "російськомовні". Якщо нас, українців, підвести під це слівце, то з правами людини в Молдові нібито все гаразд. Є молдовські й російські школи, театри, газети. А що ж українці? До недавнього часу в українських селах не було жодної

української школи, в бібліотеках – жодної книжки рідною мовою! Те ж стосується теле- й радіопередач. Хіба одна 45-хвилинна телепередача раз на тиждень зможе задовольнити культурні запити 600-тисячної української громади Молдови? Правда, останнім часом на українство почали звертати більше уваги. Політики в Кишеневі зрозуміли, що треба брати до уваги й потреби українців.

-- Втім, поки триває конфлікт, важко говорити про такі мирні речі, як відродження культури, мови. Насамперед, як на мене, треба покласти край збройному протистоянню. Як ви вважаєте, що для цього необхідно зробити?

– Ситуація у Придністров'ї надзвичайно складна. Те, що можна було вирішити ще півтора роки тому політичними методами, враховуючи лишень специфіку, психологію та історію придністровців, не вирішено. А ми, депутати парляменту від Лівобережжя, ще тоді попереджали наших молдовських колеґ, закликали їх бути гнучкішими, толерантнішими щодо Придністров'я. Однак замість цього владні структури Молдови вдалися до силовах методів, запроваджуючи на лівому березі зміни супроти волі більшости населення. Що й спричинило збройне протистояння.

Сьогодні придністровці кажуть: ми не хочемо розколу Молдови, втрати нею державности, не порушуємо питання про кордони. Ми погоджуємося жити так, як жили раніше. Але нам потрібні ґарантії, що Придністров'я втретє не затягнуть до іншої держави. Тому Молдова повинна мати федеративний устрій.

Щодо культурно-національної автономії, то вона робиться в цивілізованих державах. Де не лунають кулеметні черги, де закони, відносини з владою задовольняють національні меншини. Коли ж на тебе наводять автомат і кажуть, що матимеш автономію, то, даруйте, – це ж безглуздя.

Тому ще раз наголошую, ситуація, яка існує сьогодні в Молдові, може бути розв'язана лише на основі надання Придністров'ю правового статусу.

Інтерв'ю провів Ігор ГРУШКО ("Голос України" 87, 92).

МОСКВА
ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ МОСКВИ

29 березня 1992 р. у приміщенні Повноважного Представництва України в Росії відбулася Установча конференція Об'єднання українців Москви.

Відповідно до затвердженого Статуту, Об'єднання українців Москви -- добровільна, самодіяльна, національна громадська організація, що об'єднує громадські організації, трудові колективи та окремих громадян.

Мета і завдання ОУМ – узгодження зусиль українських організацій Москви, координація їхньої спільної діяльности в справі відродження та пропаґанди української культури, розвитку національної свідомости, налагодження тісних зв'язків українців Москви зі своєю етнічною Батьківщиною – Україною, співробітництва між народами і державами.

До складу ОУМ на конференції увійшло 12 громадських організацій та колективів. Сформовано раду Об'єднання, обрані співголови (М. І. Ольшевський, І. М. Філіпович) та секретар (Ю. Г. Кононенко) ОУМ.

Бугенбай Ібраєв

УКРАЇНЦІ В КАЗАХСТАНІ

У Казахстані сьогодні проживає близько мільйона українців

(скорочено)

У моєму рідному авлі Тонкеріс, що в Північному Казахстані, ще й досі аксакали розповідають молодим леґенду про дядька Панаса. А втім, яка ж це леґенда, якщо цей чоловік жив, якщо й тепер живуть його нащадки. І все ж сивобородий Галим Муканов бере до смаглявих рук витончену домбру, неквапливо налаштовує її в глибокому мовчанні присутніх, потім проводить долонею, мов перед молитвою, згадавши Аллаха і заплющивши очі, торкається туго натягнутих струн і тихо співає леґенду про українського переселенця, який не за своєю волею покинувши рідні місця, опинився у широких казахських такирах — голому, випаленому сонцем степу. Співає про те, як він, передусім посадив кілька саджеців, а потім заходився будувати із саману хату, побілив її, а через роки зацвів у нього під вікном вишневий сад. Про те, як казахи приходили посидіти в цьому саду й попити чаю з вишневим варенням. А потім усі захотіли ,,садок вишневий коло хати''... І дід Панас, і його вже дорослі діти допомогли посадити в авлі великий сад. Він і тепер стоїть, сад дядька Панаса Кулібаби. Авл став відділенням великого цілинного радгоспу. Не скажу, що будинки його потопають у зелені, на жаль. Але авл Тонкеріс, уподобаний сином України Опанасом Філатовичем, дядьком Панасом, навесні тоне в білій піні, квітучої вишні. Як пам'ять ентузіястові, що не зігнувся під ударами жорстокої долі.

А скільки таких садів посаджено працелюбними руками українців, які переселилися до Казахстану і живуть там у різних його куточках...

220 років тому в Сибіру й Північному Казахстані з'явилися перші переселенці з Полтавської, Харківської, Херсонської, Київської, Чернігівської та Волинської губерній. Особливого розмаху цей рух набув наприкінці XIX століття. Яку мету переслідував уряд, переселяючи українських селян? На це запитання чітку відповідь дав В. І. Ленін: переселення з Росії здійснюється в ім'я того ж національного принципу ,,русифікація околиць''. Ось так українці стали жертвою цієї політики. І луна її звучить набатом і в наші дні — міркуйте самі, тільки 36,6 процента моїх земляків у Казахстані визнають українську мову рідною, а сотні тисяч киян, полтавчан, волинян, чернігівців, херсонців, харків'ян уже й записуються росіянами і тільки іноді ледь пригадують, звідки вони родом.

Це говорить Олександр Миколайович Гаркавець. Про те, хто він, як опинився у Казахстані, я розповім трохи пізніше. До сказаного ним, можна тільки додати, що й казахи нині переживають тяжкий, болючий, але необхідний період національного відродження. Багатовікова політика ,,русифікації околиць'' позначилася на долі мого народу. Майже половина казахського населення не знає або погано знає рідну мову. Дітей неохоче віддають до казахських шкіл. В Алма-Аті у багатьох сім'ях казахських інтеліґентів розмовляють по-російськи й лише з приїжджими з авлу — казахською мовою.

Так само, як колись у Петербурзі дворянство спілкувалося між собою французькою, а зі слугами — російською мовою.

Царський уряд створював на рубежах Росії та Казахстану лінію укріплення, заселяючи прикордонні землі козаками, до складу яких посилено включали українських переселенців. Казахський письменник, учень Максима Горького Іван Шухов назвав ці укріплення ,,Гіркою лінєю'', написав роман під цією назвою. Гірко читати його.

Однак життя перекреслило пляни самодержавства створити на ,,гіркій лінії'' постійну атмосферу національної конфронтації, тиску, гноблення. Переселенці і ,,служиві'' козаки легко сходилися з місцевим населенням, поважали його традиції і звичаї.

Станиця Шучинська — одна з точок ,,гіркої лінії'' — тепер місто Шучинськ Кокчетавської области. Тут біля підніжжя мальовничих, лісистих гір, на березі підземного озера розташований курорт Борове з ефективним кумисолікуванням туберкульозних хворих.

Тут у другій половині 50-х років навчався й автор цих рядків, на геологічному відділенні у гірничо-металургійному технікумі. Згадав це тому, що поряд зі мною усі роки навчання були Володя Косенко, Боря Митченко, Толя Лозовий, Елла Бегоненко, Коля Павленко — чудові друзі, нащадки переселенців з України.

У них я навчався задушевних українських пісень, вони залучали мене, казаха, до поетичного слова Шевченка. А довгими зимовими вечорами, коли ми, зібравшись у найбільшій хаті (гуртожитків нам не вистачало, і ми жили всі на квартирах), ліпили вареники, хлопці, перебиваючи одне одного, розповідали мені про Україну.

Пригадую я добре і рік сорок четвертий, коли пішов до першої кляси і поряд зі мною посадили Петька Макуху. Він був з евакуйованих. Це вже другий етап переселення. Війна була тому виною. А ось 1955 року, коли я, закінчивши технікум, з дипломом геолога приїхав до Джезказгана, доля знову звела мене з українцями, засудженими й зісланими за п'ятдесят восьмою статтею. У глибоких і сирих шахтах колишні хлібороби добували в поті чола мідь, свинець і цинк, ,,заробляли'' силікоз, після котрого під час операції видаляли частину легень...

Я застав колючий дріт знов, застав табори. Після того, як політув'язненим надали волю, в табірних бараках поселили молодих спеціялістів із сім'ями.

Навесні 1957 року в мене народився син. Перший. Довгожданий. Мене відпустили з роботи. Жили ми, як я вже згадував, у бараках. Дружина лежала у пологовому будинку. Я на хвильку забіг до кімнати, переодягнувся. Визирнула сусідка Катерина (вона сама добровільно приїхала до зісланого нареченого й вийшла за нього заміж. Його вже звільнили, але від'їзд на Україну через бюрократичне зволікання затримувався), запитала: ,,Що, вже?'' Я кивнув — і бігцем у лікарню. Далеко. Таксі тоді не ходили, автобуси теж. Пішки повертаємося ми з дружиною, сином, заходимо до кімнати. Що таке? Квіти. Підлога вимита, на столі — гарячі пельмени й записка з одним тільки словом: ,,Вітаємо!''.

Журналістські дороги ще не раз зводили мене з синами України: на цілині я познайомився з Михайлом Довжиком, Володимиром Дитюком — про-

славленими механізаторами. В шахті — з геологом Опанасом Гнатовичем Стародубом. Бував не раз у радгоспах ,,Київський'', ,,Львівський'', ,,Харківський'' та інших, сама назва яких говорить за себе — посланці України освоїли нові землі, залишилися тут жити. На півострові Мангишлак я зустрівся з буровим майстром — нафтовиком Геннадієм Івановичем Шевченком, у Форті Шевченка (де нещодавно побувала вперше за всю історію урядова делеґація України) посидів у землянці Кобзаря, торкнувся м'ятого чайника, постояв біля верби Тараса...

Якщо для поета місця ці були пов'язані з приниженням і тугою за батьківщиною, то для багатьох його земляків вони стали місцем докладання сил і розуму. Українські й казахські робітники видобувають тут нафту, газ, поліметали...

Таким чином, усе моє свідоме життя пов'язане з українцями, з Україною, як, до слова сказати, життя й доля двох наших народів: українського й казахського. Тепер я одинадцятий рік живу у Львові, дружина моя — галичанка. Знаю мову, прилучаюся до української клясики, люблю театр. Усе це говорю не для того, щоб наголосити, який я хороший, а тому, що саме ця обставина посилювала мою цікавість до проблеми українців у Казахстані.

У березні в Казахстані відзначають ,,Науриз'' — Новий рік за мусульманським календарем. У театрі імені Мухтара Ауезова були ми на видовищній виставі. А одного погожого березневого дня біля пам'ятника великому казахському акину Абаю Кунабаєву було зшито десятки юрт і одна з них — від Українського культурного центру в Алма—Аті. Його очолює уже згадуваний Олександр Миколайович Гаркавець. Доктор філологічних наук, завідуючий відділом Інституту мовознавства Академії наук Казахської РСР. Олександр Миколайович родом із Харкова. Навчався в Києві, Москві, там познайомився з майбутньою дружиною, і таки вийшло, що ,,перетягнула'' вона його до Казахстану. Займається Гаркавець лінґвістикою. Автор кількох підручників.

— Появою своєю, Український культурний центр зобов'язаний Дням України в Казахстані. Після від'їзду земляків дав я кілька оголошень на радіо, телебачення, через газети: українці, мовляв, давайте зберемося. 6 вересня 1989 року на установчі збори прийшло всього 60 чоловік. Але це були ентузіясти вищої проби. Саме цей кістяк поклав початок нашим теперішнім широким зв'язкам, нашій діяльності.

Олександр Миколайович ознайомлює нас із статутом Українського культурного центру. Це — велика наукова праця, а не просто сухий статут. Автор, Гаркавець, вклав у нього увесь біль душі, тривогу за долю українців у Казахстані, відірваних від України-матері й відаллю, й віками розлуки та забуття. Сам Олександр Миколайович, члени культурного центру здійснили величезну роботу, щоб мати хоча б приблизне уявлення про те, скільки в Казахстані українців, де вони переважно розселені, який їхній дух, які прагнення, чи знають вони історію України, гіркий літопис переселення, чи бережуть у сім'ях традиції і звичаї прадідів...

В Алма-Аті, в областях (а надто північних, де більше українців) знаходили ентузіястів, створювали там первинні організації центру. Лекції, доповіді, бесіди, особисті зустрічі, розяснення — і все це за короткий строк. Розбудити

в людях інтерес до власної культури, мови, традицій — завдання номер один у статуті. Сприяти тому, щоб (доки немає своєї газети) українці в Казахстані передплачували українські газети і журнали, які виходять у Києві, книги українських письменників — це друге завдання. Натупне — там, де існують компактні заселення українців, організувати навчання української мови. Одне слово, статут містить і загальні напрямки, і конкретну програму. Члени центру сплачують внески. Центр має розрахунковий рахунок у банку. Його органами є збори і рада.

— А як в областях?

— В областях створюються первинні організації центру. На перших порах робота обмежується поки що концертною діяльністю. На серйозніші справи нема коштів. Немає у нас, на жаль, поки що і приміщення. Збираємось у мене. Був на прийомі у Президента Н. А. Назарбаєва, він обіцяв допомогти. А нам же й газета потрібна, і школи українські, й театр, і передачі по радіо й телебаченню. Сподіваємося, що проблеми ці допоможуть вирішити документи, підписані нещодавно в Алма-Аті делегаціями України та Казахстану. Адже нас, українців, у Казахстані не мало не багато 930 тисяч, вважайте мільйон. З цією величезною авдиторією треба працювати. І тут ми розраховуємо на допомогу матері нашої, України.

Тепер — слово фактам (дані ЦСУ Казахської РСР на 1. 01. 89 р.). Німців у Казахстані проживає теж близько мільйона. Вони мають республіканську газету своєю мовою, передачі по радіо, телебаченню, театр. Уйгур — близько 190 тисяч, — мають те саме. Корейців 103 тисячі. І теж — газета, театр, передачі рідною мовою по радіо і ТБ...

Зрозумійте мене правильно... Я поважаю всі ці народи і ціную їхні традиції, культуру мови. У мене, до речі, невістка — корейка. Але чим же завинив мільйон українців, які живуть у Казахстані вже більше двохсот років і не мають ні шкіл, ні театру, ні газет?

Так, чимало їх (українців), як не прикро, поки що особливого бажання не виражали, щоб були і школи українців, і театр, і газета, передачі по радіо й ТБ. Але ж це біда, з якою за сьогоднішніх умов треба боротися. Київ, Львів, інші українські міста, наші шановні вчені, діячі мистецтв, прогресивні національні рухи мають, я гадаю, приділяти більшу увагу казахстанській діяспорі (і не тільки), відродити у земляків Кобзаря почуття національної гордости, національної гідности, патріотизму, почуття любови до України — батьківщини їхніх предків.

В уряді республіки, в Міністерстві культури, Спілці письменників Казахстану до проблем українців поставилися з розумінням. Усі обіцяють допомогти Українському культурному центру в Алма-Аті. Начебото знайшлись і спонсори.

І все ж: усім, кому не байдужа доля відродження української національної культури в мільйонному прошарку ,,казахських'' українців, усім, хто хоче конкретно допомогти Українському культурному центру в Алма-Аті, і для тих, у кого з'явиться бажання написати ти зателефонувати голові Українського культурного центру в Алма-Аті Гаркавцю Олександру Миколайовичу, повідомляємо його координати: 480002, м. Алма-Ата, вул.

Горького, 60, кв. 19, телефон 33-56-97. Або: 480021, Алма-Ата, вул. Курмангази, 29, Інститут мовознавства, телефон 60-13-84.

Перед самісіньким від'їздом з Алма-Ати зайшли ми на славнозвісний зелений базар. Не описуватиму його принад — як завжди, прилавки гнуться від сили-силенної фруктів та екзотичних салатів, східних ласощів, але ж, на жаль, ціни...

Нас цікавили саджанці. І тут очікувала остання і, мабуть, найзворушливіша зустріч — з Павлом Микитовичем Савченком. Ім'я його ми дізналися пізніше, в бесіді. А привернув він нашу увагу тим, що з навдивовижу м'яким українським акцентом розповідав ну просто вражаючі речі про свої саджанці. Сам він був акуратний, міцний, сухорлявий дідусь. Рання весняна засмага молодила його. Заговорили з ним по-українськи. Що тут було!.. Розпитування, запитання, спогади. Сам він давно у Казахстані, звик, корені пустив. А взагалі — з Полтавщини, там діди поховані. Запитуємо, чи знає, що в Казахстані проживає мільйон українців? Здивований. Чи знає, що є Український культурний центр в Алма-Аті? Ні. А чи потібний такий, чи потрібні українські школи, театр, газета?

— Обов'язково! — твердо говорить він. — Обов'язково? Хай хоча б онуки дізнаються правдиву історію України, культуру України. — І додає після павзи: Самі ми, тутешні українці, багато в чому винні. — Не спілкуємося, не цікавимося, не пишемося нацією. Та й Київ про нас, можна сказати, забув. Кажете, що відроджуватимуть тут нашу національну культуру — дай Боже. Був би грамотним, сам би пішов аґітувати. — А ви вже аґітуєте, і не треба для цього мати високої освіти. Досить передплачувати з України газети, журнали, книги. Берегти традиції, навчати внуків української мови.

Задумався Петро Микитович Савченко. І це добре.

А нам, незважаючи на відчайдушний опір (ми хотіли заплатити), подарував два саджанці: вишеньку і талгарську грушку. Обидві вони вже висаджені на нашій дачі, і, здається, земля українська їм припала до душі.

(„РГ", 8. 06. 91)

ДУХ УКРАЇНИ: 500 РОКІВ ХУДОЖНЬОГО МИСТЕЦТВА

(Канадська Сцена) –Українці Канади мали небувалу нагоду побачити міжнародну художню виставку великого історичного і політичного значення – "Дух України: 500 років малярства".

На ній виставлено 120 картин і ікон, відібраних з колекції Державного Музею в Києві та з приватних збірок. Більшість з цих шедеврів не виставлялася раніше у північній Америці.

На виставці представлені ікони 15-18 століть, такі як "святий Юрій Чудотворець" та майже триметрова надпрестольна картина "Небесний владика", обрамлена золотим листом і покрита ляком. На виставці теж представлено українських леґендарних героїв, як Козак Мамай, а також перших представників руху модерного живопису, відображено побут і селянське життя українців у 19-му столітті.

Виставка "Дух України" відкрила святкування 100-ліття поселення українців у Канаді в серпні 1991 року. Потім вона була перевезена до Мистецької Ґалереї Едмонтону, а в Гамільтоні закінчилося її десятимісячне турне по північній Америці.

Братство кол. вояків 1-ої УД УНА

В Тернополі створено Станицю Дивізійників

Тернопіль. – Як повідомляє Богдан Стасів, голова Управи Тернопільської Станиці Братства колишніх вояків 1-ї УД УНА (дивізії "Галичина"), член Крайового організаційного комітету Братства, кол.вояків 1-ї УД УНА, тут у суботу, 4-го квітня відбулися перші організаційні збори Тернопільської Станиці Братства. Ці збори мали також підготовчий характер до крайового установчого збору Братства кол.вояків 1-ї УД УНА, який пропонується провести внедовзі у Львові.

Після з'їзду дивізійників у Тернополі 4 квітня 1992 р.

У згаданих зборах взяло участь понад 100 осіб, з-поміж яких – 38 колишніх вояків Дивізії та юнаків. Збори почалися Мобеленем, який відправив о. Василій. Слово про історію 1-ї УД УНА та інформацію про Братство кол. вояків 1-ї УД УНА виголосив підстаршина дивізії Богдан Стасів. Виступали колишні вояки і дивізійники, юнаки

зенітної артилерії, вояк колишньої Совєтської армії, а також представники громадських організацій та деяких партій, побратими зі Львова то Івано-Франківського.

Обрано голову Управи Тернопільської Станиці (Б. Стасів) та чотирьох членів Управи. Прийнято ухвали зборів, у яких, між іншим, закликається членів Тернопільської Станиці та тих дивізійників, які ще не зголосилися, взяти активну участь у крайовому установчому зборі у Львові, де буде ухвалено статут Братства кол.вояків 1-ї УД УНА в Україні.

В усіх справах слід звертатися на адреси: Україна, 282013 м.Тернопіль-13, просп. С. Бандери 96, кв. 62, а/с 298, Стасів Богдан Дмитрович. Тел. у Тернополі 4-52-20. У Львові: Україна, 290034 м. Львів-34, вул. Моріса Тореза 9/31, Михайло Бендина. Тел. у Львові 42-02-60.

Після конструктивної дискусії та приємної гутірки і перекуски Збори закінчено.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ В РОЧЕСТЕР, Н.Й.

Загальні збори відбулись дня 5-го квітня 1992 р. Збори відкрив голова Станиці Василь Білан, привітав усіх присутніх і попросив вшанувати мовчанкою двох померлих членів сл. п. Миколу Оглюка і Андрія Фалата.

Зборами проводила Президія в складі: Михайло Терлецький – голова і Мирон Масловський – секретар. Зі звітів уступаючої Управи присутні довідались, що Станиця перевела збірки на охорону могил – 500 дол. і листопадову на інвалідів – 1043 дол. Відбуто панахиду і апель в річницю бою під Бродами. Станиця була співспонзором великого, односторінкового оголошення-проклямації в місцевих англомовних газетах з нагоди проголошення Самостійности України в дні 24-го серпня 1991 р. Члени Станиці брали участь в Академії в честь ген. Тараса Чупринки і в величавому святкуванню відзначення 1-ше грудневого референдуму в Україні, яке відбулось в будинку Управи міста. Станиця відбула успішно "Вояцький вечір" для вшанування двох найстарших вояків-усусусів котрі живуть в нашому місті, при участи голови та членів Головної Управи Братства з Торонто.

Станиця начисляє 42 члени. Приходи були 5280.54 дол. а розходи 4233.39 дол. Станиця перевела збірку на пресовий фонд "Вістей Комбатанта" – 273 дол.,помагала хворим членам – 150 дол., передала на удержання української радіопрограми 200 дол.

Після уділення абсолюторії уступаючій Управі, вибрано нову Управу: Василь Білан – голова, Осип Джус і Микола Марґолич – заступники голови Мирон Масловський – секретар, Василь Бездух – скарбник, Василь Стоколоса – прапороносець, члени Управи: Любомир Білик, Любомир Ґалуґа, Петро Олійник, Семен Кобасовський і Богдан Рудий.

Контрольна Комісія: Стефан Ольшанський – голова, д-р Іван Кіндрат, д-р Володимир Мотика – члени.

Мирон Масловський, секретар

РЕСОВИЙ ФОНД ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА

В днях від 21 квітня до 10-го червня ми одержали ось такі вплати на розбудову журналу:

Кутний Богдан — Ратерфорд, Н. Дж. в незабутню пам'ять тих, що посвятили своє життя за волю України:
МИКОЛА ЛЕМИК: — к. член ОУН, Ярослав Ґоть — к. член ОУН, воїн 1 УД і УПА, Ярослав Кутний — к. воїн 1 УД УНА, Дигдалевич — сотенний 3-ої сотні піонірів 1 УД і Савдик — сотенний 2-гої сотні піонірів 1 УД пересилаю на пресфонд В. К. **$50.00**

Дербіш Дарія — Торонто, в пам'ять померлого 7. 12. 1991 р. мужа св. п. Антона **$50.00**

Заяць Ольга — Ванкувер, в 10-ту річницю смерти мужа св. п. пор. Матвія **$50.00**

В пам'ять хорунжого Івана Палка померлого в Пармі 25. 2. 1992 р. присутні на похоронах зложили пожертви **по дол. 10.00:** родина Палків, Руденський Ігор, Кріслатий Семен і Трач Мирослав **разом $40.00**

Борис Анна — Філядельфія, в пам'ять мужа св. п. Івана, члена Станиці Братства 1 УД УНА в Філядельфії **$25.00**

Загачевський Евстахій — Рочестер, в пам'ять св. п. Андрія Фалата, помер 23. 3. 1992 р., члена Станиці Братства 1 УД УНА **$10.00**

о. митрат Андрушків Володимир — Когауз **$100.00**

Зенюк Остап — Сілвер Спрінгс, США **$63.00**

Станиця Братства 1 УД УНА в Сіднею, Австралія **$50.00**

сот. Сердюк Василь — Ярдвилл **$40.00**

по дол. 25.00: Маріян Цьолко — Гасбрук і Сміґуровський Володимир — Парма **разом $50.00**

Кузик Любомир — Чікаґо **$20.00**

по дол. 15.00: Чорній Юліян — Чікаґо, Чупринда Василь — Торонто, Білоголовський Онуфрій — Боффало, Бурда Іван — Торонто **разом $60.00**

по дол. 10.00: Гарасовський Андрій — Чікаґо і Соробей Орест — Рочестер **разом $20.00**

по дол. 5.00: Чучук Степан — Чікаго і Козак Ігор — Дірнборн **разом $10.00**

РАЗОМ $638.00

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам та Приятелям впавших воїнів свв. п. Лемика М., Ґотя Я., Кутного Я., Дигдалевича*, Савдика* та померлих свв. п. Дербіш А., Заяць М., Палка І., Борис І., Фалата А. Велика подяка жертводавцям та збірщикам. Просимо наші потреби завжди мати на увазі.

*** Хто пригадує імена, просимо нас поінформувати.**

Адміністрація В. К.

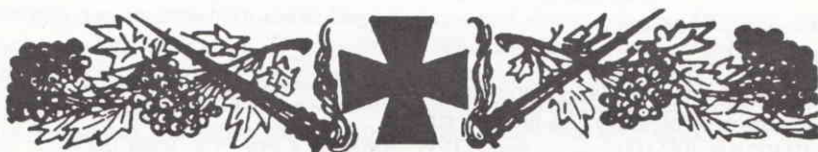

Ті, що відійшли...

МАТВІЙ ЗАЯЦЬ

В десяті роковини смерти мого чоловіка Матвія Заяця посилаю 50 долярів на пресовий фонд Вістей Комбатанта. З належною пошаною і сердечними побажаннями ще кращого успіху для всіх, хто так старанно й чесно згадує всіх б. побратимів.

Ольга Заяць
Ванкувер, БК, Канада

Інж. РОМАН БАРАБАШ

22 березня 1992 року помер у Мадриді інженер гірництва Роман Барабаш, син Теодора Барабаша. До останньої хвилини свого життя мріяв про подорож зі своєю родиною та батьками на Україну. Важка хвороба, з якою терпеливо боровся, не дозволила йому здійснити своїх мрій. Протягом свойого 38-літнього життя старався робити добро для всіх: своєї дружини Марії де льос Анхелес, своїх дітей Романа та Христини, своїх батьків Кармен і Теодора, своїх сестер Соні та Анни, брата Михайла та своїх співпрацівників на різних постах його професійної праці.

Помер як добрий християнин, принявши найсвятіші тайни.

З відзначенням та нагородою він закінчив студії у Високій гірничій школі в Мадриді. Початкові вправи, зв'язані із своєю професією, провів у відомих копальнях міді та ніклю в Канаді та Південній Африці. В Еспанії був директором копальні міді фірми "Ріо Тінто" у Сантіяґо де Компостеля, опісля працював над проєктами добування золота, срібла й каоліну.

Наш парох при великій присутності еспанських на українських приятелів відправив Службу Божу та Панахиду за упокій його душі. Члени нашої громади та відділу ОбВУ в Еспанії з

великим почуттям відспівали Романові "Вічную Пам'ять".

На його могилі, на цвинтарі Мадриду Альмудена, було багато вінків від різних гірничих фірм, родини та приятелів. Прекрасний вінок зложили члени української громади та ОбВУ в Еспанії. Роман, будучи хорунжим еспанської армії, належав до відділу ОбВУ в Еспанії. Велика присутність людей в церкві та на похороні, велика кількість телеграм та листів з кондоленціями були доказом, що Роман під час свойого короткого життя здобув собі велике признання від своїх добрих приятелів.

Управа Відділу ОбВУ в Еспанії.

ХОРУНЖИЙ ІВАН ПАЛКА
* 9.09.1901 + 25.02.1992

Сидячи на кріслі у своїй хаті в Пармі, Огайо, закінчив життя колишній воїн Леґіону Українських Січових Стрільців і хорунжий Армії УНР, ІВАН ПАЛКА, проживши діяльним патріотом 91 років.

Народився він у селі Соснів, у повіті Підгайці на Поділлі, і в травні 1916 року добровольцем вступив до Леґіону УСС у селі Павлів, біля Радехова, а щоб його прийняли, він подав свій рік народження два роки раніше. На Наддніпрянщині вступив до Армії УНР і відзначився в бої за здобуття районового міста Летичів, тепер Хмельницька обл. Війну закінчив у ранзі хорунжого.

У своїм селі був рільником і займався столярством. Як член таємної Української Військової Організації і потім ОУН, став організатором товариств у селі й околиці. Військовий стаж і національна діяльність робили його немов народнім трибуном рідного села.

В липні 1944 р. з дружиною Антоніною (з роду Голуб) і дітьми подався на скитальщину і, після війни, з табору втікачів у Корнберзі в американській зоні Німеччини в травні 1947 р. переселився до Клівленду. Тут був активний у місцевих товариствах і співаком у хорах, а в "своїм" Братстві Усусусів від 1954 р. і потім у відділі ОбВУА аж до несподіваної смерти був прапороносцем. Був також членом Управи Головного комітету Підгаєчан і головою його Відділу у Клівленді, жертвенним громадянином і членом католицької парафії.

Похоронні відправи 27-го лютого у Закладі Братів Головчаків і наступного дня в катедрі св. Йосафата і на українськім цвинтарі в Пармі провадив о. Андрій Гановський, при співі хору Євгена Садовського. Після Панахиди з Покійним прощалися Олександер Блашків (від ветеранів) і мґр. Василь Ліщинецький від земляків Підгаєччини і співробітників. Над могилою і на поминках промовляв д-р Зиновій Стельмах з Детройту від реґіонального Комітету Підгаєччини.

Тлінні останки хор. Івана Палки спочили біля могили його дружини Антоніни (* 9.9.1909 + 23.3.1989), з якою прожив 63 роки. Покійний залишив троє дітей: інж. Євгена -- пластового і громадського діяча в нашому поселенні, та дочок: Віру Наору і Анну Андерсон, 11 внуків і троє правнуків.

Із смертю хор. Палки, Клівлендське поселення не має вже більше між живими ветеранів УСС.

Присутні склали датки на українські цілі в пам'ять Покійного.

Степан Кікта.

З листів до редакції

Хвальній управі "Вістей Комбатанта", Торонто, Канада

Доносимо Вам до відома з великою радістю та хвилюванням, що на днях одержали два примірники "Вістей Комбатанта", число 1/1992 р. Якраз у нас гостював Олесь Гончар. І він "насилу" відібрав від нас один примірник. Ми жаліємо за ним, але й водночас радуємося, що "Вісті Комбатанта" користуються великим попитом серед українського населення з усіх усюд. І це число, як всі попередні, охоплює надзвичайні цікаві статті на різну тематику як: Коментарі, Люди, Опінії, Події, Минуле, На службі народу, На військові теми, Спомини, З життя в поселенні тощо. Журнал читається, так би мовити, одним духом, іде не лишень від рук до рук, але й від душі до душі. Ми вже зробили з нього 5 ксероксів та вислали нашим окружним союзам (Мараморщини, Банату, Буковини, Добруджі), щоб читався і в тамтешніх бібліотеках, яких ми змагаємося відновити тим, чим нам висилають різні сестри й брати з діяспори. Як Вам добре відомо, бувший режим нам просто спалив усі бібліотеки. І були досить багатенькі.

Слава Україні!

З синівською пошаною Ваші

Союз Українців Румунії

Іван Непогода, секретар *Степан Ткачук, голова*

Тому, що "Вісті Комбатанта" мають не тільки цікаві, але й документаційні ревеляції і минулих і сьогоднішніх подій, пересилаю передплату на 1993 рік – щоби мати постійну доставу цього журналу. Ваш

Віктор Швець, Торонто

Надсилаємо лише часточку використаного матеріялу з Вашого журналу. Загалом же ми щиро вдячні добродієві Ярославі Гуньці, що він надіслав нам всі числа журналу за 1991 рік, а крім того "Гомін України" з додатками постачає нам періодично. З публікаціями тих часописів знайомимо наших читачів, хоч періодично, та все ж їм стало багато відомим.

Наразі дещо використовуємо значніше з наявних у нас чисел – про 1 УД УНА, інші матеріяли.

Зі щирим побажанням веселих і щасливих свят Великодніх: Христос Воскрес! – і міцного здоров'я, добра й наснаги творчої!

Василь Савчук, редактор газети "Бережанське віче"

Від редакції: До наших читачів! Цей лист вказує на потребу посилки наших видань до редакцій в Україну. Тому просимо або самі посилайте на Вам відомі адреси, або передплатіть наш журнал для адресата в Україні через нашу адміністрацію.

З Досвідом Обслуговування
Понад 30 Років

SIPCO
FUTURE FUELS

Автоматичне Забезпечення Оливою
24 - Годинне Обслуговування
Щорічна Чистка Печей
Планове і Часткове Обслуговування
Безкоштовний Тест Ефективності CO_2

ВИСОКОЕФЕКТИВНІ ОЛИВНІ ПАЛЬНИКИ
Низька Ціна. Ощадність до 30%

232-2262

83 SIX POINT ROAD
TORONTO, CANADA M8Z 2X3

SIPCO
ENERGIES LTD.

LENNOX
Authorized Dealer

ДОМАШНІ І КОМЕРЦІЙНІ

Повітряні Кондиціонери
Газові і Оливні Печі
Середньої і Високої
Ефективності
Опалювальні Котли (Бойлерс)
Трубопровідні Роботи

Висококваліфіковані
Спеціалісти По Переробці
Опалювальних Систем

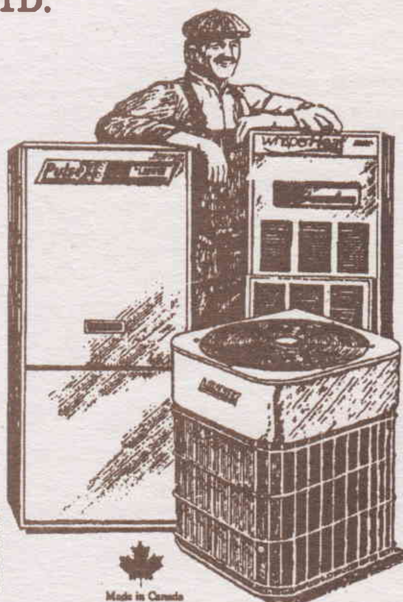

233-4820

83 SIX POINT ROAD

24 - ГОДИННЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Ціна $ 6.00